

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสาร แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 (สำหรับเด็ก 3-5 ปี)
2. การพัฒนาครูผู้ดูแลเด็ก
3. เด็กปฐมวัย
4. สื่อการเรียนการสอน
5. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้
6. บริบทศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัวสรวง
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 (สำหรับเด็ก 3 - 5 ปี)

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุ 3 - 5 ปี มุ่งให้เด็กมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคล สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2547 : 9) ได้กล่าวถึงหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุ 3 - 5 ปีเป็นการจัดการศึกษา ในลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษา เด็กจะได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ตามวัยและความสามารถของแต่ละบุคคล โดยมีสาระเกี่ยวข้องดังนี้

จุดหมาย

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุ 3 - 5 ปี มุ่งให้เด็กมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคล จึงกำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนี้

1. ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย และมีสุขนิสัยที่ดี
2. กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กแข็งแรง ใช้ได้อย่างคล่องแคล่ว
3. มีสุขภาพจิตดี และมีความสุข
4. มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม
5. ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว และ

รักการออกกำลังกาย

6. ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย
7. รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความ เป็นไทย
8. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมใน

ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

9. ใช้ภาษาสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย
10. มีความสามารถในการคิดและการแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย
11. มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์
12. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้

คุณลักษณะตามวัย

คุณลักษณะตามวัยเป็นความสามารถตามวัยหรือพัฒนาการตามธรรมชาติเมื่อเด็กมีอายุถึงวัยนั้นๆ ผู้สอนจำเป็นต้องทำความเข้าใจคุณลักษณะตามวัยของเด็กอายุ 3 - 5 ปี เพื่อนำไปพิจารณาจัดประสบการณ์ให้เด็กแต่ละวัยได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ขณะเดียวกันจะต้องสังเกตเด็กแต่ละคนซึ่งมีความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อนำข้อมูลไปช่วยในการพัฒนาเด็กให้เต็มตามความสามารถและศักยภาพ พัฒนาการเด็กในแต่ละช่วงอายุอาจเร็วหรือช้ากว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้และการพัฒนาจะเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ถ้าสังเกตพบว่าเด็กไม่มีความก้าวหน้าอย่างชัดเจนต้องพาเด็กไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญหรือแพทย์เพื่อช่วยเหลือและแก้ไขได้ทันเวลาที่

สาระการเรียนรู้

สาระการเรียนรู้ใช้เป็นสื่อกลางในการจัดกิจกรรมให้กับเด็ก เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนาเด็กให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สาระการเรียนรู้ประกอบด้วย องค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการ และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ความรู้สำหรับเด็กอายุ 3 - 5 ปีจะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับตัวเด็ก บุคคลและสถานที่แวดล้อมเด็ก ธรรมชาติรอบตัว และสิ่งต่างๆ รอบตัว เด็กที่เด็กมีโอกาสใกล้ชิดหรือมีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวันและเป็นสิ่งที่เด็กสนใจ จะไม่นับเนื้อหา การท่องจำ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับทักษะหรือกระบวนการจำเป็นต้องบูรณาการทักษะที่สำคัญและจำเป็นสำหรับเด็ก เช่น ทักษะการเคลื่อนไหว ทักษะทางสังคม ทักษะการคิด ทักษะการใช้ภาษา คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เป็นต้น ขณะเดียวกันควรปลูกฝังให้เด็กเกิดเจตคติที่ดีมีค่านิยมที่พึงประสงค์

หลักการจัดการศึกษาปฐมวัย

หลักการจัดการศึกษาปฐมวัยเป็นหลักสำคัญในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ซึ่งผู้สอนจำเป็นต้องศึกษาหลักสูตรให้เข้าใจเพราะในการจัดประสบการณ์ให้เด็กอายุ 3 - 5 ปีจะต้องยึดหลักการอบรมเลี้ยงดูควบคู่กับการให้การศึกษาโดยต้องคำนึงถึงความสนใจและความต้องการของเด็กทุกคนทั้งเด็กปกติ เด็กที่มีความสามารถพิเศษและเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย อารมณ์จิตใจสังคมสติปัญญา รวมทั้งการสื่อสารและการเรียนรู้หรือเด็กที่มีร่างกายพิการหรือทุพพลภาพหรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้หรือไม่มีผู้ดูแลหรือด้อยโอกาสเพื่อให้เด็กพัฒนาทุกด้านทั้งด้านอารมณ์จิตใจสังคมและสติปัญญาอย่างสมดุลโดยการจัดกิจกรรมที่หลากหลายบูรณาการผ่านการเล่นและกิจกรรมที่เป็นประสบการณ์ตรงผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้าเหมาะสมกับวัยและความแตกต่างระหว่างบุคคลด้วยปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเด็กกับพ่อแม่เด็กกับผู้เลี้ยงดูหรือบุคลากรที่มีความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาปฐมวัยเพื่อให้เด็กแต่ละคนได้มีโอกาสพัฒนาตนเองตามลำดับขั้นตอนของพัฒนาการสูงสุดตามศักยภาพและนำไปใช้ใน

ชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุขเป็นคนดีและคนเก่งของสังคมและสอดคล้องกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมความเชื่อทางศาสนาสภาพทางเศรษฐกิจสังคมโดยความร่วมมือจากบุคคลครอบครัวชุมชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นองค์กรเอกชนสถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาประถมศึกษาแห่งชาติ (2540 : 23) ได้กล่าวถึง หลักการจัดกิจกรรมที่คำนึงถึงตัวเด็กแต่ละคนซึ่งมีความสนใจแตกต่างกันจึงควรให้มีกิจกรรมหลายประเภทให้เหมาะสมกับวัยตรงตามความสามารถและความต้องการของเด็กและจัดให้มีทั้งกิจกรรมที่让孩子ได้ทำเป็นรายบุคคลกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ควรเปิดโอกาสให้เด็กได้ริเริ่มกิจกรรมด้วยตนเองกิจกรรมที่จัดมีความสมดุลคือให้มีทั้งกิจกรรมในห้องเรียนและนอกห้องเรียนกิจกรรมที่เคลื่อนไหวและสงบที่เด็กริเริ่มและครูริเริ่มระยะเวลาในการจัดกิจกรรมควรเหมาะสมกับวัยมีการยืดหยุ่นได้ตามความต้องการและความสนใจของเด็กควรเน้นสื่อของจริงได้มีโอกาสสังเกตสำรวจ ค้นคว้าทดลองแก้ปัญหาด้วยตนเองมีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่นๆและผู้ใหญ่การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยจะไม่จัดเป็นรายวิชา แต่จัดในรูปแบบของกิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่นเพื่อให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงเกิดการเรียนรู้ได้พัฒนาทั้งทางด้านร่างกายอารมณ์จิตใจ สังคมและสติปัญญา

หลักการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 มีสาระสำคัญดังนี้

1. ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาการที่ครอบคลุมเด็กปฐมวัยทุกประเภท
2. ยึดหลักการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาที่เน้นเด็กเป็นสำคัญโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและวิถีชีวิตของเด็กตามบริบทของชุมชนสังคมและวัฒนธรรมไทย
3. พัฒนาเด็กโดยองค์รวมผ่านการเล่นและกิจกรรมที่เหมาะสม
4. จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพและมีความสุข
5. ประสานความร่วมมือระหว่างครอบครัวชุมชนและสถานศึกษาในการพัฒนาเด็ก

เยาวพาเดชะคุปต์ (2542 : 15) ได้กล่าวถึงแนวในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยในทศวรรษหน้าไว้ดังนี้

1. มีการจัดการเรียนรู้แบบหน่วยการสอนโดยไม่มีการแยกเป็นรายวิชาโดยเน้นการพัฒนาผู้เรียนทุกๆด้านเป็นสำคัญโดยเน้นการเล่นเป็นหัวใจของการเรียนรู้
2. มีการพัฒนานำเอานวัตกรรมทางการศึกษาปฐมวัยมาใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมและเลือกประสบการณ์และการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมให้กับเด็ก
3. มีการจัดกิจกรรมการเล่นแบบต่างๆบรรจุไว้ในกิจกรรมประจำวันเพราะ“การเล่น”เป็นหัวใจของการเรียนรู้ของเด็กในวัยนี้ซึ่งนำไปสู่การคิดแก้ปัญหาและการสร้างสิ่งต่างๆอีกด้วย

4. กิจกรรมที่จัดควรเน้นการปฏิบัติจริงเช่นการทำอาหารไปทัศนศึกษา เป็นต้น
5. ให้เด็กเลือกกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองและตั้งเป้าหมายฝึกสร้างให้คิดกล้า

คิด กล้าทำการคิดริเริ่มและพัฒนาการเป็นตัวของตัวเอง

สรุปได้ว่าหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุ 3 - 5 ปี มุ่งให้เด็กมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคล มาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ คุณลักษณะตามวัย สาระการเรียนรู้ ประกอบด้วย องค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการ และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ที่ครูสามารถนำไปพิจารณาประกอบ การจัดประสบการณ์ให้เด็กแต่ละวัยได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตามความสามารถเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน โดยการจัดการศึกษาในระดับนี้จะเน้น และ ยึดหลักการอบรมเลี้ยงดูควบคู่กับการให้การศึกษา เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านของผู้เรียน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนาเด็กให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

การพัฒนาครูผู้ดูแลเด็ก

ครูผู้ดูแลเด็ก

ครูผู้ดูแลเด็กเป็นผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่กำกับ ดูแล เลี้ยงดู และให้ความรู้ ให้การศึกษา จัดกิจกรรมการเรียนการสอนสำหรับเด็ก ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นครูผู้ดูแลเด็ก มีบทบาทในการปฏิบัติหน้าที่ ดังนี้ (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. 2553 : 14 - 17)

1. ปฏิบัติหน้าที่ตามกิจวัตรของเด็กครูผู้ดูแลเด็กจะต้องทำหน้าที่ดูแลเด็กและปฏิบัติตามกิจวัตรประจำวันของเด็ก เพื่อให้เด็กมีความเจริญเติบโต มีพัฒนาการทุกด้านตามวัย และมีการเรียนรู้ที่เหมาะสม

2. ส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กในลักษณะบูรณาการครูผู้ดูแลเด็กมีหน้าที่ส่งเสริมพัฒนาการเด็กในลักษณะบูรณาการเชิงสร้างสรรค์ กล่าวคือให้เด็กได้พัฒนาด้าน จิตใจ อารมณ์ สังคม และจริยธรรมไปพร้อมกัน โดยให้โอกาสเด็กเรียนรู้จากสิ่งของและผู้คนที่อยู่รอบข้าง ซึ่งเด็กจะเรียนรู้ได้โดยประสาทสัมผัสทั้งห้า การเคลื่อนไหว การเล่น และ การลงมือกระทำ ดังนั้น ครูผู้ดูแลเด็กจะต้องส่งเสริมให้โอกาสเด็กได้พัฒนาอย่างเต็มที่ รวมทั้งปฏิสัมพันธ์กับเด็กด้วยคำพูดและกิริยาท่าทางที่นุ่มนวล อ่อนโยน แสดงความรักความอบอุ่น

3. สังเกต เฝ้าระวัง และบันทึกความเจริญเติบโต พฤติกรรม พัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็กครูผู้ดูแลเด็กจะต้องเป็นคนช่างสังเกต เฝ้าระวังปัญหาสุขภาพ พัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก จดบันทึกพฤติกรรมเพื่อจะได้เห็นความเปลี่ยนแปลงทั้งปกติและผิดปกติที่เกิดขึ้นกับเด็ก ซึ่งจะนำไปสู่การค้นหาสาเหตุ เพื่อช่วยเหลือและแก้ไขได้ทันที่

4. มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเด็กครูผู้ดูแลเด็กจะต้องเป็นคนช่างสังเกต มีความรู้ และเข้าใจพฤติกรรมที่เป็นปัญหา และไม่พึงประสงค์ของเด็ก ซึ่งพฤติกรรมนั้น อาจเกิดจากการเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็ก รวมทั้งการปรับตัวของเด็กต่อ

สิ่งแวดล้อม หากไม่ได้รับการแก้ไขตามแนวทางที่เหมาะสม อาจนำไปสู่ปัญหาทางพฤติกรรมของเด็กในอนาคตแม้ว่าเด็กแต่ละคนจะแตกต่างกันตามพันธุกรรมและการอบรมเลี้ยงดู แต่ถ้าเข้าใจและช่วยลดพฤติกรรมจะช่วยจัดปัญหาที่จะตามมาได้ทันทั้งที่

5. จัดสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย ถูกสุขลักษณะ เหมาะสมกับการพัฒนาเด็กทุกด้าน ครูผู้ดูแลเด็กจะต้องดูแลจัดสภาพแวดล้อมทั้งภายในอาคารและภายนอกอาคารให้สะอาดถูกสุขลักษณะ ปลอดภัย และมีบรรยากาศเหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก

6. ประสานสัมพันธ์ระหว่างศูนย์พัฒนาเด็ก ครอบครัวและชุมชนครูผู้ดูแลเด็กจะต้องเป็นผู้ประสานสัมพันธ์ระหว่างศูนย์พัฒนาเด็กโดยเป็นคนกลางในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเด็กกับพ่อแม่ หรือผู้ปกครองสมาชิกในครอบครัวและบุคคลต่างๆ ในชุมชน เพื่อทราบถึงพฤติกรรม พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของเด็กได้อย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง

7. รู้จักพัฒนาตนเองในทางวิชาการและวิชาชีพครูผู้ดูแลเด็กจะต้องใฝ่หาความรู้ในการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ดังนี้

7.1 การพัฒนาด้านความรู้ทางวิชาการและทักษะอาชีพอย่างต่อเนื่องเช่น การศึกษาหาความรู้ การเข้ารับการอบรมเพิ่มเติมอย่างสม่ำเสมอ การติดตามความเปลี่ยนแปลงด้านความรู้และเทคโนโลยีโดยอาศัยสื่อที่หลากหลาย รวมทั้งการรวมกลุ่มแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การศึกษาดูงาน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สถานพัฒนาเด็กเล็กที่มีคุณภาพ การเข้าร่วมเป็นสมาชิกและจัดตั้งชมรมเครือข่ายครูผู้ดูแลเด็ก ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์โดยตรงแก่ครู ครูผู้ดูแลเด็ก

7.2 การพัฒนาด้านบุคลิกภาพ จะต้องเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะรักเด็กอุปนิสัยอ่อนโยนมีกิริยาจาไม่มนวลอ่อนหวาน ใจเย็น รู้จักปรับปรุงและพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองอยู่เสมอ

หน้าที่ของครูผู้ดูแลเด็ก ครูผู้ดูแลเด็กจะอยู่ใกล้ชิดกับเด็กตลอดทั้งวัน ดังนั้น จึงมีหน้าที่ ดังนี้

1. อบรมเลี้ยงดูเด็ก ตั้งแต่รับเด็กจากผู้ปกครองจนกระทั่งส่งคืนให้ผู้ปกครอง
2. จัดกิจกรรมประจำวัน เพื่อส่งเสริมพัฒนาการ และเตรียมความพร้อมให้กับเด็กให้มีสุขภาพสมบูรณ์ แข็งแรง และได้รับการพัฒนา ทั้งด้านร่างกาย จิตใจอารมณ์ สังคม สติปัญญาและลักษณะนิสัย โดยจัดกิจกรรมกลางแจ้ง ในร่ม และจัดมุมกิจกรรมต่างๆ เช่น มุมหนังสือ มุมศิลปะ มุมดนตรี ฯลฯ
3. ปลุกจิตสำนึกให้เด็กรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ การปกครองระบอบประชาธิปไตย การรักษาสีงแวดล้อม ความมีระเบียบวินัยมีความรับผิดชอบความมีน้ำใจ ฯลฯ
4. ดูแลความปลอดภัยและรักษาความสะอาดภายในและภายนอกอาคารของศูนย์ฯ
5. ให้เด็กเคารพธงชาติ และประกอบพิธีกรรมทางศาสนา
6. สสำรวจรายชื่อเด็กที่เข้ารับการเลี้ยงดูประจำวัน เยี่ยมเยียนผู้ปกครองและเด็ก ในกรณีที่เด็กไม่มาเรียนเกิน 3 วันและในกรณีที่เกิดปัญหาอื่นๆ

7. จัดเตรียมสถานที่เรียน จัดเตรียมอุปกรณ์การเรียนการสอนโดยเน้นวัสดุที่มีอยู่แล้วในห้องถิ่น จัดอาหารเสริม น้ำดื่ม น้ำใช้ จัดทำบันทึกการสอน และบันทึกประจำตัวเด็ก ตลอดจนจัดทำทะเบียนอุปกรณ์การเรียนการสอน

8. จัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ตามโครงการจัดหาอาหารเสริม (นม) สำหรับเด็ก

9. จัดทำบัญชีแสดงรายการอาหารกลางวันรายสัปดาห์ ตามโครงการจัดหาอาหารกลางวันสำหรับเด็ก

10. ร่วมกับคณะกรรมการพัฒนาเด็กเล็ก ผู้ปกครอง จัดบรรยากาศสิ่งแวดล้อมในบริเวณศูนย์ฯ

สรุปได้ว่า ครูผู้ดูแลเด็กหมายถึง ผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ด้านการจัดการเรียนการสอน กำกับดูแล เลี้ยงดู และให้ความรู้ จัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัวสันตุ

การพัฒนาครูผู้ดูแลเด็ก

มีผู้ให้ความหมายของการพัฒนาไว้ ดังนี้

พยอม วงศ์สารศรี (2540 : 116) ให้ความหมายของการพัฒนาว่า หมายถึงการทำให้มีคุณภาพมากขึ้น ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหรือการดำเนินงานเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ และทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติงานที่ตนรับผิดชอบให้มีคุณภาพ มีประสบการณ์และประสบผลสำเร็จเป็นที่น่าพอใจแก่องค์การ

สุธี สิทธิสมบูรณ์ และ สมาน รังสิโยภุชฎ (2544 : 10) กล่าวว่า การพัฒนาบุคคลหรือการฝึกอบรมเป็นการดำเนินการเกี่ยวกับการส่งเสริมให้บุคคลมีความรู้ ความสามารถ มีทักษะในการทำงานดีขึ้น ตลอดจนมีทัศนคติในการทำงาน หรือเป็นกระบวนการที่จะเสริมสร้างหรือเปลี่ยนแปลงผู้ปฏิบัติงานในด้านต่าง ๆ เช่น ความรู้ ความสามารถ ทักษะ อุปนิสัย ทัศนคติ และวิธีการดำเนินงานอันจะนำไปสู่ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

จากความหมายตามที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า การพัฒนาครูผู้ดูแลเด็กหมายถึงการดำเนินงานเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ การจัดเตรียม การวางแผนการผลิตสื่อ ดำเนินการผลิตสื่อ และปรับปรุงแก้ไขสื่อเพิ่มพูนทักษะด้านผลิตสื่อเพื่อจัดประสบการณ์การเรียนรู้สามารถนำไปประยุกต์ใช้สำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้

จุดมุ่งหมายของการพัฒนา

ได้มีผู้ให้ความมุ่งหมายวัตถุประสงค์ในการพัฒนาดังนี้

สวัสดิ์ สายประสิทธิ์ และคนอื่น ๆ (2537 : 210) ได้ให้ความมุ่งหมายที่จำเป็นจะต้องจัดให้มีการพัฒนาบุคคล จำแนกออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. ความต้องการที่จะเพิ่มความสามารถและฝีมือในการทำงานซึ่งปฏิบัติอยู่หรือสำหรับความก้าวหน้าในอนาคต

2. ความต้องการที่จะเพิ่มความรู้ และความสามารถ ในลักษณะทั่ว ๆ ไปแต่เกี่ยวกับงานในสาขาที่ปฏิบัติอยู่

3. ความต้องการที่จะต้องเพิ่มพูนความรู้ให้มากขึ้น ในลักษณะทั่ว ๆ ไปที่ไม่เจาะจงว่าจะเกี่ยวข้องกับงานที่ปฏิบัติอยู่หรือไม่

4. ความต้องการที่จะต้องการพัฒนาเจตคติ บุคลิกภาพ และท่าทีในการทำงาน

วิจิตร อวาทกุล (2540 : 30) อธิบายถึงวัตถุประสงค์การพัฒนาข้าราชการ คือ

1. พัฒนาข้าราชการบรรจุใหม่เกี่ยวกับการงานในหน้าที่ วิธีปฏิบัติงาน ระเบียบแบบแผนราชการ เพื่อให้มีความรู้และทักษะที่จำเป็นให้พร้อมที่จะปฏิบัติงานได้

2. พัฒนาสมรรถภาพของข้าราชการในตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบันในเรื่องความรู้ ทักษะและทัศนคติให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เช่น เปลี่ยนแปลงนโยบาย วิธีการทำงาน หรือมีการนำวิธีการและเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้

3. พัฒนาสายอาชีพเพื่อเตรียมข้าราชการให้ก้าวหน้าในหน้าที่ตำแหน่งที่สูงขึ้น เมื่อข้าราชการในระดับได้ปฏิบัติงานไประยะหนึ่ง ลักษณะของการปฏิบัติงานย่อมเปลี่ยนแปลงไปเพราะมีหน้าที่ความรับผิดชอบสูงขึ้น

4. พัฒนาข้าราชการระดับผู้บริหารเกี่ยวกับการบริหารงานและบริหารคน เนื่องจากมีความรับผิดชอบสูงขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปจากข้าราชการปฏิบัติ นอกจากนั้นยังทำหน้าที่บังคับบัญชา

5. พัฒนาจรรยาบรรณของข้าราชการตามหนังสือของสำนักเลขาธิการ คณะรัฐมนตรี ที่ นร 0206 / 5976 ลงวันที่ 8 มิถุนายน 2535 ซึ่งคณะรัฐมนตรีเห็นชอบให้บรรจุและสอดแทรกเรื่องจรรยาบรรณของข้าราชการพลเรือนไว้ในหลักสูตรการฝึกอบรมและพัฒนาข้าราชการทุกระดับ

กล่าวโดยสรุปว่าจุดมุ่งหมายของการพัฒนานั้นก็เพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้อย่างเพียงพอที่จะปฏิบัติงานในหน้าที่นั้นได้อย่างเหมาะสม มีทัศนคติที่ดีต่องานซึ่งจะช่วยให้การปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเป็นองค์ประกอบขององค์การให้สำเร็จลุล่วงไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กระบวนการวิจัยปฏิบัติการของ Kemmis และ McTaggart

Kemmis และ McTaggart (ประวิต เอราวรรณ์. 2545 : 142 – 156 ; อ้างอิงมาจาก Kemmis and McTaggart. 1988 : 11 – 15) กล่าวว่า กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการมีเป้าหมายหลักเพื่อพัฒนา และปรับปรุงสภาพการทำงานให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ตามแนวทางของ Kemmis และ McTaggart มี 4 ขั้นตอน คือ

1. การวางแผน (Plan) เริ่มด้วยการสำรวจปัญหาร่วมกันระหว่างบุคลากรภายในโรงเรียนเพื่อให้ได้ปัญหาที่สำคัญที่ต้องการแก้ไข ตลอดจนการแยกแยะรายละเอียดของปัญหานั้นเกี่ยวกับลักษณะของปัญหาเกี่ยวกับใคร แนวทางการแก้ไขอย่างไร และจะปฏิบัติอย่างไร

2. การปฏิบัติ (Action) เป็นการนำแนวความคิดที่กำหนดกิจกรรมในขั้นการวางแผนดำเนินการ โดยการวิเคราะห์วิจารณ์ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นร่วมกันของทีมงาน เพื่อทำการแก้ไขปรับปรุงแผนงาน ฉะนั้นแผนที่กำหนดควรมีความยืดหยุ่นได้

3. การสังเกต (Observation) เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยความรอบคอบ อาจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นทั้งที่คาดหวังและไม่คาดหวัง โดยอาศัยเครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูลเข้าช่วย

4. การสะท้อนผล (Reflection) เป็นขั้นสุดท้ายของวงจรการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือ การประเมินหรือการตรวจสอบกระบวนการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในแง่มุมมองต่าง ๆ ว่าสัมพันธ์กับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน และของระบบการศึกษาที่ประกอบกันอยู่ โดยการอภิปราย การประเมินโดยกลุ่ม จะทำให้ได้แนวทางการพัฒนาขั้นตอนการดำเนินงานกิจกรรม และเป็นพื้นฐานข้อมูลที่น่าไปสู่การปรับปรุงและวางแผนปฏิบัติต่อไป

สุวิมล ว่องวานิช (2548 : 13) กล่าวว่าขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการส่วนใหญ่พัฒนามาจากขั้นตอนของ Action Research ที่เสนอโดย Kemmis & McTaggart ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นวางแผน (Plan) เริ่มต้นด้วยการสำรวจปัญหาที่ต้องการให้มีการแก้ไข โดยมีการปรึกษาร่วมกันระหว่างผู้เกี่ยวข้อง การใช้แนวคิดวิเคราะห์สิ่งที่เกี่ยวข้องกับปัญหา ทำให้มองเห็นสภาพของปัญหาชัดเจนขึ้น

2. ขั้นปฏิบัติ (Action) เป็นการดำเนินการตามแผนที่วางไว้

3. ขั้นสังเกตการณ์ (Observe) เป็นการใช้เทคนิควิธีต่าง ๆ ที่เหมาะสมมาช่วยในการรวบรวมข้อมูล ในขณะที่ดำเนินกิจกรรมตามที่วางไว้

4. ขั้นสะท้อนผลการปฏิบัติ (Reflect) เป็นการประเมินตรวจสอบกระบวนการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่จะนำไปสู่การปรับปรุงและวางแผนการปฏิบัติต่อไป

สรุปได้ว่าหลักการของการวิจัยปฏิบัติการ (Action Research Principle) ตามแนวคิดของ เคมมิส และแม็กแท็กการ์ประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การปฏิบัติ (Action) การสังเกต (Observation) และการสะท้อนผล (Reflection) ซึ่งผู้วิจัยนำกระบวนการมาใช้ในการวิจัยเพื่อพัฒนาครูผู้ดูแลเด็กศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัวสันตในการผลิตสื่อเพื่อจัดประสบการณ์การเรียนรู้

การประชุมเชิงปฏิบัติการ

ความหมายการประชุมเชิงปฏิบัติการ (work shop)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 60 – 67) ได้กล่าวไว้ว่า การประชุมเชิงปฏิบัติการ หมายถึง การจัดประชุมขึ้นเพื่อเพิ่ม หรือเสริมทักษะบางเรื่องให้แก่ผู้เข้าประชุม โดยเฉพาะวิธีการอาจประกอบด้วยคำบรรยาย หรืออภิปรายเนื้อหาต่าง ๆ ติดตามด้วยการลงมือปฏิบัติภายใต้การดูแล และให้คำแนะนำของที่ปรึกษา เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “เทคนิคการติดตามงาน” หรือการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “พฤติกรรมกลุ่มกับงานร่วมกัน” เป็นต้น

สมเกียรติ ศรีจักวาท (2542 : 3-147) ได้ให้ความหมายและขั้นตอนการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) หมายถึง การประชุมเพื่อเพิ่มหรือเสริมทักษะบางเรื่องให้แก่

ผู้เข้าร่วมประชุมโดยเฉพาะ วิธีการอาจประกอบด้วยการบรรยายหรืออภิปรายเนื้อหาต่าง ๆ ติดตามด้วยลงมือปฏิบัติ ภายใต้การกำกับดูแลให้คำแนะนำของที่ปรึกษา

สมคิด บางโม (2544 : 93) ให้ความหมายของการประชุมเชิงปฏิบัติการว่า การประชุม หมายถึง การฝึกอบรมของการเข้ารับการอบรมได้ปฏิบัติจริง โดยทั่วไปจะมีการบรรยายให้ความรู้พื้นฐานก่อนแล้วจึงลงมือปฏิบัติ อาจเป็นการฝึกการใช้เครื่องมือใหม่ ๆ การประชุมเพื่อสร้างอุปกรณ์ต่าง ๆ หรือประชุมเมื่อได้รับความรู้ใหม่ที่จะต้องฝึกเพื่อนำไปปฏิบัติ นิยมให้ร่วมกันเป็นกลุ่มย่อย ๆ มากกว่าการปฏิบัติเป็นกลุ่มใหญ่หรือรายบุคคล

สรุปได้ว่าการประชุมเชิงปฏิบัติการหมายถึง การประชุมเชิงปฏิบัติการโดยเน้นให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำแผนจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ให้ครูได้ฝึกปฏิบัติให้มีทักษะในการจัดทำแผนประสบการณ์การเรียนรู้ ตามกรอบเนื้อหา การเรียนการสอนระดับปฐมวัยโดยมีวิทยากรผู้เชี่ยวชาญคอยให้ความรู้ ให้คำแนะนำ และเข้าร่วมประชุมได้ลงมือปฏิบัติ เพื่อให้มีความรู้ความชำนาญและเกิดทักษะในการจัดทำแผนประสบการณ์การเรียนรู้

ขั้นตอนการประชุมเชิงปฏิบัติการ

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 60 – 67) ได้กำหนดขั้นตอนการประชุมเชิงปฏิบัติการไว้ 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวางแผนดำเนินการประชุมปฏิบัติการ
2. การเตรียมตัวบุคคลที่เข้าร่วมประชุมและผู้เชี่ยวชาญ และผู้ที่เกี่ยวข้อง
3. การเตรียมเอกสารและคู่มือในการประชุมปฏิบัติการ
4. การจัดทำตารางประชุมและกำหนดหัวข้อตามตาราง
5. การดำเนินการตามตารางการประชุมและสรุปผลของการประชุม

สมคิด บางโม (2544 : 95) ได้เสนอขั้นตอนการจัดการอบรมเชิงปฏิบัติการไว้ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 บรรยายให้ความรู้ เพื่อปูพื้นฐานความรู้ และวิธีการต่าง ๆ ให้ความรู้ความเข้าใจที่ตรงกัน ไม่เกินร้อยละ 20 ของเวลาประชุมทั้งหมด

ขั้นตอนที่ 2 แบ่งกลุ่มย่อยมอบหมายงานให้ทำ

ขั้นตอนที่ 3 ทุกกลุ่มลงมือปฏิบัติงาน

ขั้นตอนที่ 4 รายงานผลการปฏิบัติงานในที่ประชุม

ขั้นตอนที่ 5 ถ้าเอกสารให้รวบรวมพิมพ์เป็นเล่ม ถ้าเป็นวัสดุสิ่งของหรือเครื่องมืออาจเก็บไว้ในที่ศูนย์ฝึกอบรม หรือมอบให้ผู้เข้ารับการอบรมนำไปใช้ในหน่วยงานของตน

สรุปได้ว่า ขั้นตอนการประชุมเชิงปฏิบัติการ หมายถึง ลำดับขั้นตอนในการประชุมปฏิบัติการ เป็นการรวมกลุ่มของคนไม่มากนัก เป็นคนที่มีความสนใจหรือมีปัญหาาร่วมกัน มาพบปะกัน เพื่อใช้เวลาในการปรับปรุงความสามารถ ความเข้าใจและความชำนาญ ของแต่ละคน กำหนดขั้นตอนเช่น การวางแผนดำเนินการประชุมปฏิบัติการ การเตรียมตัวบุคคลที่เข้าร่วมประชุม การเตรียมเอกสารและคู่มือในการประชุม การจัดทำตารางประชุม และสรุปผลของการประชุม เป็นต้น

สมเกียรติ ศรีจักวาท (2542 : 3-147) ได้กล่าวขั้นตอนการประชุมเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วย

1. ขั้นการวางแผนการดำเนินงาน

การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการที่ดีและมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องมีการวางแผนดำเนินงานอย่างละเอียดในทุกขั้นตอน โดยอาศัยหลัก 7 ประการ ดังนี้

1.1 การแจกแจงรายละเอียดของงาน ในฐานะผู้ดำเนินการประชุม จำเป็นต้องแจกแจงรายละเอียดของงานทั้งหมด ที่จำเป็นต้องดำเนินการในการจัดประชุมนั้น ๆ การแจกแจงงานต่าง ๆ ได้มากและละเอียดเท่าไร ก็ช่วยให้การวางแผนจัดการ และการกำกับติดตามงานได้มากเท่านั้น ได้แก่ การจัดทำแผนการประชุมฯ การวิเคราะห์เนื้อหา การจัดอันดับความสำคัญ การประเมินความต้องการการจัดทำรายการสรุปค่าใช้จ่ายการส่งจดหมายเชิญวิทยากร การติดต่อสถานที่ อาหารและเครื่องดื่ม การออกแบบวัสดุบัตร การจัดทำรายงานกล่าวเปิด พิธีปิด เป็นต้น

1.2 การจัดอันดับก่อนหลังของงาน เมื่อทำการแจกแจงงานต่าง ๆ ที่จะต้องดำเนินการแล้ว จึงนำงานเหล่านี้ มาจัดลำดับก่อนหลัง เพื่อจะได้ทราบว่าจะงานใดจำเป็นต้องดำเนินการก่อนงานใดสามารถดำเนินการไปพร้อมกับงานใด และงานใดจำเป็นต้องรอ ให้งานอื่นเสร็จเรียบร้อยก่อนจึงดำเนินการได้ เพื่อความสะดวกในการเตรียมงานและกำกับติดตามของผู้รับผิดชอบ

1.3 การประมาณการเวลาที่ใช้ในแต่ละวัน นอกจากจัดลำดับก่อนหลังของแต่ละงานแล้ว ยังต้องทำการประมาณการเวลาที่ใช้ในแต่ละงาน รวมทั้งกำหนดเวลาเริ่มต้นและแล้วเสร็จด้วย เช่น การส่งจดหมายเชิญชวนผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ ควรเชิญก่อนประชุมอย่างน้อย 2 เดือนครึ่ง และเมื่อใกล้จะเหลือเวลา 2 เดือนครึ่งต้องเร่งดำเนินการติดต่อวิทยากร และสถานที่ให้เรียบร้อย เป็นต้น

1.4 การจัดทำกรอบความรับผิดชอบ หากเป็นการทำงานเพียงคนเดียว การจัดทำกรอบรับผิดชอบประมาณการที่ไม่มีความหมายอะไร เพราะผู้รับผิดชอบต้องทำทุกอย่างอยู่แล้ว แต่หากเป็นการทำงานที่มีผู้รับผิดชอบหลายคนหรือหลายคณะในแต่ละงาน หรือกิจกรรมที่มอบหมายให้ทำ ควรมีกรอบความรับผิดชอบที่แน่นอน จะได้ไม่ทำงานซ้ำซ้อน หรือบางงานไม่มีผู้รับผิดชอบ เพราะไม่ทราบว่าป็นงานของใคร

1.5 การมอบหมายผู้รับผิดชอบ เมื่อสามารถแยกแยะงาน การจัดทำกรอบความรับผิดชอบและกำหนดก่อนหลังของกิจการต่างๆ แล้วก็สามารถมอบงานนั้น ๆ ให้แก่ผู้รับผิดชอบหรือคณะทำงานเพื่อทำงานต่อที่สำคัญในการมอบหมายงานนั้น ควรเน้นให้ทราบถึงกรอบความรับผิดชอบและกำหนดเวลาแล้วเสร็จในงานนั้นด้วย

1.6 การจัดทำแผนการดำเนินงานเพื่อให้การทำงานมีระบบมากขึ้น ควรทำแผนการดำเนินงานโดยเรียงงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ตามลำดับพร้อมกำหนดระยะเวลาในการทำงาน แล้วจัดทำเป็นแผนภูมิเพื่อให้สะดวกในการกำกับและติดตามงานต่อไป และในแต่ละงานหรือกิจกรรมอาจต้องทำแผนปฏิบัติงานด้วย เพื่อไม่ให้เกิดความผิดพลาดขึ้น

1.7 การกำกับและติดตามงานการจัดการและดำเนินงานใด ๆ ที่มีหลายคนเกี่ยวข้องจะประสบผลสำเร็จหรือมีประสิทธิภาพเพียงใดนั้น การกำกับและติดตามงานมีความสำคัญและจำเป็นมากในการวางแผนและจัดการประชุม เพื่อตรวจสอบว่างานต่าง ๆ ที่มอบหมายให้แต่ละฝ่ายหรือแต่ละคนรับผิดชอบนั้นทำเสร็จเรียบร้อยหรือไม่ มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร จะต้องแก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงอย่างไร จะต้องแก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงอย่างไร

2. ขั้นตอนเตรียมงาน

การประชุมเชิงปฏิบัติการจักประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับ การเตรียมงานที่ดีเป็นสำคัญ ในขั้นตอนของการเตรียมงานนั้นมิกิจกรรมต่างๆ มากมายเริ่มตั้งแต่การประเมินความต้องการ การจัดทำโครงการ การติดต่อสถานที่ การติดต่อวิทยากร และประธานเปิด-ปิด การขออนุมัติให้ผู้เข้าร่วมการประชุมมีสิทธิในการเบิกจ่ายค่าลงทะเบียนและสิทธิอื่น ๆ การจัดดูงานนอกสถานที่ การประชาสัมพันธ์ การจัดเตรียมเอกสารและวัสดุ การติดต่อจัดเตรียมอาหารและอาหารว่าง การติดต่อยืนยัน การมอบหมายงานระหว่างการประชุมทางวิชาการ และการประเมินผล ในการประชุมทุกครั้งไม่จำเป็นจะต้องมีกิจกรรมดังกล่าวทั้งหมด การจัดประชุมในหน่วยงาน องค์กร หรือบริษัท หลายกิจกรรมอาจไม่มีความจำเป็น แต่หากเป็นการประชุมทางวิชาการระดับภูมิภาคหรือระดับโลก ยังมีกิจกรรมต่าง ๆ อีกมากมายที่จะต้องเตรียมและดำเนินการ เช่น ฝ่ายรับส่งแขกต่างประเทศ ฝ่ายที่พัก และฝ่ายจัดเลี้ยงต้อนรับ เป็นต้น

3. ขั้นตอนปฏิบัติงาน

ในขั้นการปฏิบัติงานนั้นนับว่าเป็นช่วงที่มีความสำคัญมาก นอกจากการบริหารและจัดกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีลำดับขั้นตอน ดังนี้ การประชุมซักซ้อมความเข้าใจ และความพร้อมของทุกฝ่าย ตลอดจนวางตัวผู้รับผิดชอบในทุกด้าน หากมีสิ่งใดไม่เรียบร้อย จะได้จัดหาหรือแก้ไขได้ทันที่

3.1 การตรวจสอบความเรียบร้อยของสถานที่ เครื่องมือ และอุปกรณ์ ก่อนเปิดการประชุม 1 วัน ห้องประชุม โต๊ะ เก้าอี้ โต๊ะหมู่บูชา ชุดรับแขก อักษรบนเวที ควรอยู่ในสภาพที่ต้องใช้งานได้ นอกจากนี้จำเป็นต้องตรวจสอบเครื่องมือ อุปกรณ์ไฟฟ้าว่าทำงานได้ตามปกติหรือไม่ อุปกรณ์การเขียน เครื่องเขียน พร้อมหรือไม่

3.2 การต้อนรับ การต้อนรับที่ดีและเป็นกันเอง ย่อมเป็นจุดกำเนิดของสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้เข้าร่วมประชุม สร้างความอบอุ่นและความประทับใจให้แก่ผู้เข้าร่วมการประชุมซึ่งสามารถดำเนินการได้ก่อนประชุม อาจเป็นการตอบรับในใบสมัคร

3.3 การเลี้ยงรับรองหรือการเลี้ยงต้อนรับ ซึ่งรูปแบบการจัดได้แตกต่างกันตามจำนวน เป็นการสร้างบรรยากาศที่สามารถสร้างความเป็นกันเอง และความประทับใจได้เป็นอย่างดี

3.4 การลงทะเบียน การประชุมที่มีคนเข้าร่วมประชุมเป็นจำนวนมาก หากผู้จัดไม่มีการวางแผนหรือจัดการได้ดีแล้ว ในช่วงของการลงทะเบียนจะมีผู้คนแออัด วุ่นวาย

และขาดระเบียบ ทำให้เสียทั้งเวลาและทำลายบรรยากาศที่ดีในการร่วมประชุม เพื่อให้เกิดความสะดวกและรวดเร็วในการลงทะเบียน ควรมีการสมัครล่วงหน้า และวางผังการลงทะเบียนที่ดี

3.5 พิธีเปิดการประชุม ก่อนที่จะเปิดการประชุม โดยปกติเรานิยมที่จะมีพิธีเปิดหลังจากประธานมาถึงและผู้จัดได้ให้การต้อนรับ พักผ่อนสนทนาซึ่งมีขั้นตอนการเปิดประชุมดังนี้

3.6 พิธีกรกล่าวเชิญประธานจุดธูปเทียนพระรัตนตรัย

3.7 ประธานลุกขึ้นยืน หากมีผู้อาวุโสกว่าร่วมอยู่ในโต๊ะรับแขก ประธานอาจคำนับเพื่อให้เกียรติ จากนั้นเดินไปที่โต๊ะหมู่บูชา และรับเทียนชนวน ทำการจุดเทียนเล่มซ้าย เล่มขวา และรูปตามลำดับ เสร็จแล้วกราบ สามครั้ง ลุกขึ้นยืน ถอยหลังประมาณ สามก้าว หันซ้ายคำนับธงชาติ หันขวา คำนับพระบรมฉายาลักษณ์ จากนั้นหันกลับและเดินไปยืนยังแท่นประธานก่อนถึงแท่นอาจคำนับผู้เข้าร่วมประชุมเป็นการให้เกียรติก็ได้ เมื่อประธานจุดเทียน ผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมดยืนพร้อมพนมมือ และเมื่อประธานเดินไปแท่นประธาน ผู้เข้าประชุมนั่งลงได้

3.8 พิธีกรกล่าวเชิญหัวหน้าหรือตัวแทนผู้จัดการประชุม กล่าวรายงาน

3.9 หัวหน้าหรือตัวแทนผู้จัดการลุกขึ้นยืน หากมีผู้อาวุโสกว่านั่งร่วมด้วย อาจคำนับ แล้วเดินทางไปยังแท่นเพื่อกล่าวรายงาน ระหว่างที่กล่าวรายงาน เจ้าหน้าที่ (นิยมใช้สภาพสตรี) นำคำกล่าวเปิดใส่พานมอบแก่ประธานเมื่อกล่าวรายงานเสร็จ ประกาศกล่าวให้โอวาทและเปิดประชุมเป็นอันเสร็จพิธีการปฐมนิเทศ หลังพิธีเปิดการประชุมเสร็จสิ้นแล้ว กิจกรรมต่อไปที่จะดำเนินการคือ การปฐมนิเทศ ซึ่งกล่าววัตถุประสงค์สำคัญ 3 ประการ

3.10 เพื่อสร้างความสัมพันธ์และคุ้นเคย ระหว่างวิทยากรกับผู้เข้ารับการประชุม ผู้จัดกับผู้เข้าประชุม หรือผู้เข้าประชุมด้วยกันเอง หรือเรียกว่า การละลายพฤติกรรม ซึ่งแต่ละคนมีความแตกต่างกันให้หมด และเพิ่มความรู้จักคุ้นเคย และเป็นกันเองมากขึ้นเพื่อแนะนำสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆนอกจากกำหนดการและรายละเอียดของการประชุม เช่น ห้องน้ำ ห้องพัก ห้องอาหาร และห้องประชุมเล็ก เป็นต้น

3.11 เพื่อแนะนำกำหนดการในการประชุม หรือตอบข้อซักถาม

3.12 การแนะนำและขอบคุณวิทยากร กิจกรรมหนึ่งที่จะต้องทำทุกวัน และวันละหลายๆ หน คือ การแนะนำขอบคุณวิทยากร ซึ่งบุคคลที่รับผิดชอบกิจกรรมนี้ คือ พิธีกร

3.13 การจัดการระหว่างประชุม ประกอบด้วย การถ่ายภาพ การบริหารเครื่องมืออุปกรณ์แสงและเสียง การพิมพ์เอกสารและผลิตเอกสาร การจัดอาหารว่างและเครื่องดื่มการจ่ายค่าตอบแทนและการบริการพิเศษสำหรับการประชุม เป็นต้น

3.14 การเลือกตั้งประธานและกรรมการ

3.15 การเลี้ยงส่งหรือเลี้ยงอำลา

3.16 การประเมินผล จะมีรูปการประเมิน 2 รูปแบบ คือ

3.17.1 การประเมินผลทั่วไป เป็นการประเมินช่วงท้ายก่อนพิธีปิด หรือหลังพิธีปิด ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้แสดงความคิดเห็นทั้งเนื้อหา การทัศนศึกษา (ถ้ามี) วิทยากรการจัดการ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ รวมทั้งข้อเสนอแนะต่าง ๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงแก้ไข และการพัฒนาการจัดอบรมครั้งต่อไป นอกเหนือจากการประเมินเมื่อสิ้นสุดการประชุมแล้วการติดตามและการประเมินผลภายหลังที่มีผู้เข้าประชุมกลับไปปฏิบัติงานแล้วก็ควรปฏิบัติเพื่อจะ ได้ทราบว่าผู้เข้าร่วมประชุมสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในหน้าที่การงานได้มากเพียงใด

3.17.2 การประเมินผลลัพท์ ผลตอบแทนหรือความคุ้มค่าของการประชุมในเชิงเศรษฐศาสตร์นั้น ไม่ค่อยได้กระทำมากนัก เนื่องจากความยุ่งยากหรือความลำบากที่จะดีเป็นค่าเงิน

3.18 พิธีปิดการประชุม โดยทั่วไปผู้คนจะให้ความสำคัญของพิธีปิดน้อยกว่าพิธีเปิดและจะกระทำในลักษณะไม่เป็นทางการมากนัก เช่น อาจไม่มีพิธีจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยประธานในพิธีอาจเป็นหัวหน้าของผู้จัดเอง ยกเว้นพิธีมอบวุฒิบัตร ซึ่งมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าพิธีเปิด ต้องการจัดที่นั่งและเรียงลำดับรายชื่อให้ชัดเจน ขั้นตอนของพิธีปิดการประชุม มีดังนี้

3.19 ประธานจุดธูปเทียนพระรัตนตรัย (ถ้ามี)

3.20 เชิญประธานยืนที่แทนประธาน

3.21 กล่าวรายงานการปิดการประชุม เสร็จแล้วเชิญประธานมอบวุฒิบัตรให้โอวาท และปิดการอบรม

3.22 เจ้าหน้าที่เรียกชื่อสมาชิกเข้ารับวุฒิบัตร เรียงตามลำดับที่ได้วางแผนไว้

3.23 เมื่อเสร็จการมอบวุฒิบัตร ประธานจะปราศรัย ให้โอวาทและกล่าวปิดการประชุม

3.24 กิจกรรมอำลา เป็นกิจกรรมที่สำคัญและจำเป็นมากในส่วนของการประชุมเชิงปฏิบัติการที่คณะผู้จัด วิทยากร และผู้เข้าร่วมประชุม มีความใกล้ชิดกันและกลุ่มไม่ใหญ่มากนัก การจัดกิจกรรมอำลาหลังพิธีปิดการประชุม จะช่วยให้เกิดความประทับใจผูกพัน และหากผู้จัดสามารถได้เป็นอย่างดี ด้วยวิธีการใช้เพลงและคำพูดที่กินใจ สามารถทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมนี้น้ำตาซึมออกมาได้ ซึ่งสามารถทำได้หลายรูปแบบ เช่น กิจกรรมสายสัมพันธ์ กิจกรรมมอบดอกไม้ การส่งแขก เป็นต้น

4. ชั้นหลังการปฏิบัติงาน

ชั้นหลังการปฏิบัติงาน ซึ่งถือว่าเป็นขั้นสุดท้ายของการจัดประชุมกิจกรรมต่างๆ มีน้อย เมื่อเทียบกับขั้นเตรียมและชั้นปฏิบัติงาน แต่มีความสำคัญไม่น้อยกว่ากัน เพราะครอบคลุมถึงเรื่องการสรุปผลการประชุม ซึ่งรวมไปถึงการสรุปค่าใช้จ่าย กระบวนการประชุม แนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงต่อไป รวมถึงการรายงานผลการปฏิบัติงาน และส่งจดหมายขอบคุณวิทยากร และผู้เกี่ยวข้องต่าง ๆ เป็นต้น

สรุปได้ว่าการดำเนินการจัดประชุมที่ดี ผู้จัดการประชุมจะต้องดำเนินการ ขั้นตอนให้เหมาะสมอำนวยความสะดวกให้การประชุมบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ นับตั้งแต่การวางแผน การเตรียมประชุมและดำเนินการประชุมได้เหมาะสม ให้ทุกคนเห็นความสำคัญของการประชุม และหลังจากการประชุมควรมีการประเมินผลเพื่อจะเป็นข้อมูลในการปรับปรุงและพัฒนาต่อไปให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ประโยชน์ของการประชุมเชิงปฏิบัติการ

การประชุมมีประโยชน์อย่างมากต่อการทำงานร่วมกันเป็นทีม การแสวงหาความร่วมมือและความรับผิดชอบของบรรดาสมาชิก ประโยชน์ที่สำคัญมีดังนี้ (สมิต สัชฌุกร. 2543 : 16-18)

1. ช่วยให้การงานทางความคิดร่วมกัน
2. ช่วยให้เกิดความรับผิดชอบผูกพันระหว่างผู้เข้าร่วมประชุม และแบ่งเบาภาระรับผิดชอบได้ดี
3. ช่วยให้มีมารอบคอบในการตัดสินใจ
4. ช่วยให้การรวบรวมข้อมูล และความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้องมีความกว้างขวาง ครอบคลุม
5. ช่วยในการกระจายข่าวสารเรื่องราวต่าง ๆ ถ่ายทอดไปยังผู้เกี่ยวข้องอย่างรวดเร็ว
6. ช่วยในการประสานงาน ประสานความคิดเห็นและความเข้าใจ
7. ช่วยให้มีการหยั่งความคิดเห็นใหม่ ๆ ในวิธีการต่าง ๆ และมีโอกาสรับฟังความคิดเห็นของบุคคลหลาย ๆ คน
8. ช่วยไม่ให้เกิดความผลิผลามในการตัดสินใจรวดเร็วโดยลพังคนเดียว จนเกิดความผิดพลาดได้ง่าย เพราะการประชุมจะช่วยให้ตัดสินใจ โดยอาศัยข้อมูลต่าง ๆ อย่างรอบคอบ
9. ช่วยให้เกิดความรู้สึกันว่า แต่ละคนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของงาน
10. ช่วยให้สามารถติดตามความคืบหน้าของงาน และชำระสะสางกิจกรรม
11. ช่วยให้มีมีความสามารถมีมุมมองในปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวางแทนการคิดคนเดียว

ลักษณะของการประชุมเชิงปฏิบัติการ

การประชุมเชิงปฏิบัติการ จะเป็นการรวมกลุ่มของคนจำนวน 12 คน หรือมากกว่านั้นที่มีความสนใจหรือมีปัญหาาร่วมกัน มาพบปะกันเพื่อใช้เวลาในการปรับปรุงความสามารถความเข้าใจและความชำนาญของแต่ละคนโดยการศึกษาวิจัยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและรวบรวมข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญ การประชุมเชิงปฏิบัติการสามารถนำมาใช้เมื่อต้องการที่จะได้รับผลอย่างใดอย่างหนึ่งตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

1. เพื่อทำความเข้าใจปัญหา
2. เพื่อสำรวจปัญหา

3. เพื่อพยายามหาข้อแก้ไขปัญหา
4. เพื่อศึกษาปัญหาด้วยการสอบถาม
5. เพื่อพิจารณาด้วยการสอบถาม
6. เพื่อส่งเสริมความร่วมมือระหว่างบุคคล
7. เพื่อส่งเสริมการศึกษา รวมถึงการแก้ปัญหาและค้นคิดวิธีการต่างๆ

สรุปได้ว่า การประชุมเชิงปฏิบัติเป็นการดำเนินการวางแผน (Planning) การปฏิบัติ (Action) การสังเกต (Observation) และการสะท้อนผล (Reflection) เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถของครูผู้ดูแลเด็กในการผลิตสื่อโดยใช้วัสดุอย่างใดอย่างหนึ่งนำมาวางแผนการผลิตสื่อ ดำเนินการผลิตสื่อ ปรับปรุงแก้ไขสื่อ ลงมือปฏิบัติจริง มีผู้เชี่ยวชาญให้ความรู้ ให้คำแนะนำ ครูผู้ดูแลเด็กสามารถผลิตสื่อได้และนำไปจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้บรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้

เด็กปฐมวัย

พัฒนาการ (Development)

พัฒนาการของเด็กวัยต่าง ๆ จะมีความแตกต่างกันซึ่งนับได้ว่าเป็นลักษณะเฉพาะวัยที่สามารถจำแนกให้เห็นเป็นลักษณะเด่นประจำวัยได้และพัฒนาการของเด็กปฐมวัยนั้นเป็นพื้นฐานในการเข้าใจพฤติกรรมที่เป็นปกติธรรมดาของเด็กวัยนี้ เด็กปฐมวัยเป็นเด็กที่มีช่วงอายุระหว่าง 3 - 5 ปี พัฒนาการเด็กในแต่ละช่วงอายุอาจเร็วหรือช้ากว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้และการพัฒนาจะเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ถ้าสังเกตพบว่าเด็กไม่มีความก้าวหน้าอย่างชัดเจนต้องพาเด็กไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญหรือแพทย์เพื่อช่วยเหลือและแก้ไขได้ทัน่วงที พัฒนาการในทุกด้านอันประกอบด้วย ด้านร่างกาย, ด้านอารมณ์และจิตใจ, ด้านสังคม, และด้านสติปัญญา เป็นอันว่าครบทุกด้านเด็กปฐมวัยจัดอยู่ในระยะวัยทองของชีวิตโดยเฉพาะ 3 ปีแรก เป็นจังหวะทองของการสร้างเสริมพัฒนาการเด็ก เป็นการวางรากฐานของการพัฒนาความเจริญเติบโตทุกด้านโดยเฉพาะทางด้านสมอง เพราะสมองเติบโตและพัฒนาเร็วที่สุด ดังนั้นการอบรมเลี้ยงดูในช่วงระยะนี้มีผลต่อคุณภาพของคนตลอดชีวิต องค์ความรู้ด้านการพัฒนาเด็กปฐมวัย และการพัฒนาสมอง จะช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัย นับตั้งแต่ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู ผู้ดูแล ผู้เลี้ยงดูเด็ก และบุคลากรที่ทำงานด้านการพัฒนาเด็กปฐมวัย การจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย มีแนวทางหลักการที่ชัดเจนที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาเด็กปฐมวัย และร่วมมือกันพัฒนาเด็กปฐมวัย ส่งเสริมพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ให้แข็งแกร่ง เพื่อเป็นรากฐานของการพัฒนาไปสู่วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ ที่มีความสมบูรณ์พร้อมเป็นคนดี คนเก่ง ที่มีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี และประสบการณ์การเรียนรู้ ในช่วงเด็กปฐมวัย ยังเป็นพื้นฐานการเรียนรู้ในวัยต่อไป และการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต

นอร์ รอดชาว (2550 : 16-23) เด็กปฐมวัย คือเด็กอายุ 3 -5 ปี เด็กปฐมวัยเป็นวัยที่เริ่มเข้าสู่การเจริญเติบโตอย่างเต็มที่ ซึ่งเด็กในวัยนี้จะเป็นวัยที่แสดงบุคลิก ลักษณะของตัวเอง ออกมาอย่างเห็นได้ชัด คือ เด็กในวัยนี้จะเป็นวัยที่ซุกซน ไม่ชอบอยู่กับที่ ชอบเล่น ชอบทำท่าย

เป็นวัยที่ชอบสำรวจ คือ อยากรู้ อยากรู้อยากเห็น อยากรู้อยากทดลอง เอ่ยปากถามคือจะชอบถามโน่นถามนี่ อยู่เสมอ และวัยนี้จะชอบเล่นของเล่นมาก ไม่ค่อยเชื่อฟังและโมโหง่าย เอาแต่ใจตัวเองชอบอิจฉาผู้อื่น เช่น อิจฉาน้องตัวเอง และชอบเลียนแบบผู้อื่น เช่นจะเลียนแบบผู้ที่โตกว่า และนอกจากนี้ เด็กจะเป็นวัยที่มีความคิดสร้างสรรค์ซึ่งจะดูได้จากการที่เด็กเล่นของเล่น

ราศี ทองสวัสดิ์ (2543 : 24) พัฒนาการของเด็ก แบ่งได้หลายแบบ โดยทั่วไปแบ่ง ออกเป็น 4 ด้านใหญ่ๆ คือ

1. พัฒนาการด้านร่างกาย (Physical Development) ซึ่งประกอบด้วย พัฒนาการด้านกล้ามเนื้อมัดใหญ่ (Gross Motor Development) และ พัฒนาการด้านกล้ามเนื้อมัดเล็ก (Fine Motor Development)

2. พัฒนาการด้านสติปัญญา (Cognitive Development) ซึ่งประกอบด้วย พัฒนาการด้านกล้ามเนื้อมัดเล็ก (Fine Motor Development) และพัฒนาการด้านภาษา (Language Development)

3. พัฒนาการด้านอารมณ์ (Emotional Development)

4. พัฒนาการด้านสังคม (Social Development) ซึ่งประกอบด้วย พัฒนาการด้านสังคม (Social Development) และ พัฒนาการด้านคุณธรรม (Moral Development)

เด็กปกติทั่วไปจะมีลำดับขั้นของพัฒนาการใกล้เคียงกันถ้าเด็กมีพัฒนาการล่าช้า เกิน 6 เดือนขึ้นไป ถือว่ามีความผิดปกติบางอย่างที่ต้องรีบช่วยเหลือ และกระตุ้นพัฒนาการอย่างรวดเร็วที่สุด

สิริมา ภิญญอนันตพงษ์ (2545: 45) กล่าวว่า พัฒนาการ(Development) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ทั้งในด้านโครงสร้าง (Structure) และแบบแผน (Pattern) ของร่างกายทุกส่วนอย่างมีขั้นตอนและเป็นระเบียบแบบแผน นับแต่เริ่มปฏิสนธิจนกระทั่งเสียชีวิต ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงในเชิง คุณภาพ (Quality) เพื่อให้บุคคลนั้นพร้อมจะแสดงความสามารถในการกระทำกิจกรรมใหม่ ๆ ที่เหมาะสมกับวัย

พัฒนาการเด็กอายุ 3 ปี

1. พัฒนาการด้านร่างกาย

1.1 กระโดดขึ้นลงอยู่กับที่ได้

1.2 รับลูกบอลด้วยมือและลำตัว

1.3 เดินขึ้นบันไดสลับเท้าได้

1.4 เขียนรูปร่างกลมตามแบบได้

1.5 ใช้กรรไกรมือเดียวได้

2. พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ

2.1 แสดงอารมณ์ตามความรู้สึก

2.2 ชอบที่จะทำให้ผู้ใหญ่พอใจและได้คำชม

2.3 กลัวการพลัดพรากจากผู้เลี้ยงดูใกล้ชิดน้อยลง

3. พัฒนาการด้านสังคม

- 3.1 รับประทานอาหารได้ด้วยตนเอง
- 3.2 ชอบเล่นแบบคู่ขนาน (เล่นของเล่นชนิดเดียวกันแต่ต่างคนต่างเล่น)
- 3.3 เล่นสมมติได้
- 3.4 รู้จักรอคอย
4. พัฒนาการด้านสติปัญญา
 - 4.1 สำรวจสิ่งต่างๆ ที่เหมือนกันและต่างกันได้
 - 4.2 บอกชื่อของตนเองได้
 - 4.3 ขอความช่วยเหลือเมื่อมีปัญหา
 - 4.4 สนทนาโต้ตอบ / เล่าเรื่องด้วยประโยคสั้น ๆ ได้
 - 4.5 สนใจนิทานและเรื่องราวต่าง ๆ
 - 4.6 ร้องเพลง ท่องคำกลอน คำคล้องจองง่าย ๆ และแสดงท่าทางเลียนแบบได้
 - 4.7 รู้จักใช้คำถาม อะไร ?
 - 4.8 สร้างผลงานตามความคิดของตนเองอย่างง่าย ๆ
 - 4.9 อยากรู้อยากเห็นทุกอย่างรอบตัว

พัฒนาการเด็กอายุ 4 ปี

1. พัฒนาการด้านร่างกาย
 - 1.1 กระโดดขาเดียวอยู่กับที่ได้
 - 1.2 รับลูกบอลได้ด้วยมือทั้งสอง
 - 1.3 เดินขึ้น ลงบันไดสลับเท้าได้
 - 1.4 เขียนรูปลี่เหลี่ยมตามแบบได้
 - 1.5 ตัดกระดาษเป็นเส้นตรงได้
 - 1.6 กระทบกระฉกไม่ชอบอยู่เฉย
2. พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ
 - 2.1 แสดงออกทางอารมณ์ได้เหมาะสมกับบางสถานการณ์
 - 2.2 เริ่มรู้จักชื่นชมความสามารถ และผลงานของตนเองและผู้อื่น
 - 2.3 ชอบท้าทายผู้ใหญ่
 - 2.4 ต้องการให้มีคนฟัง คนสนใจ
3. พัฒนาการด้านสังคม
 - 3.1 แต่งตัวได้ด้วยตนเอง ไปห้องส้วมได้เอง
 - 3.2 เล่นร่วมกับคนอื่นได้
 - 3.3 รอคอยตามลำดับก่อน-หลัง
 - 3.4 แบ่งของให้คนอื่น
 - 3.5 เก็บของเล่นเข้าที่ได้
4. พัฒนาการด้านสติปัญญา
 - 4.1 จำแนกสิ่งต่าง ๆ ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ได้

- 4.2 บอกชื่อและนามสกุลของตนเองได้
- 4.3 พยายามแก้ปัญหาด้วยตนเองหลังจากได้รับคำชี้แนะ
- 4.4 สนทนาโต้ตอบ / เล่าเรื่องเป็นประโยคอย่างต่อเนื่อง
- 4.5 สร้างผลงานตามความคิดของตนเอง โดยมีรายละเอียดเพิ่มขึ้น
- 4.6 รู้จักใช้คำถาม ทำไม?

พัฒนาการเด็กอายุ 5 ปี

1. พัฒนาการด้านร่างกาย
 - 1.1 กระโดดขาเดียวไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่องได้
 - 1.2 รับลูกบอลที่กระดอนขึ้นจากพื้นได้ด้วยมือทั้งสอง
 - 1.3 เดินขึ้น ลงบันไดสลับเท้าได้อย่างคล่องแคล่ว
 - 1.4 เขียนรูปสามเหลี่ยมตามแบบได้
 - 1.5 ตัดกระดาษตามแนวเส้นโค้งที่กำหนด
 - 1.6 ใช้กล้ามเนื้อเล็กได้ดี เช่น ตัดกระดาษ ผูกเชือกกรองเท้า ฯลฯ
 - 1.7 ยึดตัว คล่องแคล่ว
2. พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ
 - 2.1 แสดงอารมณ์ได้สอดคล้องกับสถานการณ์อย่างเหมาะสม
 - 2.2 ชื่นชมความสามารถและผลงานของตนเองและผู้อื่น
 - 2.3 ยึดตนเองเป็นศูนย์กลางน้อยลง
3. พัฒนาการด้านสังคม
 - 3.1 ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง
 - 3.2 เล่นหรือทำงานโดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกับผู้อื่นได้
 - 3.3 พบผู้ใหญ่ รู้จักไหว้ ทำความเคารพ
 - 3.4 รู้จักขอบคุณ เมื่อรับของจากผู้ใหญ่
 - 3.5 รับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย
4. พัฒนาการด้านสติปัญญา
 - 4.1 บอกความแตกต่างของกลิ่น สี เสียง รส รูปร่าง จำแนก และ จัดหมวดหมู่

สิ่งของได้

- 4.2 บอกชื่อ นามสกุล และอายุของตนเองได้
- 4.3 พยายามหาวิธีแก้ปัญหาด้วยตนเอง
- 4.4 สนทนาโต้ตอบ / เล่าเป็นเรื่องราวได้
- 4.5 สร้างผลงานตามความคิดของตนเอง โดยมีรายละเอียดเพิ่มขึ้นและแปลกใหม่
- 4.6 รู้จักใช้คำถาม ทำไม? อย่างไร?
- 4.7 เริ่มเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรม

4.8 นับปากเปล่าได้ถึง 20

สมพร สุทัศนีย์ (2547 : 9) ได้กล่าวถึงพัฒนาการของเด็กปฐมวัย (Preschool Child) ดังต่อไปนี้

1. พัฒนาการทางกายเด็กวัยนี้นับว่าเป็นเด็กวัยตอนต้นที่มีส่วนสูงและน้ำหนักเพิ่มขึ้น อย่างรวดเร็วแต่จะขยายออกทางส่วนสูงมากกว่าด้านข้างกล้ามเนื้อและกระดูกจะเริ่มแข็งแรงขึ้นแต่กล้ามเนื้อที่เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวยังเจริญไม่เต็มที่การประสานงานของอวัยวะต่างๆ ยังไม่ดีพอจากการศึกษาของGesell และคนอื่น ๆ เด็กอายุ 3-5 ขวบ มีพัฒนาการทางกายแตกต่างกันบางคนสามารถทรงตัวได้ดี วิ่งได้เร็วขึ้น ควบคุมการเดิน วิ่งให้ช้าลงและเร็วได้กระโดดไกล ๆ ได้ เต้นและกายบริหารได้ตามจังหวะดนตรีการประสานงานของกล้ามเนื้อดีขึ้น

2. พัฒนาการทางอารมณ์ เด็กวัย 3-5 ขวบบมักจะเป็นเด็กเจ้าอารมณ์ และจะแสดงอารมณ์และจะแสดงอารมณ์ต่าง ๆ ออกมาอย่างเปิดเผยและมีอิสระเต็มที่ เด็กวัยนี้มักมีความกลัวอย่างสุดขีดอีกอย่างไม่มีเหตุผลไม่โหยหารายการที่เด็กมีอารมณ์เช่นนี้อาจจะเป็นเพราะเด็กมีประสบการณ์กว้างขึ้นเพราะเงื่อนไขทางสังคมตั้งแต่สังคมภายในบ้านจนกระทั่งถึงสังคมภายนอกบ้านเด็กเคยได้รับแต่ความรักความเอาใจใส่จากพ่อแม่และผู้ใกล้ชิดเมื่อต้องพบกับคนนอกบ้านซึ่งไม่สามารถเอาใจใส่เด็กได้เท่าคนในบ้านและไม่สามารถที่จะเอาใจใส่ได้เหมือนเมื่อเด็กเล็กๆ อยู่เด็กจึงรู้สึกขัดใจเพราะคิดว่าตนเป็นคนที่มีความสามารถกว่าคนอื่นเด็กจะยกย่องบูชาตนเองและพยายามปรับตัวเพื่อต้องการให้เป็นที่รักและเป็นที่ยอมรับของบุคคลข้างเคียงในวัยนี้ มักจะใช้คำพูดแสดงอารมณ์ต่างๆ แทนการรุกรานด้วยกำลังกายเพราะพัฒนาการทางร่างกายยังไม่โตเต็มที่เด็กแต่ละคนมีอารมณ์ไม่เหมือนกันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสุขภาพการอบรมเลี้ยงดูจากพ่อแม่และสภาพแวดล้อมทางสังคม เช่นเด็กที่เติบโตขึ้นจากสภาพแวดล้อมสงบเรียบร้อยได้รับความรักเอาใจใส่และการตอบสนองความต้องการสม่ำเสมอพ่อแม่มีอารมณ์คงเส้นคงวาเด็กก็จะเติบโตขึ้นเป็นคนที่มีอารมณ์มั่นคงกว่าเด็กที่มีสภาพแวดล้อมที่ตรงกันข้าม เหล่านี้เป็นต้น

3. พัฒนาการทางสังคม คำว่าสังคมในที่นี้ หมายถึง การติดต่อสัมพันธ์การผูกพันและการมีชีวิตอยู่ร่วมกันเด็กปฐมวัยหรือวัยก่อนเข้าเรียนได้เรียนรู้เข้าใจและใช้ภาษาได้ดีขึ้นพ่อแม่และผู้ที่อยู่ใกล้ชิดตลอดจนครูที่อยู่ในชั้นอนุบาลได้อบรมสั่งสอนเพื่อให้เด็กเข้าใจถึงวัฒนธรรมค่านิยมและศีลธรรมที่ละน้อยโดยเริ่มจากสิ่งที่ย่าง เช่น การพูดจาสุภาพ การเคารพกราบไหว้ ฯลฯ เพื่อให้เด็กเติบโตเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมตั้งนั้นเมื่อเด็กเข้าไปอยู่ในโรงเรียนอนุบาลจะรู้จักคบเพื่อนรู้จักการผ่อนปรนรู้จักอดทนในบางโอกาส รู้จักการให้และการรับ Piaget นักจิตวิทยา กลุ่มที่เน้นความรู้ความเข้าใจ (Cognitive) กล่าวว่า เด็ก 3-5 ขวบเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมจากเพื่อนในโรงเรียนอนุบาลหรือเพื่อนบ้านวัยเดียวกันแต่เด็กวัยนี้ยังเข้าใจถึงความถูกต้องและความไม่ลึกซึ้งนักดังนั้นจึงควรส่งเสริมให้เด็กวัยนี้ได้พัฒนาในเรื่องการยอมรับการแยกตัวจากพ่อแม่ฝึกให้มีความเชื่อมั่นเมื่ออยู่กับคนอื่นให้เด็กเข้าใจระเบียบและกฎเกณฑ์ต่างๆ ฝึกให้รู้จักการแบ่งปันและการผลัดเปลี่ยนกันและรู้จักอดใจรอในโอกาสอันควร

4. พัฒนาการทางสติปัญญาเด็กวัยนี้มีความสามารถในการใช้ภาษาได้อย่างดีเด็กจะเรียนรู้ศัพท์เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วโดยเฉลี่ยเด็กอายุ 3 ขวบจะรู้จักศัพท์ประมาณ 3,000 คำ และ

เด็กสามารถใช้คำ วลีและประโยคในการแสดงบทบาทตามแบบอย่างโทรทัศน์ได้ รู้จักใช้ท่าทาง ประกอบคำพูดเด็ก 4 ขวบช่างซักช่างถามมักจะมีคำถามว่า “ทำไม” “อย่างไร” แต่ก็ไม่สนใจ คำตอบและคำอธิบายคำพูดของเด็กวัยนี้สามารถพูดประโยคยาวๆ ที่ต่อเนื่องกันได้ สามารถ เล่า นิทานสั้นๆให้จบได้และมักจะเอาเรื่องจริงปนกับเรื่องสมมติ สำหรับเด็กวัย 5 ขวบ พัฒนาการทาง ภาษาสูงมากเด็กสามารถตอบคำถามตรงเป้าหมาย ชัดเจนและสั้นการซักถามน้อยลง แต่จะสนใจ เฉพาะเรื่องไป ควรจัดให้เด็กได้มีโอกาสพูดให้เพื่อนฟังเพื่อนก็ต้องเป็นผู้ฟังที่ดีด้วยและควร หมุนเวียนกันออกมาพูดทุกคนกรจินตนาการและการสร้างเรื่องจะพบมากในเด็กวัยนี้จึงเป็น โอกาสเหมาะที่ควรจะได้สนับสนุนและส่งเสริมจินตนาการของเด็กให้มากที่สุดแต่เด็กวัยนี้ไม่มี พัฒนาการที่เกี่ยวกับการจัดประเภทของสิ่งของเป็นหมวดหมู่ไม่มีพัฒนาการในเรื่องความคงตัวใน เรื่องขนาดน้ำหนักและปริมาตรทั้งนี้เป็นเพราะเด็กยังไม่มีความเข้าใจยังไม่มีเหตุผลและประเมิน ค่าสิ่งต่างๆตาม que เห็นด้วยตาเท่านั้นจะเห็นได้ว่าเด็กก่อนวัยเรียนนี้มีพัฒนาการทางร่างกายที่กำลัง เจริญเติบโตภาวะอารมณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและสังคมรอบด้านเริ่มมี สังคมมีการเรียนรู้สิ่งที่ควรทำไม่ควรทำฝึกการเป็นผู้ให้และผู้รับและมีพัฒนาการทาง สติปัญญาที่ดีอยู่ในวัยที่อยากรู้อยากเห็นอยากทำ เรียนรู้เร็วเป็นแนวทางที่ครูผู้สอนควรจะสังเกต และเข้าใจในพฤติกรรมของเด็กก่อนจะดำเนินการสอนและให้ความรู้ต่าง ๆ กับเด็กก่อนวัยเรียน เหล่านี้

สรุปได้ว่าพัฒนาการ (Development) หมายถึง ความเจริญงอกงามเปลี่ยนแปลงไป ในทางที่ดีขึ้นเป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านคุณภาพที่ติดต่อกันไป ตั้งแต่มีการปฏิสนธิ จน สิ้นชีวิต ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เป็นไป ตามลำดับขั้นจากระยะหนึ่งเพื่อไปสู่ความมีวุฒิภาวะ ทำให้มนุษย์มีลักษณะและความสามารถ ใหม่ๆเกิดขึ้น

หลักพัฒนาการของเด็กปฐมวัยอายุ 3 -5 ปี

พัฒนาการ (Development) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างของร่างกาย และแบบแผนของร่างกายทุกส่วน การเปลี่ยนแปลงนี้จะก้าวหน้าไปเรื่อย ๆ เป็นขั้นตอน จาก ระยะหนึ่งไปอีกระยะหนึ่ง ทำให้เด็กมีลักษณะและความสามารถใหม่ ๆ เกิดขึ้น ซึ่งมีผลทำให้ เจริญก้าวหน้าตามลำดับทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา พัฒนาการของเด็ก ปฐมวัยเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวเด็กอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เริ่มปฏิสนธิในครรภ์ มารดา จนกระทั่งเข้าสู่อายุ 3-6 ปี ซึ่งมีลักษณะพิเศษกว่าประสบการณ์ในช่วงวัยอื่น เนื่องจาก การเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้านที่เกิดขึ้นอย่างผสมผสานในช่วงเวลาเดียวกันและสามารถ สังเกตเห็นลักษณะการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมที่แสดงออกอย่างชัดเจน ซึ่งอัตราในการ เปลี่ยนแปลงของเด็กแต่ละคนอาจมีอัตราการเปลี่ยนแปลงช้า เร็วแตกต่างกัน แต่ส่วนมากแล้ว พฤติกรรมก็มักจะเป็นไปตามแบบแผนและมีรูปแบบทิศทางเดียวกัน หลักพัฒนาการของเด็ก ปฐมวัย สามารถแบ่งออกเป็นประเด็นต่าง ๆ โดยยึดหลักของพัฒนาการมนุษย์ ดังนี้ (อรุณี ทรดาล. 2548 : 26-27)

1. องค์ประกอบของพัฒนาการ พัฒนาการของเด็กปฐมวัยเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ขององค์ประกอบสำคัญ 2 อย่าง คือองค์ประกอบของพัฒนาการ

1.1 วุฒิภาวะ (Maturation) หมายถึง สภาวะการเปลี่ยนแปลงของร่างกายที่เกิดขึ้นถึงระดับการแสดงศักยภาพที่มีอยู่ภายในตัวเด็กแต่ละคน ในระยะใดระยะหนึ่งที่กำหนดตามวิถีทางของธรรมชาติ และนำมาซึ่งความสามารถกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้เหมาะสมกับวัย ศักยภาพที่เด็กแสดงออกมาในเวลาอันสมควรนี้ หรือที่เรียกว่าระดับวุฒิภาวะ (Maturity) มีอยู่ในตัวเด็กตั้งแต่กำเนิดและถูกกำหนดโดยพันธุกรรมด้วยเหตุนี้ระดับวุฒิภาวะของเด็กที่จะแสดงความสามารถอย่างเดียวกัน อาจแสดงออกมาในช่วงเวลาที่ต่างกันได้ เช่น โดยทั่วไปเด็กจะวาดรูปสี่เหลี่ยมตามแบบได้ ประมาณอายุ 4 ปี เด็กบางคนอาจจะทำได้เร็วหรือช้ากว่าเกณฑ์นี้ ขึ้นอยู่กับความสามารถในการควบคุมการทำงานของกล้ามเนื้อ และความสัมพันธ์ของมือและตา รวมทั้งทักษะการรับรู้เกี่ยวกับรูปร่าง

1.2 การเรียนรู้ (Learning) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมซึ่งเป็นผลจากประสบการณ์ที่ได้รับ หรือจากการปฏิบัติ อบรมสั่งสอน และการปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อความต้องการและความสนใจของเด็ก ทำให้ความสามารถต่างๆ ของเด็กถูกนำออกมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพเต็มที่ ทั้งนี้การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยมีขอบเขตจำกัดทั้งช่วงเวลา ความสนใจที่สั้นและเนื้อหาที่เป็นรูปธรรม ตลอดจนวิธีการเรียนรู้ในรูปแบบของการเล่น ที่เด็กได้ลงมือกระทำ ศึกษาค้นคว้า สำรวจสิ่งรอบตัวตามความพอใจของตนเองและเก็บสะสมเป็นประสบการณ์ส่วนบุคคล เช่น เด็กที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีหนังสือนิทานและของเล่น รวมทั้งมีผู้ปกครองที่เอาใจใส่เล่านิทานหรือแนะนำการอ่าน มักจะเรียนรู้การอ่านได้อย่างรวดเร็ว กว่าเด็กที่ไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควรพัฒนาการของเด็กปฐมวัย เป็นผลของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างวุฒิภาวะและการเรียนรู้ กล่าวคือ วุฒิภาวะมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นกับการเรียนรู้ ถ้าขาดอย่างใดอย่างหนึ่ง ความสามารถบางอย่างอาจไม่เกิดขึ้นหรือเกิดช้ากว่าที่ควรได้ เช่น ความสามารถในการใช้ภาษา เด็กที่มีวุฒิภาวะในการพูด จะสามารถเปล่งเสียงพูดออกมาได้เอง แต่ถ้าไม่ได้รับการสอนภาษาพูดก็จะใช้ภาษาพูดไม่ได้เลย ในทางตรงกันข้าม เด็กที่ยังไม่บรรลುವุฒิภาวะในการพูด ถึงแม้ว่าจะได้รับการเคี่ยวเข็ญฝึกภาษาพูดมากสักเพียงใด ก็ไม่อาจพูดได้ ถ้าเด็กยังไม่พัฒนาถึงวุฒิภาวะนั้น จึงเห็นได้ว่าเด็กแต่ละคนมีศักยภาพในการพัฒนาตนเองตามกำหนดเวลาเฉพาะของพัฒนาการนั้นๆ โดยธรรมชาติ อันก่อความสามารถในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นไปตามขั้นตอนของพัฒนาการ โดยมีสภาพแวดล้อมช่วยเสริมต่อพัฒนาการให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ช่วงเวลาที่เด็กสามารถพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพเต็มที่นี้ เรียกว่าระยะพอเหมาะ (Optimal Period) ลักษณะพฤติกรรมที่เด็กสามารถแสดงออกเมื่ออยู่ในขั้นพัฒนาการนั้นๆ เรียกว่า พัฒนาการตามวัย (Developmental Task) เด็กที่แสดงพฤติกรรมตามขั้นพัฒนาการได้พอเหมาะก็บวญ จะถือว่ามีความพัฒนาการสมวัย

2. แบบแผนของพัฒนาการ พัฒนาการของเด็กปฐมวัยทุกคนเปลี่ยนแปลงไปตามแบบแผนเดียวกัน คือ

2.1 แบบแผนของพัฒนาการ เด็กปฐมวัยทุกคนมีลำดับขั้นของพัฒนาการเหมือนกัน เปลี่ยนแปลงไปตามขั้นตอนอย่างต่อเนื่องและมีทิศทางก้าวหน้าโดยไม่ข้ามขั้น และไม่มีการหยุดนิ่งอยู่กับที่ พัฒนาการในขั้นต้นจะเป็นพื้นฐานของพัฒนาการในขั้นต่อไปที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น เช่น ความสามารถในการวาดรูป เด็กเล็กจะสามารถใช้กล้ามเนื้อแขนและมือในการเคลื่อนไหวลากเส้นโยงไปมาอย่างไม่ทิศทาง จนสามารถบังคับกล้ามเนื้อนิ้วได้มากขึ้นในการควบคุมการลากเส้นอย่างมีทิศทางตามความต้องการและสามารถวาดรูปคล้ายของจริงได้ในที่สุด

2.2 การเปลี่ยนแปลงทางด้านปริมาณ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่สังเกตได้ชัดเจน สามารถวัดได้ โดยเฉพาะการเพิ่มขนาดของรูปร่างและอวัยวะส่วนต่างๆของร่างกาย เมื่อเด็กอายุมากขึ้นและได้รับสารอาหารที่เพียงพอตามความต้องการของร่างกาย ขนาดของร่างกายก็จะขยายใหญ่ขึ้น สาวนสูงและน้ำหนักก็เพิ่มขึ้น รวมทั้งการแสดงออกถึงขีดความสามารถในด้านต่างๆ ก็เพิ่มขึ้นด้วย เช่น การเรียนรู้คำศัพท์มากขึ้น ความจำเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ เพิ่มขึ้น เป็นต้น ในช่วงปฐมวัยนี้การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างร่างกายเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ และเกิดจากการเจริญเติบโตของกระดูกและกล้ามเนื้อ ทำให้เด็กมีรูปร่างผอมและสูงขึ้น

2.3 การเปลี่ยนแปลงทางด้านคุณภาพ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่สลับซับซ้อน เกี่ยวข้องกับกลไกในการทำงานภายในร่างกายที่ก่อให้เกิดความสามารถใหม่ๆ เช่น ก่อนที่จะใช้คำพูดสื่อความหมายคล้ายผู้ใหญ่ได้ จะต้องผ่านกระบวนการหลายขั้นตอนเกี่ยวกับการใช้ภาษา เช่น การฟัง การเปล่งเสียง การแยกความแตกต่างของเสียง การเลียนเสียง การเรียนรู้ความหมาย และอื่นๆมาเป็นลำดับ

2.4 ความสัมพันธ์ของพัฒนาการแต่ละด้าน พัฒนาการของเด็กเกิดจากการเปลี่ยนแปลงหลายด้านผสมผสานกัน พัฒนาการทุกด้านทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ และจิตใจ สังคม สติปัญญา มีความสำคัญเสมอภาคและเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันหมด การเปลี่ยนแปลงของพัฒนาการด้านหนึ่งย่อมส่งผลให้พัฒนาการด้านอื่นเปลี่ยนแปลงไปด้วย ทั้งในทางบวกและทางลบ เช่น เด็กที่มีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์มักเคลื่อนไหวคล่องแคล่ว สามารถช่วยเหลือตนเองได้ มีอารมณ์แจ่มใส รู้จักควบคุมอารมณ์ เข้ากับผู้อื่นได้ดี และมีความสนใจเรียนรู้สิ่งรอบตัว ในทางตรงกันข้ามเด็กที่สุขภาพไม่ดี มักประสบปัญหาด้านการเจริญเติบโตของร่างกายล่าช้า หรือหยุดชะงักชั่วคราวหนึ่ง อารมณ์หงุดหงิด มีอาการเศร้าซึม ปรับตัวเข้ากับผู้อื่นยาก และขาดสมาธิในการเรียนรู้สิ่งต่างๆ

2.5 ลักษณะเด่นของพัฒนาการ แต่ละช่วงของการเปลี่ยนแปลงตามขั้นตอนของพัฒนาการ ลักษณะบางอย่างอาจพัฒนาเร็วกว่าลักษณะอื่นและสังเกตเห็นเด่นชัดได้ เช่น ในช่วงอายุ 3 ปี เด็กจะเริ่มรับรู้และสังเกตความแตกต่างทางเพศ เมื่ออายุ 4 ปี จะช่างซักถาม สนใจเล่นร่วมกับผู้อื่น พออายุ 5 ปี จะชอบความเป็นอิสระ เป็นตัวของตัวเอง ลักษณะเหล่านี้เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเป็นปกติ เมื่อเด็กอายุมากขึ้นก็จะพัฒนาไปตามวุฒิภาวะและจากมวลประสบการณ์ทั้งหลายที่ได้รับ

2.6 ความคาดหวังของพัฒนาการ พัฒนาการมนุษย์เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีขั้นตอนและได้ถูกกำหนดไว้อย่างแน่นอน จึงสามารถทำนาย คาดหวังความสามารถและ

พฤติกรรมตามขั้นพัฒนาการในแต่ละช่วงวัยของเด็กอย่างคร่าวๆ ได้ ทั้งนี้เมื่อเด็กได้รับการส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านอย่างเหมาะสมตามวุฒิภาวะและความพร้อม พัฒนาการก็สามารถดำเนินไปด้วยดีสมวัย หากมีอุปสรรคหรือความผิดปกติเกิดขึ้นในช่วงใดของพัฒนาการ ก็ย่อมส่งผลกระทบต่อแบบแผนพัฒนาการขั้นต่อไปให้หยุดชะงักเบี่ยงเบนไปจากเกณฑ์ปกติและอาจส่งผลกระทบยาวไปจนตลอดชีวิตได้

2.7 ความเสื่อมของพัฒนาการ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา มีทั้งการเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะหรือความสามารถใหม่ๆ และความเสื่อมหรือการสูญเสียคุณลักษณะหรือความสามารถเดิมบางอย่าง เช่น เด็กสูญเสียฟันน้ำนมก่อนจึงเกิดฟันแท้เข้ามาแทนที่ เด็กจะพูดเสียงอ้อแอ้ที่ฟังไม่รู้เรื่องก่อนจึงพูดชัดเจนขึ้นมาในช่วงบั้นปลายของชีวิต การเสื่อมมีมากกว่าการพัฒนา

3. ลักษณะของพัฒนาการ พัฒนาการของเด็กปฐมวัยทุกด้านมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอย่างแน่นแฟ้นและมีทิศทางพัฒนาที่แน่นอน คือ

3.1 พัฒนาการด้านร่างกาย หมายถึง การเปลี่ยนแปลงลักษณะทางร่างกาย เริ่มต้นจากส่วนบนไปสู่ส่วนล่าง (Cephalous – Caudal Development) และจากแกนกลางไปสู่ส่วนข้าง (Proximal-Distal Development) สำหรับความสามารถทางการเคลื่อนไหว ร่างกายจะพัฒนาทักษะทางการเคลื่อนไหวทั่วไป ไปสู่การเคลื่อนไหวแบบเจาะจง

3.2 พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การแสดงออกทางอารมณ์และความรู้สึก จะพัฒนาจากการรับรู้ความรู้สึกทั่วไปไปสู่ความรู้สึกที่ละเอียดลึกซึ้ง จากการรับรู้ความรู้สึกของตนเองไปสู่การรับรู้ความรู้สึกของผู้อื่น

3.3 พัฒนาการด้านสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงความสามารถในการติดต่อและสร้างสัมพันธ์กับผู้อื่น จะพัฒนาจากความผูกพันใกล้ชิด พึ่งพาพ่อแม่ในครอบครัว ไปสู่การพึ่งตนเอง และการปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม

3.4 พัฒนาการด้านสติปัญญา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงความสามารถทางการรู้คิด จะพัฒนาจากการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสและการรู้คิดเชิงรูปธรรม (Concrete Thought) ไปสู่ความเข้าใจในการใช้สัญลักษณ์ (Symbolic Thought) แล้วจึงรู้จักคิดเป็นนามธรรม (Abstract Thought) รวมทั้งความคิดที่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง (Egocentric Thought) ไปสู่การใช้ความคิดที่มีเหตุผล (Reasoning)

4. อัตราของพัฒนาการ ชัดความสามารถตามพัฒนาการของเด็กปฐมวัยแต่ละคนจะเร็วหรือช้ากว่าอัตราที่เป็นเกณฑ์ปกติได้และมีความแตกต่างกัน คือ

4.1 ความแตกต่างภายในบุคคล (Intra-Individual Differences) ธรรมชาติได้กำหนดให้พัฒนาการของระบบและส่วนต่างๆของร่างกายภายในตัวเด็กแต่ละคน มีอัตราการเจริญเติบโตไม่เท่ากันในช่วงอายุหนึ่งๆ ของบุคคลนั้นเช่นกัน ในช่วงวัยทารก พัฒนาการทางร่างกายเป็นไปอย่างรวดเร็ว ต่อมาในช่วงปฐมวัย พัฒนาการของสมองอยู่ในอัตราสูงกว่าการเจริญเติบโตของอวัยวะอื่นๆ เป็นต้น

4.2 ความแตกต่างระหว่างบุคคล (Inter-Individual Differences) แม้ว่าเด็กทุกคนจะมีแบบแผนของพัฒนาการเหมือนกันและพัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน แต่ความสามารถที่จะพัฒนาให้ไปถึงจุดเดียวกันเมื่ออายุเท่ากัน อาจแตกต่างกันได้ ทั้งนี้เนื่องมาจากระดับวุฒิภาวะที่ถูกกำหนดโดยพันธุกรรม และประสบการณ์ที่ได้รับจากสภาพแวดล้อม จะเป็นตัวกระตุ้นหรือขัดขวางศักยภาพ การแสดงความสามารถของเด็กแต่ละคน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า พัฒนาการของเด็กปฐมวัยคือเด็กอายุ 3 -5 ปี เด็กปฐมวัยเป็นวัยที่เริ่มเข้าสู่การเจริญเติบโตอย่างเต็มที่ เด็กในวัยนี้จะเป็นวัยที่ซุกซน ไม่ชอบอยู่กับที่ ชอบเล่น ชอบทำหาย เป็นวัยที่ชอบสำรวจ โมโหง่าย เอาแต่ใจตัวเองชอบอิจฉาผู้อื่น เด็กปฐมวัยมีพัฒนาการในทุกด้านอันประกอบด้วยด้านร่างกาย, ด้านอารมณ์และจิตใจ, ด้านสังคม, และด้านสติปัญญา ความรู้ทางด้านพัฒนาการเด็กปฐมวัยนั้นเป็นข้อมูลที่มีประโยชน์มากสำหรับพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ ตลอดจนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูและพัฒนาการเด็กในช่วงปฐมวัย ซึ่งหากบุคคลดังกล่าวมีความเข้าใจในพัฒนาการของเด็กก็จะเป็นข้อมูลความรู้ในการนำไปใช้เพื่อการพัฒนา ตลอดจนประยุกต์ความรู้เพื่อส่งเสริม สนับสนุนด้านการพัฒนาเด็กต่อ

การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยเป็นการรับรู้เป็นกระบวนการแปลความหมายระหว่างประสาทสัมผัสกับระบบประสาทของมนุษย์ ที่ใช้อวัยวะรับสัมผัสสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทำให้ส่วนของประสาทสัมผัสในอวัยวะนั้น ส่งผลเชื่อมโยงไปยังสมอง และสมองจะถอดรหัสสัญญาณไปยังระบบประสาท ทำให้เกิดการรับรู้ เป็นเหตุการณ์ความรู้สึกที่เป็นผลจากกิจกรรมของเซลล์สมอง เป็นลักษณะหนึ่งของจิตแต่ไม่ใช่จิตทั้งหมด การเรียนรู้เกิดจากการรับรู้ของระบบประสาท และการแปลรหัสการรับรู้ให้สมองสั่งการ ความรู้สึกใดที่สมองได้บันทึกและจดจำไว้จะเรียกว่า ประสบการณ์ เมื่ออวัยวะสัมผัสต่อสิ่งเดิมอีกจะเกิดการระลึกได้

องค์ประกอบของการเรียนรู้

1. สติปัญญาของผู้รับรู้ ถ้าสติปัญญาดีจะเรียนรู้ได้เร็ว
2. ความตั้งใจในกิจกรรมที่ผู้รับรู้สัมผัส
3. ความสนใจ การมีสมาธิจดจ่อกับสิ่งนั้น
4. สภาพจิตใจของผู้รับรู้ในขณะนั้นพฤติกรรมการเรียนรู้

จุดมุ่งหมายของการเรียนรู้แบ่งเป็น 3 กลุ่ม

1. พุทธินิยม หมายถึง การเรียนรู้ในด้านความรู้ ความเข้าใจ
2. จิตพิสัย หมายถึง การเรียนรู้ด้านทัศนคติ ค่านิยม ความซาบซึ้ง
3. ทักษะพิสัย หมายถึง การเรียนรู้เกี่ยวกับการกระทำหรือปฏิบัติงาน

การเรียนรู้กับการเรียนการสอนในการสอนที่ดี ผู้สอนจำเป็นต้องนำทฤษฎีการเรียนรู้มาประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ในการเรียนรู้ ซึ่งสามารถกระทำได้หลายสถานการณ์ เช่น

1. การมีส่วนร่วมในการรับรู้ โดยให้ผู้เรียนมีโอกาสคิดและไตร่ตรอง

2. การทราบผลย้อนกลับ การให้ผู้เรียนได้รับทราบผลของการทำกิจกรรมต่างๆ
3. การเสริมแรง ทำให้ผู้เรียนมีความภาคภูมิใจ
4. การเรียนรู้ตามระดับขั้น โดยจัดความรู้จากง่ายไปยาก

ไชยยศ เรื่องสุวรรณ (2543 : 37) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้อันเกิดจากกระบวนการตอบสนองเมื่อมีการเสนอสิ่งเร้านั้นมีอยู่ด้วยกัน 4 ประการ

1. แรงขับ (Drive) หมายถึงความต้องการของผู้เรียนในบางสิ่งบางอย่างแล้วจึงใจ (motivated) ให้ผู้เรียนหาทางตอบสนองความต้องการนั้น

2. สิ่งเร้า (Stimulus) เมื่อมีสิ่งเร้าผู้เรียนจะได้รับความรู้ (message) หรือการชี้แนะ (cue) ทันทีทันใดจากสิ่งเร้านั้นก่อนที่จะตอบสนอง

3. การตอบสนอง (Response) หมายถึงการที่ผู้เรียนแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าซึ่งอธิบายได้ด้วยพฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออก

4. การเสริมแรง (Reinforcement) หมายถึง การให้รางวัลเช่น การชมเชยผู้เรียนในกรณีที่ผู้เรียนตอบสนองถูกต้อง

จีระพันธุ์ พูลพัฒน์ (2544 : 8) เด็กปฐมวัยเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง โดยการปฏิบัติจริงผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้าจะส่งผลต่อพัฒนาการอย่างรอบด้าน ทั้งด้านพัฒนาการการเรียนรู้ที่จะทำงานด้วยตนเอง สังคม อารมณ์ จิตใจ สติปัญญา และร่างกาย นอกจากนี้เด็กยังซึมซับเกี่ยวกับการสร้างนิสัยที่ดี และบูรณาการทั้งองค์ความรู้ เจตคติ แล้วนำไปใช้ในการดำรงชีวิตสามารถดูแลตนเอง อยู่ร่วมกันกับครอบครัว พ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชน และสังคมตามบริบทวัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่ในสังคมและชุมชนนั้นๆ เมื่อมีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีการดำรงชีวิตของเด็กไทย จึงสามารถธำรงรักษาและอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยให้ยั่งยืนอยู่คู่คนไทยและชาติไทยต่อไปได้ การนี้พ่อแม่ ผู้ปกครองมีบทบาทสำคัญต่อการเชื่อมโยงทักษะชีวิตของเด็กจากห้องเรียนสู่การดำเนินชีวิตที่บ้านอย่างเป็นเอกภาพ ดังนั้นการประสานร่วมมือระหว่างพ่อแม่ ผู้ปกครอง และครู จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องร่วมมือกันพัฒนาเด็กให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน เพื่อวิถีชีวิตที่ดีงามของเด็กไทย สืบมีความสำคัญ ดังนี้

1. เป็นเครื่องมือส่งเสริมเด็กให้กล้าแสดงออกและเกิดการเรียนรู้ อย่างมีประสิทธิภาพ
2. เป็นตัวกลางในการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ ทักษะคิด ค่า นิยม หรือทักษะของผู้สอนไปสู่ผู้เรียน
3. เป็นเครื่องมือสร้างความสนใจของเด็ก ให้ติดตามเรื่องราวด้วย ความสนใจ และไม่เกิดความรู้สึกรู้ว่าเป็นการ “เรียน”
4. เป็นเครื่องมือทำสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรม และผู้เรียน ได้รับประสบการณ์ตรงทำให้จำได้นาน

พัชรี สวนแก้ว (2545 : 43-45) กล่าวถึงทฤษฎีเกี่ยวกับการสอนของบรูเนอร์ (Bruner's Theory of Instruction) Jerome S. Bruner เป็นผู้ที่มีความเห็นว่าการจัดการเรียนการสอนนั้น ครูสามารถช่วยจัดประสบการณ์เพื่อช่วยให้เด็กเกิดความพร้อมได้ โดยไม่ต้องรอ

ให้เด็กพร้อมตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นการเสียเวลานั้นหมายความว่าตามความคิดเห็นของบรูเนอร์ แล้ว ความพร้อมเป็นสิ่งกระตุ้นให้เกิดเร็วขึ้นได้บรูเนอร์ได้เสนอว่าในการจัดการศึกษานั้น ควรที่จะได้คำนึงถึงทฤษฎีพัฒนาการว่าเป็นตัวเชื่อมระหว่าง ทฤษฎีความรู้ และทฤษฎีการสอน (A theory of development must be link both to a theory of instruction) ซึ่งหมายความว่า ทฤษฎีพัฒนาการจะเป็นตัวกำหนดเนื้อหา (Knowledge) และวิธีการสอน (instruction) ในการที่จะนำเนื้อหาไปสอนเด็กนั้นควรพิจารณาดูว่าในขณะนั้นเด็กมีพัฒนาการอยู่ในระดับใด มีความสามารถเพียงใด เราก็ปรับเนื้อหาให้สอดคล้องกับความสามารถของเด็กที่จะเรียนหรือที่จะรับรู้ได้ โดยใช้วิธีการที่เหมาะสมกับเด็กในวัยนั้น ดังนั้นเราก็สามารถสอนให้เด็กเกิดความพร้อมได้โดยไม่ต้องรอ ดังที่บรูเนอร์ได้กล่าวว่า “เราจะสามารถสอนวิชาใดๆก็ได้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้วิธีการที่เหมาะสมให้กับเด็กคนใดคนหนึ่งในระดับอายุใดก็ได้ บรูเนอร์มองเห็นว่าในการจัดการศึกษานั้น ควรที่จะทำให้นือหาวิชามีความต่อเนื่องกัน ถ้าเราทราบว่าเนื้อหาวิชาใดเป็นสิ่งจำเป็นที่เด็กจะต้องเรียน หรือจะต้องใช้เมื่อตอนโต ก็ให้รับเนื้อหาวิชานั้นมาสอนให้เด็กตั้งแต่ที่เขายังเล็กๆ โดยที่ปรับเนื้อหาวิชานั้นให้เหมาะสมกับความสามารถในการคิดหรือการรับรู้ของเด็ก หรือใช้ภาษาที่เด็กจะเข้าใจได้ ดังนั้น เราก็สามารถนำเนื้อหาวิชาใดๆมาสอนกับเด็กในระดับอายุเท่าใดก็ได้ ถ้ารู้จักใช้วิธีการที่เหมาะสม บรูเนอร์มีความเห็นว่า คนทุกคนจะมีพัฒนาการทางความรู้ความเข้าใจ โดยผ่านกระบวนการที่เรียกว่า Acting, imaging และ Symbolizing เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องไปตลอดชีวิต มิใช่ว่าเกิดขึ้นเพียงช่วงใดช่วงหนึ่งในระยะแรกของชีวิตเท่านั้น บรูเนอร์เห็นว่าเด็กวัยอนุบาลอยู่ในระดับ Iconic representation ซึ่งการเรียนรู้ต่างๆอยู่ในลักษณะของการกระทำ โดยผ่านประสบการณ์ที่ได้พบเห็นและการรับรู้ต่างๆ นอกจากนี้เขากล่าวว่าเด็กวัยนี้ไม่สามารถทำอะไรได้นาน ๆ เราควรตอบสนองความพึงพอใจให้กับเด็กวัยนี้อย่างทันที่ทำงานแต่ละครั้งเสร็จ

สิริมาก ภิญโญอนันตพงษ์ (2545 : 34-35) กล่าวถึงหลักพัฒนาการตามแนวคิด อาร์โนลด์ เกเซลล์ ใช้คำว่าวุฒิภาวะ (Maturation) เพื่อหมายถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ (Pattern) และรูปร่าง (Shape) ของพฤติกรรมที่เป็นผลมาจากยีนส์ (Genes) หรือความพร้อมของกล้ามเนื้อและระบบประสาทจะปรากฏเมื่อถึงเวลาที่เหมาะสม ซึ่งเป็นไปตามโปรแกรมที่กำหนดไว้ล่วงหน้าทางพันธุกรรม ทักษะและพฤติกรรมที่คล้ายคลึงกันของเด็กแต่ละคนจะปรากฏในเวลาไล่เลี่ยกัน เกเซลล์ ใช้คำว่าวงจรของพฤติกรรม (Cycles of behavior) เกเซลล์ และคณะศึกษาพัฒนาการของทารก เด็ก และวัยรุ่นอายุ แรกเกิด-16 ปี โดยการสังเกตพฤติกรรมด้วยตนเองจากภาพยนตร์ และการสัมภาษณ์บิดามารดา และจัดกลุ่มข้อมูลสำหรับเป็นข้อมูลพื้นฐานของบุคลิกภาพ (Personality profile) ได้ 10 ด้าน คือ

1. ลักษณะการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อมัดใหญ่ มัดเล็ก
2. สุขนิสัยส่วนบุคคล
3. การแสดงออกของอารมณ์
4. ความกลัว ความฝัน
5. ความเป็นตัวของตัวเอง การแสดงออกทางเพศ

6. ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
7. การเล่นและการใช้เวลาว่าง
8. การเรียน
9. จริยธรรม
10. ปรัชญาชีวิต

การนำไปใช้ในการเรียนรู้ ก็เซลล์ (Gesell) กล่าวถึงทฤษฎีพัฒนาการทางร่างกายว่า การเจริญเติบโตของเด็กจะแสดงออก เป็นพฤติกรรมด้านต่าง ๆ สำหรับพัฒนาการทางร่างกาย นั้นหมายถึง การที่เด็กแสดงความสามารถในการจัดกระทำ กับวัสดุ เช่น การเล่น ลูกบอล การขีดเขียน เด็กต้องใช้ความสามารถของการใช้สายตาและกล้ามเนื้อมือ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ต้องอาศัย การเจริญเติบโตของระบบประสาทและการเคลื่อนไหวประกอบกัน ลักษณะพัฒนาการที่สำคัญ ของเด็กในขณะนี้ ก็คือ การเปลี่ยนแปลงทางด้านการเคลื่อนไหว การทำงานของระบบประสาท กล้ามเนื้อ การพัฒนาความสามารถในการควบคุมร่างกาย การบังคับส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย โดย ก็เซลล์ ได้ศึกษาความสามารถของเด็กตามแบบธรรมชาติ โดยสังเกตพฤติกรรมของเด็ก ตั้งแต่ แรกเกิดจนเติบโตเต็มที่ การสังเกตมีทั้งสังเกตด้วยตาและถ่ายภาพยนตร์เอาไว้ศึกษาโดยละเอียด ภายหลังผลการศึกษา ก็เซลล์ สรุปว่า ความสามารถของเด็กมีเป็นระยะและขั้นตอน แต่ละช่วงอายุมีความหมายและมีความสำคัญแก่ชีวิต เพราะเป็นรากฐานของบุคคลเมื่อเป็นผู้ใหญ่ พฤติกรรมของบุคคลจะมีอิทธิพลมาจากสภาพความพร้อมทางร่างกาย ได้แก่ กล้ามเนื้อ ต่อม กระดูก และประสาทต่าง ๆ สิ่งแวดล้อมเป็นเพียงส่วนประกอบของการเปลี่ยนแปลง และก็เซลล์ ได้แบ่งพัฒนาการเด็กออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. พฤติกรรมด้านการเคลื่อนไหว (Gross motor development) เป็น ความสามารถของร่างกายที่ครอบคลุมถึงการบังคับอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายและความ สัมพันธ์ ทางด้านการเคลื่อนไหวทั้งหมด
2. พฤติกรรมด้านการปรับตัว (Fine motor or adaptive development) เป็น ความสามารถในการประสานงานระหว่างระบบการเคลื่อนไหวกับระบบความรู้สึก เช่น การ ประสานงานระหว่างตากับมือ ซึ่งดูได้จากความสามารถในการใช้มือของเด็ก เช่น ในการ ตอบสนองต่อสิ่งที่เป็นลูกบาศก์ การสั้นกระดิ่ง การแกว่งกำไล ฯลฯ ฉะนั้น พฤติกรรมด้านการ ปรับตัวจึงสัมพันธ์กับพฤติกรรมทางด้านการเคลื่อนไหว
3. พฤติกรรมทางด้านภาษา (Language development) ประกอบด้วยวิธี สื่อสารทุกชนิด เช่น การแสดงออกทาง หน้าตา ท่าทาง การเคลื่อนไหวท่า ทางของร่างกาย ความ สามารถในการเปล่งเสียง และภาษาพูดการเข้าใจในการสื่อสารกับผู้อื่น
4. พฤติกรรมด้านนิสัยส่วนตัวและสังคม (Personal social development) เป็นความสามารถในการปรับตัวของเด็ก ระหว่างบุคคลกับบุคคลและบุคคลกับกลุ่มภายใต้ภาวะ แวดล้อมและสภาพความเป็นจริงนับเป็นการปรับตัวที่ต้องอาศัยการเจริญเติบโตของสมองและ ระบบการเคลื่อนไหวประกอบกัน ในส่วนที่เกี่ยวกับความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อเล็ก ก็เซลล์ พบว่าก่อนที่คนเราจะทำ อะไรง่าย ๆ เช่น หยิบอาหารใส่ปากได้นั้นมีการเรียนรู้หลายขั้นตอน ขึ้น

แรก ทารกจะใช้มือตะปบ ขึ้นต่อมาจับของด้วยมือ 4 นิ้วติดกันกับฝ่ามือ โดยเริ่มใช้ฝ่ามือตอนใกล้ ๆ สันมือ ต่อมาจะเลื่อนไปใช้ใจกลางมือ ครั้นแล้วหัวแม่มือจึงค่อยเลื่อนมาช่วยจับ ขั้นสุดท้าย คือ การหยิบของด้วยหัวแม่มือกับปลายนิ้วยิ่งไปกว่านั้น ก็เซลล์และคนอื่นๆ ได้ตั้งข้อสังเกตว่าการควบคุมการปฏิบัติการแห่งกล้ามเนื้อของคนเรามีพัฒนาการเริ่มจากศีรษะจรดเท้า เรียกว่า Cephalo Caudal Sequence คือ หันศีรษะได้ก่อนขึ้นคอ แล้วจึงคว่ำ คืบ นั่ง คลาน ยืน เดิน และวิ่งตามลำดับ การควบคุมปฏิบัติการกล้ามเนื้อ ยังมีพัฒนาการเริ่มจากใกล้ลำ ตัวก่อน เรียกว่า Proximodistal Sequence เช่น ที่แขนขา ทารกย่อมบังคับการเคลื่อนไหว แกว่งแขนขาได้ก่อนมือและเท้า เด็กใช้แขนคล้องก่อนมือและใช้มือคล้องก่อนนิ้ว ดังนั้น เด็กเล็ก ๆ เมื่อต้องการจับอะไรก็พาไปทั้งตัว ต่อมาจึงยื่นออกไปเฉพาะแขนแล้ว จึงใช้มือและนิ้วมืองัดกล่าว ถ้าจะให้เด็กเล็ก ๆ เขียนหนังสือมักจะได้ตัวโต เพราะกล้ามเนื้อมือยังใช้ไม่คล่องแคล่ว ได้แต่วาดแขนออกไปกว้าง ๆ ต่อเมื่อการบังคับกล้ามเนื้อบรรลุดุจภาวะแล้วจึงสามารถเขียนตัวเล็ก ๆ ได้ เพราะสามารถบังคับกล้ามเนื้อมือและนิ้ว จากแนวคิด ทฤษฎี ของนักการศึกษา ก็เซลโรงเรียนพิจารณาเห็นว่าสอดคล้องกับหลักสูตรสถาน ศึกษาเพื่อมาประยุกต์ใช้แบบผสมผสานการจัดประสบการณ์ เพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียนอนุบาลสามแสนฯจากแนวคิด / ทฤษฎี / ก็เซล (Gesell) พัฒนาการของเด็กเป็นไปอย่างมีแบบแผนและเป็นขั้นตอน เด็กควรพัฒนาไปตามธรรมชาติ ไม่ควรเร่งหรือบังคับการเรียนรู้ของเด็กเกิดขึ้นจากการเคลื่อนไหว การใช้ภาษา การปรับตัวเข้ากับสังคมและบุคคลรอบข้าง โครงสร้างของทฤษฎีก็เซล ยึดพัฒนาการเด็ก คุณลักษณะที่พึงประสงค์ และประสบการณ์สำคัญ ไม่เร่งสอนสิ่งที่ยากเกินพัฒนาการตามวัยของเด็กจัดกิจกรรมให้เด็กมีโอกาสเคลื่อนไหว กิจกรรมเดี่ยวและกิจกรรมกลุ่ม จัดกิจกรรมให้เด็กได้ฟัง ได้พูด ท่องคำคล้องจอง ร้องเพลง ฟังนิทาน ทฤษฎีพัฒนาของ ก็เซล (Gesell) อธิบายถึงพัฒนาการทางกายที่มีรูปแบบที่แน่นอนและเป็นไปตามลำดับขั้น สภาพแวดล้อมมีส่วนช่วยส่งเสริมและต่อเติม พัฒนาการของเด็ก ก็เซลเน้นถึงการเติบโตและลักษณะของเด็กแต่ละคนแตกต่างกัน ถึงแม้แบบแผนและขั้นตอนพัฒนาการจะเหมือนกัน พัฒนาการของเด็กเป็นกระบวนการที่ประสานสัมพันธ์กันทุกด้านทั้งร่างกาย จิตใจ ดังนั้นการพัฒนาเด็กจึงต้องพัฒนาไปพร้อมๆกันทุกด้าน ทฤษฎีพัฒนาการทางร่างกายของก็เซลมีส่วนในการจัดสภาพแวดล้อมและการจัดกิจกรรมให้แก่เด็กโดยมีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาเด็กให้ครบทุกด้าน

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่าการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยหมายถึงกระบวนการรับรู้ของเด็กปฐมวัยที่ได้เรียนรู้สิ่งต่างในลักษณะของการกระทำ การปฏิบัติ การเล่น การสัมผัสจากประสบการณ์ตรงที่ได้พบเห็นและการรับรู้ และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูผู้สอนในรูปแบบกิจกรรมเดี่ยวและกิจกรรมกลุ่มและอื่นๆเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยให้สัมพันธ์กันและมีพัฒนาการทุกด้านทั้งร่างกาย จิตใจ สังคม สติปัญญา

สื่อการเรียนการสอน

กรมวิชาการ (2545 : 81) ได้ให้ความหมายของสื่อการเรียนการสอนไว้ว่า สื่อการเรียนการสอนคือสิ่งที่สนองความต้องการของหลักสูตร

พลภัทร พงษ์โนนสูง (2550 : 56) สื่อการเรียนการสอน หมายถึง ตัวกลางหรือช่องทางในการถ่ายทอดองค์ความรู้ทักษะ ประสบการณ์ จากแหล่งความรู้ไปสู่ผู้เรียน และทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น (2553 : 63) หมายถึง สิ่งใดก็ตามที่เป็นตัวกลางในการถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ ทักษะ ทัศนคติ และค่านิยมไปสู่ผู้เรียน และทำให้การเรียนรู้นั้นเป็นไปตาม วัตถุประสงค์ที่วางไว้ นอกจากนี้สื่อยังเป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจความรู้ลึก เพิ่มพูนทักษะและประสบการณ์ สร้างสถานการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาศักยภาพทางการคิด ได้แก่ การคิดไตร่ตรอง การคิดสร้างสรรค์ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ตลอดจนสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมให้แก่ผู้เรียน สื่อการเรียนรู้นี้ในยุคปัจจุบันมีอิทธิพลสูงต่อการกระตุ้นให้ผู้เรียนกลายเป็นผู้แสวงหาความรู้ด้วยตนเองมีมากมายหลากหลายรูปแบบส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก 4 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ อารมณ์ ด้านสังคม ด้านสติปัญญา

พัชรี สวนแก้ว (2545 : 23) สื่อคือตัวกลางในการถ่ายทอดความรู้หรือเป็นตัวกลางในการนำความต้องการจากผู้ส่งไปยังผู้รับเพื่อให้เกิดผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

จากที่กล่าวมา สื่อในงานวิจัยนี้จึงหมายถึง สิ่งที่ครูผู้สอนใช้ประกอบกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนช่วยส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง การปฏิบัติจริงผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า ช่วยพัฒนาการของเด็ก 4 ด้านของเด็กปฐมวัย ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ อารมณ์ ด้านสังคม ด้านสติปัญญา

ความสำคัญของสื่อการสอน

กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น (2553 : 64) ได้กล่าวถึงคุณประโยชน์

1. ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจความคิดรวบยอดได้ง่ายขึ้น รวดเร็วขึ้น
2. ช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นสิ่งที่กำลังเรียนรู้ได้อย่างเป็นรูปธรรมและเป็น

กระบวนการ

3. ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง ส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์
4. สร้างสภาพแวดล้อมและประสบการณ์เรียนรู้ที่แปลกใหม่ น่าสนใจและทำให้

อยากรู้อยากเห็น

5. ส่งเสริมการมีกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้เรียน
6. เกื้อหนุนผู้เรียนที่มีความสนใจและความสามารถในการเรียนรู้ที่ต่างกันให้

เรียนรู้ได้เท่าเทียมกัน

7. ช่วยให้ผู้เรียนบูรณาการสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ให้เชื่อมโยงกัน
8. ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การใช้สื่อและแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เพื่อการค้นคว้า

เพิ่มเติม

9. ช่วยให้ผู้เรียนได้รับการเรียนรู้ในหลายมิติจากสื่อที่หลากหลาย
10. เชื่อมโยงโลกที่อยู่ใกล้ตัวผู้เรียนให้เข้ามาสู่การเรียนรู้ของผู้เรียน

1.1 สื่อเป็นหัวใจของการจัดกิจกรรมเตรียมความพร้อมให้เด็กได้รับ
ประสบการณ์ตรง

12. สื่อช่วยให้เด็กได้เรียนรู้จากสิ่งที่เป็นรูปธรรม และเกิดมโนทัศน์ตรงกับ
ข้อเท็จจริง

13. ช่วยสร้างความสนใจของเด็กและเป็นสิ่งเร้าให้เด็กสนใจที่จะทำกิจกรรมและ
เกิดการเรียนรู้ได้ดี

14. ช่วยให้เด็กจดจำสิ่งต่าง ๆ ได้ง่ายและไม่ลืม

15. ช่วยอธิบายสิ่งที่ยากให้เข้าใจง่าย ช่วยให้คุณภาพการเรียนรู้ดีขึ้น

16. ช่วยให้เรียนรู้ได้เร็ว ใช้เวลาอธิบายน้อย เรียนรู้ได้ปริมาณมาก

17. สื่อช่วยสร้างเจตคติที่ดีที่เกิดกับเด็ก

18. สื่อเป็นสิ่งเร้าที่เด็กสามารถใช้ประสาทสัมผัส

19. ช่วยส่งเสริมการคิดและการแก้ปัญหา

20. สื่อช่วยให้เด็กเกิดจินตนาการ

21. สื่อช่วยตอบสนองความสนใจ อยากรู้อยากเห็นตามธรรมชาติ

22. เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ครูได้พัฒนาเด็กได้อย่างเต็มศักยภาพ

23. ช่วยให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็กดีขึ้น

24. ช่วยพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในด้านต่าง ๆ

25. เป็นศูนย์รวมความสนใจเด็ก และทำให้บทเรียนน่าสนใจ

พัชรี สวนแก้ว. (2545 : 47) กล่าวว่าคุณค่าของสื่อการเรียนการสอนมีดังนี้

1. สื่อการเรียนการสอนสามารถเอาชนะข้อจำกัดเรื่องความแตกต่างกันของ
ประสบการณ์ดั้งเดิมของผู้เรียน คือเมื่อใช้สื่อการเรียนการสอนแล้วจะช่วยให้เด็กซึ่งมี
ประสบการณ์เดิมต่างกันเข้าใจได้ใกล้เคียงกัน

2. ขจัดปัญหาเกี่ยวกับเรื่องสถานที่ ประสบการณ์ตรงบางอย่าง หรือการเรียนรู้

3. ทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงจากสิ่งแวดล้อมและสังคม

4. สื่อการเรียนการสอนทำให้เด็กมีความคิดรวบยอดเป็นอย่างเดียวกัน

5. ทำให้เด็กมีมโนภาพเริ่มแรกอย่างถูกต้องและสมบูรณ์

6. ทำให้เด็กมีความสนใจและต้องการเรียนในเรื่องต่าง ๆ มากขึ้น เช่นการอ่าน

ความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ ทักษะคติ การแก้ปัญหา ฯลฯ

7. เป็นการสร้างแรงจูงใจและเร้าความสนใจ

8. ช่วยให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์จากรูปธรรมสู่นามธรรม

สรุปได้ว่า สื่อการสอนมีสำคัญอย่างมากในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู
ช่วยสร้างรากฐานที่เป็นรูปธรรมขึ้นในความคิดของผู้เรียน การฟังเพียงอย่างเดียว นั้น ผู้เรียน
จะต้องใช้จินตนาการเข้าช่วยด้วย เพื่อให้สิ่งที่เป็นนามธรรมเกิดเป็นรูปธรรมขึ้นในความคิด แต่
สำหรับสิ่งที่ยังยากซับซ้อน ผู้เรียนย่อมไม่มีความสามารถจะทำได้ การใช้อุปกรณ์เข้าช่วยจะทำให้
ผู้เรียนมีความเข้าใจและสร้างรูปธรรมขึ้นในใจได้ สื่อการสอน ช่วยเร้าความสนใจของผู้เรียน

เพราะผู้เรียนสามารถใช้ประสาทสัมผัสได้ด้วยตา หู และการเคลื่อนไหวจับต้องได้แทนการฟังหรือดูเพียงอย่างเดียว สื่อการสอนเป็นรากฐานในการพัฒนาการเรียนรู้และช่วยความทรงจำอย่างถาวร ผู้เรียนจะสามารถนำประสบการณ์เดิมไปสัมพันธ์กับประสบการณ์ใหม่ ๆ ได้

ประเภทของสื่อการเรียนการสอน

สื่อการสอนที่ใช้ในการสอนมีหลายชนิดสำหรับเด็กปฐมวัยอาจกล่าวได้ว่าสิ่งใดก็ตามที่เป็นเครื่องช่วยให้เด็กวัยนี้มีพัฒนาการ นับว่าเป็นสื่อการสอนได้ทั้งสิ้น ได้แก่

1. ครูเป็นสื่อที่นับได้ว่ามีความสำคัญยิ่ง เพราะเป็นผู้ก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ในการเรียนรู้และเป็นสื่อที่จะนำสื่ออื่น ๆ ให้เกิดประสิทธิภาพในการเรียนการสอน หากปราศจากครู การเรียนการสอนก็จะมีผลต่อเด็กในวัยนี้อย่างแน่นอน

2. สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ สื่อ ชนิดนี้ครูหรือผู้ใช้ไม่จำเป็นต้องจัดหาหรือทำขึ้น เพราะมีอยู่แล้วตามธรรมชาติ เพียงแต่ผู้ใช้จะต้องเลือกตามความมุ่งหมาย เช่น การสอนเรื่องวงจรชีวิตกบ ก็ควรเลือกฤดูกาลที่เหมาะสม คือ ฤดูฝน เพื่อจะได้นำสิ่งที่เป็นไปตามธรรมชาติมาศึกษาได้ แทนที่จะใช้วิธีวาดภาพไขกบ ลูกอ๊อด และลูกกบ ประกอบคำอธิบาย เป็นต้น

3. สื่อที่ต้องจัดทำขึ้นสื่อชนิดนี้มีมากมายหลายชนิด สุดแต่ผู้สนใจจะจัดซื้อจัดหา หรือจัดทำขึ้น ได้แก่ ของจำลอง ภาพถ่าย ภาพวาด เกม วัสดุทัศน ฯลฯ

สื่อการเรียนการสอนแบ่งตามคุณลักษณะ ได้ 4 ประเภทคือ

1. สื่อประเภทวัสดุ ได้แก่ สไลด์ แผ่นใส เอกสาร ตำรา สารเคมี สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ และคู่มือการฝึกปฏิบัติ

2. สื่อประเภทอุปกรณ์ ได้แก่ ของจริง หุ่นจำลอง เครื่องเล่นเทปเสียง เครื่องเล่นวีดิทัศน์ เครื่องฉายแผ่นใส อุปกรณ์และเครื่องมือในห้องปฏิบัติการ

3. สื่อประเภทเทคนิคหรือวิธีการ ได้แก่ การสาธิต การอภิปรายกลุ่ม การฝึกปฏิบัติการฝึกงาน การจัดนิทรรศการ และสถานการณ์จำลอง

4. สื่อประเภทคอมพิวเตอร์ ได้แก่ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) การนำเสนอด้วยคอมพิวเตอร์ (Computer presentation) การใช้ Intranet และ Internet เพื่อการสื่อสาร (Electronic mail: E-mail) และ การใช้ WWW (World Wide Web)

สื่อการเรียนการสอนจำแนกตามประสบการณ์ ดังต่อไปนี้

1. ประสบการณ์ตรงและมีความมุ่งหมาย ประสบการณ์ขั้นนี้ เป็นรากฐานสำคัญของการศึกษาทั้งปวง เป็นประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับมาจากความเป็นจริงและด้วยตัวเองโดยตรง ผู้รับประสบการณ์นี้จะได้เห็น ได้จับ ได้ทำ ได้รู้สึก และได้ดมกลิ่นจากของจริง ดังนั้นสื่อการสอนที่ให้ประสบการณ์การเรียนรู้ในขั้นนี้ก็คือของจริงหรือความเป็นจริงในชีวิตของคนเรานั้นเอง

2. ประสบการณ์จำลอง เป็นที่ยอมรับกันว่าศาสตร์ต่างๆ ในโลก มีมากเกินกว่าที่จะเรียนรู้ได้หมดสิ้นจากประสบการณ์ตรงในชีวิต บางกรณีก็อยู่ในอดีต หรือซับซ้อนเร้นลับหรือเป็นอันตรายไม่สะดวกต่อการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง จึงได้มีการจำลองสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มาเพื่อการศึกษา ของจำลองบางอย่างอาจจะเรียนรู้ได้ง่ายกว่าและสะดวกกว่า

3. ประสบการณ์นาฏการ ประสบการณ์ต่าง ๆ ของคนเรานั้นมีหลายสิ่งหลายอย่างที่เราไม่สามารถประสบได้ด้วยตนเอง เช่น เหตุการณ์ในอดีต เรื่องราวในวรรณคดี การเรียนในเรื่องที่มีปัญหาเกี่ยวกับสถานที่ หรือเรื่องธรรมชาติที่เป็นนามธรรม การแสดงละครจะช่วยให้เราได้เข้าไปใกล้ความเป็นจริงมากที่สุด เช่น ฉาก เครื่องแต่งตัว เครื่องมือ หุ่นต่าง ๆ เป็นต้น

4. การสาธิต การสาธิตคือ การอธิบายถึงข้อเท็จจริงหรือแบ่งความคิด หรือกระบวนการต่าง ๆ ให้ผู้ฟังแลเห็นไปด้วย เช่น ครูวิทยาศาสตร์เตรียมก๊าซออกซิเจนให้นักเรียนดู ก็เป็นการสาธิต การสาธิตก็เหมือนกับนาฏการ หรือการศึกษานอกสถานที่ เราถือเป็นสื่อการสอนอย่างหนึ่ง ซึ่งในการสาธิตนี้อาจรวมเอาสิ่งของที่ใช้ประกอบหลายอย่าง นับตั้งแต่ของจริงไปจนถึงตัวหนังสือ หรือคำพูดเข้าไว้ด้วย แต่เราไม่เพ่งเล็งถึงสิ่งเหล่านี้ เราจะให้ความสำคัญกับกระบวนการทั้งหมดที่ผู้เรียนจะต้องเฝ้าสังเกตอยู่โดยตลอด

5. การศึกษานอกสถานที่ การพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ เป็นการสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตเพื่อให้นักเรียนได้เรียนจากแหล่งข้อมูล แหล่งความรู้ที่มีอยู่จริงภายนอกห้องเรียน ดังนั้นการศึกษานอกสถานที่จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่เป็นสื่อกลางให้นักเรียนได้เรียนจากของจริง

6. นิทรรศการ นิทรรศการมีความหมายที่กว้างขวาง เพราะหมายถึง การจัดแสดงสิ่งต่างๆ เพื่อให้ความรู้แก่ผู้ชม ดังนั้นนิทรรศการจึงเป็นการรวมสื่อต่าง ๆ มากมายหลายชนิด การจัดนิทรรศการที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัด จะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสคิดสร้างสรรค์มีส่วนร่วม และได้รับข้อมูลย้อนกลับด้วยตัวของเขาเอง

7. โทรทัศน์และภาพยนตร์ โทรทัศน์เป็นสื่อการสอนที่มีบทบาทมากในปัจจุบัน เพราะได้เห็นทั้งภาพและได้ยินเสียงในเวลาเดียวกัน และยังสามารถแพร่และถ่ายทอดเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นได้ด้วย นอกจากนั้นโทรทัศน์ยังมีหลายรูปแบบ เช่น โทรทัศน์วงจรปิด ซึ่งโรงเรียนสามารถนำมาใช้ในการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังมีโทรทัศน์วงจรปิด ที่เอื้อประโยชน์ต่อการศึกษากว้างขวาง ภาพยนตร์เป็นสื่อที่จำลองเหตุการณ์มาให้ผู้ชมหรือผู้เรียนได้ดูและได้ฟังอย่างใกล้ชิดกับความจริง แต่ไม่สามารถถ่ายทอดเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นได้ ถึงแม้ว่าใครก็ตามภาพยนตร์ก็ยังนับว่าเป็นสื่อที่มีบทบาทมากในการเรียนการสอน เช่นเดียวกับโทรทัศน์

8. ภาพนิ่ง การบันทึกเสียง และวิทยุ ภาพนิ่ง ได้แก่ ภาพถ่าย ภาพวาดซึ่งมีทั้งภาพทึบแสงและโปร่งแสง ภาพทึบแสงคือรูปถ่าย ภาพวาด หรือภาพในสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ส่วนภาพนิ่งโปร่งใสหมายถึงสไลด์ फिल्मสตริป ภาพโปร่งใสที่ใช้กับเครื่องฉายวัสดุโปร่งใส เป็นต้น ภาพนิ่งสามารถจำลองความเป็นจริงมาให้เราศึกษานจอยได้ การบันทึกเสียง ได้แก่ แผ่นเสียงและเครื่องเล่นแผ่นเสียง เทปและเครื่องบันทึกเสียง และเครื่องขยายเสียงตลอดจนอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเสียงซึ่งนอกจากจะสามารถนำมาใช้อย่างอิสระในการเรียนการสอนด้วยแล้ว ยังใช้กับรายการวิทยุและกิจกรรมการศึกษาอื่น ๆ ได้ด้วย ส่วนวิทยุนั้น ปัจจุบันที่ยอมรับกันแล้วว่า ช่วยการศึกษาและการเรียนการสอนได้มาก ซึ่งไม่จำกัดอยู่แต่เพียงวิทยุโรงเรียนเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงวิทยุทั่วไปอีกด้วย

9. พัดสนสัญลักษณ์ สื่อการสอนประเภทพัดสนสัญลักษณ์นี้ มีมากมายหลายชนิด เช่น แผนภูมิแผนภาพ แผนที่ แผนผัง ภาพโฆษณา การ์ตูน เป็นต้น สื่อเหล่านี้เป็นสื่อที่มีลักษณะเป็นสัญลักษณ์สำหรับถ่ายทอดความหมายให้เข้าใจได้รวดเร็วขึ้น

10. วจนสัญลักษณ์ สื่อชิ้นนี้เป็นสื่อที่จัดว่า เป็นชิ้นที่เป็นนามธรรมมากที่สุด ซึ่งได้แก่ตัวหนังสือหรืออักษร สัญลักษณ์ทางคำพูดที่เป็นเสียงพูด ความเป็นรูปธรรมของสื่อประเภทนี้จะไม่คงเหลืออยู่เลย อย่างไรก็ตามถึงแม้สื่อประเภทนี้จะมีลักษณะที่เป็นนามธรรมที่สุดก็ตามเราก้ใช้ประโยชน์จากสื่อประเภทนี้มาก เพราะต้องใช้ในการสื่อความหมายอยู่ตลอดเวลาสื่อการสอนปฐมวัย

ตามลักษณะของการใช้ได้เป็น 3 ประเภทคือ

1. สื่อการสอนประเภทวัสดุ หมายถึง สื่อการสอนที่มีการสิ้นเปลือง เช่น ซออล์กฟิล์ม ภาพถ่าย ภาพยนตร์สไลด์ แผ่นป้าย เป็นต้น

2. สื่อการสอนประเภทอุปกรณ์ หมายถึง สื่อการสอนที่เป็นเครื่องมือ เป็นครุภัณฑ์ ซึ่งได้แก่ เครื่องขยายเสียง เครื่องรับวิทยุ เครื่องบันทึกเทปเสียง เครื่องฉายข้ามศีรษะ หรืออุปกรณ์อื่น ๆ เช่น กระดานหก กระดานดำ กระดาษทราย เป็นต้น

3. สื่อการสอนประเภทวิธีการได้แก่ การจัดแบบการสาธิต การทดลอง เกม และกิจกรรมต่างๆ การจัดสถานการณ์จำลอง การเล่นบทบาทสมมติ การจัดศูนย์การเรียนรู้ รวมถึงกิจกรรมที่ผู้เลี้ยงดูเด็กจัดขึ้นโดยมุ่งเน้น ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งผู้เลี้ยงดูเด็กอาจใช้สื่อประเภทวัสดุและอุปกรณ์มาประกอบ ในวิธี การหรือกระบวนการที่ผู้เลี้ยงดูเด็กจัดก็ได้

สื่อการสอนประเภทกิจกรรม

สื่อการสอนประเภทกิจกรรมเป็นกระบวนการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนได้เข้าร่วมกิจกรรม เพื่อให้มีโอกาสเรียนรู้ประสบการณ์ต่างๆด้วยตนเองคุณค่าของสื่อกิจกรรมสื่อประกอบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ควรมีสื่อทั้งที่เป็นประเภท 2 มิติ และ / หรือ 3 มิติ ที่เป็นสื่อของจริง สื่อธรรมชาติ สื่อที่อยู่ใกล้ตัวเด็ก สื่อสะท้อนวัฒนธรรม สื่อที่ปลอดภัยต่อตัวเด็ก สื่อเพื่อพัฒนาเด็กในด้านต่างๆให้ครบทุกด้าน สื่อที่เอื้อให้เด็กเรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า โดยการจัดการใช้สื่อเริ่มต้นจาก สื่อของจริง ภาพถ่าย ภาพโครงร่าง และ สัญลักษณ์ ทั้งนี้การใช้สื่อต้องเหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะ ความแตกต่างระหว่างบุคคล ความสนใจและความต้องการของเด็กที่หลากหลาย ตัวอย่างสื่อประกอบการจัดกิจกรรมที่ครูผู้สอนปฐมวัยใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดังนี้

กิจกรรมเสรี / การเล่นตามมุม

1. มุมบทบาทสมมติ อาจจัดเป็นมุมเล่น ดังนี้

1.1 มุมบ้าน

1.1.1 ของเล่นเครื่องใช้ในครัวขนาดเล็ก หรือของจำลอง เช่น เตา กะทะ ครก กาน้ำ เขียง มีดพลาสติก หม้อ จาน ช้อน ถ้วยชาม กะละมัง ฯลฯ

1.1.2 เครื่องเล่นตุ๊กตา-เสื้อผ้าตุ๊กตา เตียง เปลเด็ก ตุ๊กตา

1.1.3 เครื่องแต่งบ้านจำลอง เช่น ชุดรับแขก โต๊ะเครื่องแป้ง หมอนอิง กระดาษขนาดเห็น

หวี ตลับแป้ง ฯลฯ

1.1.4 เครื่องแต่งกายบุคคลอาชีพต่าง ๆ ที่ใช้แล้ว เช่น ชุดเครื่องแบบ

ทหาร ตำรวจ

1.1.5 ชุดเสื้อผ้าผู้ใหญ่ชายและหญิง รองเท้า กระเป๋าถือที่ไม่ใช้แล้ว ฯลฯ

1.1.6 โทรศัพท์ เตารีดจำลอง ที่รีดผ้าจำลอง

1.1.7 ภาพถ่ายและรายการอาหาร

1.2 มุมหมอ

1.2.1 เครื่องเล่นจำลองแบบเครื่องมือแพทย์และอุปกรณ์การรักษาผู้ป่วย เช่น หูฟัง เสื้อคลุมหมอ ฯลฯ

1.2.2 อุปกรณ์สำหรับเลียนแบบการบันทึกข้อมูลผู้ป่วย เช่น กระดาษ

ดินสอ ฯลฯ

1.3 มุมร้านค้า กล้องและขวดผลิตภัณฑ์ต่างๆที่ใช้แล้ว อุปกรณ์ประกอบการเล่น เช่น เครื่องคิดเลข ลูกคิด ธนบัตรจำลอง ฯลฯ

2. มุมบล็อก ไม้บล็อกหรือแท่งไม้ที่มีขนาดและรูปร่างต่างๆกัน จำนวนตั้งแต่ 50 ชิ้นขึ้นไป ของเล่นจำลอง เช่น รถยนต์ เครื่องบิน รถไฟ คน สัตว์ ต้นไม้ ฯลฯ ภาพถ่ายต่างๆ ที่จัดเก็บไม้บล็อกหรือแท่งไม้อาจเป็นชิ้น ไม้หรือพลาสติก แยกตามรูปร่าง ขนาด

3. มุมหนังสือ หนังสือภาพนิทาน สมุดภาพ หนังสือภาพที่มีคำและประโยคสั้นๆพร้อมภาพ ชั้นหรือที่วางหนังสือ อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการสร้างบรรยากาศการอ่าน เช่น เสื้อพรม หมอน ฯลฯ สมุดเขียนยืมหนังสือกลับบ้าน อุปกรณ์สำหรับการเขียน อุปกรณ์เสริม เช่น เครื่องเล่นเทป ตลับเทปนิทานพร้อมหนังสือนิทาน หูฟัง ฯลฯ

4. มุมวิทยาศาสตร์ หรือมุมธรรมชาติศึกษา วัสดุต่าง ๆ จากธรรมชาติ เช่น เมล็ดพืชต่าง ๆ เปลือกหอย ดิน หิน แร่ ฯลฯ เครื่องมือเครื่องใช้ในการสำรวจ สังเกต ทดลอง เช่น แวนขยาย แม่เหล็ก เข็มทิศ เครื่องชั่ง ฯลฯ

กิจกรรมสร้างสรรค์ ควรมีวัสดุ อุปกรณ์ ดังนี้

1. การวาดภาพและระบายสี สีเทียนแท่งใหญ่ สีไม้ สีชอล์ก สีน้ำ พู่กันขนาดใหญ่ (ประมาณเบอร์ 12) กระดาษ เสื้อคลุม หรือผ้ากันเปื้อน

2. การเล่นกับสี การเป่าสี มี กระดาษ หลอดกาแฟ สีน้ำ การหยดสี มี กระดาษ หลอดกาแฟ พู่กัน สีน้ำ การพับสี มี กระดาษ สีน้ำ พู่กัน การทาสี มี กระดาษ สีน้ำ การละเลงสี มี กระดาษ สีน้ำ แป้งเปียก

3. การพิมพ์ภาพ แม่พิมพ์ต่าง ๆ จากของจริง เช่น นิ้วมือ ไข่ไก่ ก้านกล้วย ฯลฯ แม่พิมพ์จากวัสดุอื่น ๆ เช่น เชือก เส้นด้าย ทรายาง ฯลฯ กระดาษ ผ้าเช็ดมือ สีโปสเตอร์ (สีน้ำ สีฝุ่น ฯลฯ)

4. การปั้น เช่น ดินน้ำมัน ดินเหนียว แป้งโดว์ แผ่นรองปั้น แม่พิมพ์รูปต่าง ๆ ไม้กวาดแป้ง ฯลฯ

5. การพับ ฉีก ตัดปะ เช่น กระดาษ หรือวัสดุอื่นๆที่จะใช้พับ ฉีก ตัด ปะ กรรไกรขนาดเล็กปลายมน กาวน้ำหรือแปรงเปียก ผ้าเช็ดมือ ฯลฯ

6. การประดิษฐ์เศษวัสดุ เช่น เศษวัสดุต่าง ๆ มีกล่องกระดาษ แกนกระดาษ เศษผ้า เศษไหม กาว กรรไกร สี ผ้าเช็ดมือ ฯลฯ

7. การร้อย เช่น ลูกปัด หลอดกาแฟ หลอดด้าย ฯลฯ

8. การสาน เช่น กระดาษ ใบตอง ใบมะพร้าว ฯลฯ

9. การเล่นพลาสติกสร้างสรรค์ พลาสติกชิ้นเล็ก ๆ รูปทรงต่าง ๆ ผู้เล่นสามารถนำมาต่อเป็นรูปแบบต่าง ๆ ตามความต้องการ

10. การสร้างรูป เช่น จากกระดาษปึกหมุด จากแป้นตะปูที่ใช้หนังยางหรือเชือกผูกตั้งให้เป็นรูปร่างต่าง ๆ

กิจกรรมเคลื่อนไหวจังหวะ

การเคลื่อนไหวจังหวะ เป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้เคลื่อนไหวส่วนต่างๆของร่างกายอย่างอิสระตามจังหวะ โดยใช้เสียงเพลงคำคล้องจองการปฏิบัติตามสัญญาณ ซึ่งจังหวะและดนตรีที่ใช้ประกอบได้แก่ เสียงตบมือเสียงเพลง เสียงเคาะไม้ เคาะเหล็ก ตีฉิ่ง กลอง ระนาด ฯลฯ มาประกอบการเคลื่อนไหวเพื่อส่งเสริมให้เด็กเกิดจินตนาการความคิดสร้างสรรค์ เด็กวัยนี้ร่างกายกำลังอยู่ระหว่างพัฒนาใช้ส่วนต่างๆ ร่างกายยังคงมาผสมผสาน หรือประสานสัมพันธ์กันอย่างสมบูรณ์มากนัก การเคลื่อนไหวร่างกายของเด็กอาจยังดูไม่มั่นคงการเคลื่อนไหวมีลักษณะดังนี้

1. ซ้ำ ได้แก่ การคืบ คลาน
 2. เร็ว ได้แก่ การวิ่ง
 3. นุ่มนวล ได้แก่ การไหว้ การบิน
 4. ชิ่งชิ่ง ได้แก่ การกระต๊อบเท้าตึงๆ ตีกลองตึงๆ
 5. ราบรื่นมีความสุข ได้แก่ การตบมือ การหัวเราะ
 6. เศร้าโศกเสียใจ ได้แก่ สีหน้า ท่าทาง
- ฯลฯ

ทิศทางการเคลื่อนไหว

1. เคลื่อนไหวไปข้างหน้า และข้างหลัง
2. เคลื่อนไหวไปข้างซ้าย และข้างขวา
3. เคลื่อนตัวขึ้นลง
4. เคลื่อนไหวรอบทิศ

รูปแบบการเคลื่อนไหว

1. เคลื่อนไหวพื้นฐานได้แก่ การเคลื่อนไหวตามธรรมชาติของเด็กมี 2

ประเภท

1.1 เคลื่อนไหวอยู่กับที่ ได้แก่ ตบมือ ผงกศีรษะ ขยิบตา ชันเข่า เคาะเท้า เคลื่อนไหวมือและแขน มือและนิ้ว เท้าและปลายเท้า

1.2 การเคลื่อนไหวเคลื่อนที่ ได้แก่ คลาน คืบ เดิน วิ่ง กระโดด ควบม้า
ก้าวกระโดด

2. การเลียนแบบมี 4 ประเภท

2.1 เลียนแบบท่าทางสัตว์

2.2 เลียนแบบท่าทางคน

2.3 เลียนแบบเครื่องดนตรีกลไก และ เครื่องเล่น

2.4 เลียนแบบปรากฏการณ์ธรรมชาติ

3. การเคลื่อนไหวตามบทเพลง ได้แก่ การเคลื่อนไหวหรือท่าทางประกอบ
เพลง เช่น เพลง ข.ไข่ หรือเพลงตามสมัยนิยม เป็นต้น

4. การท่าทางกายบริหารประกอบเพลง ได้แก่ การท่าทางกายบริหาร
ตามจังหวะและประกอบเพลง หรือคำคล้องจอง

5. การเคลื่อนไหวเชิงสร้างสรรค์ ท่าทางขึ้นเองอาจขึ้นนำโดยการป้อนคำถาม
เคลื่อนไหวโดยใช้อุปกรณ์ประกอบ เช่น ห่วงยาง แถบผ้า บัตรคำ ริบบิ้น ฯลฯ

6. การเล่นหรือการท่าทางตามคำบรรยาย เรื่องราว ได้แก่ การเคลื่อนไหว
หรือแสดงท่าทางตามจินตนาการจากเรื่องราวหรือคำบรรยายที่ผู้สอนเล่า

7. การปฏิบัติตามคำสั่ง หรือข้อตกลงได้แก่ การเคลื่อนไหวหรือท่าทาง
ตามสัญญาณตามคำสั่งตามที่ตกลงไว้ก่อนเริ่มกิจกรรม

8. การฝึกท่าทางเป็นผู้นำ ผู้ตามได้แก่ การเคลื่อนไหวหรือท่าทางจาก
ความคิดสร้างสรรค์ของเด็กเองแล้วให้เพื่อนปฏิบัติตามกิจกรรม

กิจกรรมเสริมประสบการณ์

กิจกรรมเสริมประสบการณ์ เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้เด็กได้พัฒนาทักษะการ
เรียนรู้ฝึกการทำงานและอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มทั้งกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ กิจกรรมที่จัดมุ่งฝึกให้เด็ก
ได้มีโอกาส ฟัง พูด สังเกต คิด แก้ปัญหาใช้เหตุผลและฝึกปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความคิดรวบยอด
เกี่ยวกับเรื่องที่เรียน โดยจัดกิจกรรมด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น สนทนา อภิปราย สาธิต ทดลอง เล่า
นิทาน เล่นบทบาทสมมติ ร้องเพลง ท่องคำคล้องจอง ศึกษานอกสถานที่ เชิญวิทยากรมาให้
ความรู้ ฯลฯ

วัตถุประสงค์

1. ส่งเสริมการใช้ภาษาในการฟัง พูด และการถ่ายทอดเรื่องราว
2. กล้าแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
3. ฝึกมารยาทในการฟัง พูด
4. รู้จักแสวงหาความรู้ เกิดการเรียนรู้จากการค้นพบด้วยตนเอง
5. ส่งเสริมการเรียนรู้และทักษะพื้นฐาน
6. ปลูกฝังให้มีคุณธรรม จริยธรรม
7. รู้จักปรับตัวในการเล่น และทำงานร่วมกับผู้อื่น

แนวการจัดกิจกรรม การจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ สามารถจัดได้หลากหลายวิธี เช่น

1. การสนทนา อภิปราย เป็นการส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาในการพูด การฟัง รู้จักแสดงความคิดเห็นและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ซึ่งสื่อที่ใช้อาจเป็นของจริง ของจำลอง รูปภาพ สถานการณ์จำลอง ฯลฯ

2. การเล่านิทาน เป็นการเล่าเรื่องต่าง ๆ ส่วนมากจะเป็นเรื่องที่เน้นการปลูกฝังให้เกิดคุณธรรม จริยธรรม วิธีการนี้จะช่วยให้เด็กเข้าใจได้ดีขึ้น ในการเล่านิทานสื่อที่ใช้ อาจเป็นรูปภาพ หนังสือนิทาน หุ่น การแสดงท่าทางประกอบการเล่าเรื่อง

3. การสาธิต เป็นการจัดกิจกรรมที่ต้องการให้เด็กได้สัมผัสและเรียนรู้ตามขั้นตอนของกิจกรรมนั้น ๆ ในบางครั้งครูอาจให้เด็กอาสาสมัครเป็นผู้สาธิตร่วมกับครู เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริง เช่น การเพาะเมล็ด การเป่าลูกโป่ง การเล่นเกมการศึกษา

4. การทดลอง / ปฏิบัติการ เป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง เพราะได้ทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง ได้สังเกตการเปลี่ยนแปลง ฝึกการสังเกต การคิดแก้ปัญหา และส่งเสริมให้เด็กมีความอยากรู้อยากเห็น และค้นพบด้วยตนเอง เช่น การประกอบอาหาร การทดลองวิทยาศาสตร์ง่าย ๆ การเลี้ยงหนอนผีเสื้อ การปลูกพืช ฯลฯ

5. การศึกษานอกสถานที่ เป็นการจัดกิจกรรมที่ทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงอีกรูปแบบหนึ่ง ด้วยการพาเด็กไปทัศนศึกษาสื่อต่าง ๆ รอบโรงเรียน หรือสถานที่นอกโรงเรียนเพื่อเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์แก่เด็ก

6. การเล่นบทบาทสมมติเป็นการให้เด็กเล่นสมมติตนเองเป็นตัวละครต่าง ๆ ตามเนื้อเรื่องในนิทาน หรือเรื่องราวต่าง ๆ อาจใช้สื่อประกอบการเล่นสมมติเพื่อสร้างความสนใจ และก่อให้เกิดความสนุกสนาน เช่น หุ่นสวมศีรษะ รูปคน และสัตว์รูปแบบต่าง ๆ เครื่องแต่งกาย และอุปกรณ์ของจริงชนิดต่าง ๆ

7. การร้องเพลง เล่นเกม ท่องคำคล้องจอง เป็นการจัดให้เด็กได้แสดงออกเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน และเรียนรู้เกี่ยวกับภาษาและจังหวะ

กิจกรรมกลางแจ้ง

กิจกรรมกลางแจ้งสำหรับเด็กปฐมวัยเป็นกิจกรรมที่จัดให้กับเด็กปฐมวัยนอกห้องเรียนเพื่อเป็นการพัฒนาด้านร่างกายให้กับเด็กซึ่งต้องได้พัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็ก ได้รับการพัฒนาด้านการเคลื่อนไหวในส่วนต่างๆของร่างกาย ครูจำเป็นจะต้องมีจุดมุ่งหมายหรือจุดประสงค์ในการจัดกิจกรรมกลางแจ้งซึ่งประกอบด้วยการจัดกิจกรรมให้เด็กได้มีกิจกรรมดังนี้

1. เล่นเครื่องเล่นสนาม
2. การเล่นทราย
3. การเล่นน้ำ
4. การเล่นสมมติในบ้านจำลอง
5. การเล่นกับอุปกรณ์กีฬา
6. การเล่นในมุมช่างไม้

สำหรับกิจกรรมที่ครูมักจัดให้เล่นที่เป็นที่นิยมจัดให้กับเด็กปฐมวัยเมื่อครูจัดกิจกรรมกลางแจ้งคือการจัดกิจกรรมการเล่นเกมการละเล่น เกมที่จัดควรเป็นเกมที่เด็กเข้าใจในวิธีเล่นที่ง่ายๆสำหรับทุกคน จุดประสงค์สำคัญคือให้เด็กได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน และได้ออกกำลังกาย เช่น การเล่นรี้ริ้วข้าวสาร มอญซ่อนผ้า แมงู เป็นต้น

กิจกรรมเกมการศึกษา

เกมการศึกษาหมายถึง กิจกรรมการเล่นที่ช่วยพัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็ก แต่เน้นทางสติปัญญา มีกฎกติกาต่างๆ เหมาะสำหรับเด็กปฐมวัยและความสนุกสนานจากการเล่น มีกระบวนการในการเล่นจากสื่อตามชนิดของเกมประเภทต่างๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งที่เรียน เด็กสามารถเล่นคนเดียวและเล่นเป็นกลุ่มได้ เกมการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเด็กวัย 3-5 ขวบ เช่น เกมจับคู่ แยกประเภท จัดหมวดหมู่ เรียงลำดับ วางภาพต่อปลาย (Domino) เกมศึกษารายละเอียดของภาพ (Lotto) ภาพตัดต่อ (Jig-saw puzzle) เกมการศึกษาเป็นสื่อการเรียนรู้และกิจกรรมหลักตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2546 ที่ใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย เพื่อพัฒนาเด็กให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาปฐมวัย และเน้นทางด้านสติปัญญาหรือการคิดให้แก่เด็ก เกมการศึกษามีหลายประเภท มีรูปแบบและวิธีเล่นแตกต่างกันไป สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมความคิดให้แก่เด็กคือ การเล่นเกมการศึกษาควรมีคำถามกระตุ้นให้เด็กได้คิดด้วย เพราะตามธรรมชาติของเด็กมีความสงสัยใคร่รู้อยู่เสมอ และเมื่อเด็กได้รับการกระตุ้นด้วยคำถามซึ่งเป็นสิ่งเร้าที่ดีชวนให้เด็กสงสัย จูงใจให้เด็กเกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพทางความคิดที่เด็กมีอยู่ในตัว ตนให้ก้าวขึ้นสู่ขีดสูงสุด และเมื่อผู้ใหญ่เข้าใจธรรมชาติของเด็กได้ให้การสนับสนุนเด็กหรือตอบ สนองเด็กด้วยความเต็มใจที่จะตอบแก่เด็ก เด็กก็เกิดความพร้อมที่จะเรียนรู้ โดยปกติแล้วเด็กปฐมวัยจะช่างสังเกตและสำรวจสิ่งต่างๆ ที่อยู่แวดล้อมตัวเอง เมื่อจัดอุปกรณ์หรือสิ่งเร้ามาให้เด็กพัฒนา การสังเกต โดยใช้ประสาทสัมผัสรับรู้ทุกด้าน เด็กจะพัฒนาการคิดได้อย่างดี เกมการศึกษาเป็นสิ่งเร้าที่ดี เป็นสื่อและกิจกรรมที่เด็กสังเกตเห็นได้อย่างเด่นชัด เปรียบเทียบหาความแตกต่างของสิ่ง ของหรือหารายละเอียดบางอย่างในภาพขณะเดียวกันมีคำถามชวนให้เด็กสังเกตมากขึ้น ได้คิด จะช่วยให้เด็กมีการพัฒนาเป็นผู้ใฝ่รู้และหาความจริงจากสิ่งที่เห็น หรือได้คิดช่วยให้เด็กกล้าแสดงออก เรียนรู้ที่ฟังผู้อื่นได้ต่อไป

ประโยชน์ของเกมการศึกษา

เกมการศึกษามีประโยชน์ต่อเด็กปฐมวัยได้ครบทุกด้านทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม เด็กได้เรียนรู้ผ่านการเล่นที่เหมาะสมสอดคล้องกับธรรมชาติของเด็ก โดยจะช่วยส่งเสริมให้มีทักษะต่างๆ ดังนี้ ส่งเสริมการสังเกตและเปรียบเทียบจากของจริง วัสดุสิ่งของต่างๆ และรูปภาพ ส่งเสริมการใช้ความคิดอย่างมีเหตุผล การตัดสินใจแก้ปัญหา ส่งเสริมการใช้กล้ามเนื้อเล็กและการประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา ส่งเสริมการเล่นร่วมกัน เป็นการสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีกับผู้อื่น เพราะในบรรยากาศการเล่นนั้นเป็นการฝึกฝนการยอมรับผู้อื่น และการที่ผู้อื่นยอมรับตนได้ เป็นการเรียนรู้การเข้าสังคม เด็กจะแสดงพฤติกรรมจากการสนทนา ถ้อยที่ถ้อยอาศัยกัน ส่งเสริมให้เด็กมีความกล้าในการแสดงออก กล้าพูด กล้าคิด โดยครูควรมี

คำถามให้คิดเกี่ยวกับภาพในเกมหรือเรื่องราวจากเกม ส่งเสริมให้เป็นคนยอมรับการแพ้ ชนะ การทำตามกติกา ส่งเสริมให้เด็กเกิดความเพลิดเพลิน และผ่อนคลายจากกิจกรรมอื่น เด็กจะร่าเริงแจ่มใสและมองโลกในแง่ดี ส่งเสริมนิสัยดีให้แก่เด็ก เช่น การมีวินัยในตนเองและหมู่คณะ ความอดทนอดกลั้น ความซื่อสัตย์ การเป็นผู้นำผู้ตาม เป็นต้น ส่งเสริมให้เด็กค้นคว้าด้วยตนเองจากสื่อการเล่นและเรียนรู้ที่จะเล่นจากวิธีการเล่น ส่งเสริมทักษะที่ใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า คือ ทักษะการฟัง การดู การดม การชิม และการจับสัมผัส เกมการศึกษาเปิดโอกาสให้เด็กได้กระทำ ได้สำรวจ ค้นคว้า จึงเป็นประสบการณ์ตรงที่เด็กเต็มใจรับด้วยความสนุก ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่ช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้ดีที่สุด

ประเภทของสื่อจำแนกตามพัฒนาการ 4 ด้าน

ปราวินยา สุวรรณณัฐโชติ (2552 : 50) สื่อการเรียนรู้ตามทรัพยากรการเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้ (Learning resource) หมายถึงทรัพยากรที่สามารถช่วยสนับสนุนการเรียนรู้ แบ่งได้เป็น 5 ประเภท ได้แก่

1. บุคคล (People) ทรัพยากรบุคคล เช่น ครูหรือผู้บริหารการศึกษาซึ่งได้รับการฝึกอบรมมาเป็นอย่างดี ถือเป็นสื่อสำคัญในการขยายหรือสร้างเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน นอกจากนี้ บุคคลที่มีความรู้และทักษะในอาชีพตนเองก็สามารถที่จะเป็นผู้เชี่ยวชาญที่จะถ่ายทอดความรู้และทักษะเฉพาะให้กับผู้เรียนได้เช่นเดียวกัน ตัวอย่างเช่น วิศวกร ปราชญ์ชาวบ้าน พนักงานธุรกิจ ผู้นำทางศาสนา เป็นต้น ถึงแม้ว่าบุคคลเหล่านี้จะไม่ได้รับการอบรมโดยตรงให้เป็นนักการศึกษา แต่ด้วยความรู้และทักษะอันเป็นความเชี่ยวชาญเฉพาะก็สามารถที่จะช่วยสนับสนุนการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนได้

2. วัสดุ (Material) วัสดุทางการศึกษาที่บรรจุเนื้อหาการเรียนการสอน ได้แก่ วัสดุทัศน เทปเสียง ซึ่งในปัจจุบันเก็บในรูปแบบของแผ่นซีดีรอมหรือแผ่นดีวีดี รวมถึงเกมคอมพิวเตอร์ ภาพยนตร์สารคดีต่าง ๆ

3. สถานที่ (Setting) สถานที่ในที่นี้หมายถึงสภาพแวดล้อมที่มีส่วนสร้างเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียน เช่น ห้องสมุด สนามเด็กเล่น หอประชุม เป็นต้น ส่วนสถานที่และสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ในชุมชน ได้แก่ อาคารสถานที่ที่เป็นประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น โรงงาน วัด ถนน พิพิธภัณฑ์ชุมชน สวนสาธารณะ อุทยานและแหล่งทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น

4. เครื่องมือและอุปกรณ์ (Tool and equipment) เป็นทรัพยากรการเรียนรู้ที่ช่วยในการผลิตหรือเป็นเครื่องช่วยนำเสนอร่วมกับทรัพยากรอื่น ๆ มักเป็นเครื่องมือทางด้านโสตทัศนูปกรณ์ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ร่วมใช้ เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์เครื่องมือ เช่น กระดาษ ไขควง กาว กรรไกร

5. กิจกรรม (Activities) เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้มีการดำเนินงานร่วมกับแหล่งทรัพยากรอื่น ๆ การสอนแบบโปรแกรม สถานการณ์จำลองและเกม ทัศนศึกษา กระบวนการกลุ่ม

กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น (2553 : 66) สื่อจำแนกตามพัฒนาการ ดังนี้

1. ด้านร่างกาย
 - 1.1 สื่อฝึกประสาทสัมผัสทั้ง 5
 - 1.2 สื่อพัฒนาความพร้อมทางร่างกาย
2. ด้านจิตใจ อารมณ์
 - 2.1 สื่อพัฒนาความพร้อมด้านดนตรีและกิจกรรมเข้าจังหวะ
 - 2.2 สื่อพัฒนาความพร้อมด้านศิลปะและความคิดสร้างสรรค์
3. ด้านสังคม
 - 3.1 สื่อพัฒนาความพร้อมด้านสังคม
4. ด้านสติปัญญา
 - 4.1 สื่อพัฒนาความพร้อมด้านวิทยาศาสตร์
 - 4.2 สื่อพัฒนาความพร้อมด้านคณิตศาสตร์
 - 4.3 สื่อพัฒนาความพร้อมด้านภาษา

สรุปได้ว่าประเภทของสื่อสำหรับการจัดประสบการณ์ของเด็กปฐมวัยแบ่งได้ในหลายลักษณะในการวิจัยนี้ผู้วิจัยยึดแบบการแบ่งตามคุณลักษณะของสื่อเป็น 3 ประเภทประเภทคือ 1) สื่อการสอนประเภทวัสดุ 2) สื่อการสอนประเภทอุปกรณ์ 3) สื่อการสอนประเภทวิธีการ ซึ่งเป็นสื่อที่ครูผู้สอนปฐมวัยใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้ง 6 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมเสรี 2) กิจกรรมสร้างสรรค์ 3) กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ 4) กิจกรรมเสริมประสบการณ์ 5) กิจกรรมกลางแจ้ง 6) กิจกรรมเกมการศึกษา ซึ่งการพัฒนาครูผู้ดูแลเด็กในผลิตสื่อในครั้งครูเป็นผู้เลือกวัสดุในผลิตและใช้ประกอบกิจกรรมใด

การผลิตสื่อ

กรมวิชาการ (2545 : 83) ได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการวางแผนและสร้างแผนการเรียนการสอนนั่นเองในการสอนเรื่องใด ครูผู้สอนจำเป็นจะต้องวางแผนหรือสร้างแผนการเรียนการสอนอยู่แล้วอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การวางแผนเกี่ยวกับการเรียนการสอนเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบหลายอย่าง การวางแผนสร้างสื่อการเรียนการสอนก็เกี่ยวกับองค์ประกอบเหล่านั้นด้วย เพื่อให้เข้าใจชัดเจนและตรงกันในเรื่องกระบวนการของการเรียนการสอน ในที่นี้จะกล่าวถึงกระบวนการของการวางแผนหรือสร้างแผนการเรียนการสอน เสียก่อนแล้วจึงจะชี้ให้เห็นต่อไปว่าเราสามารถนำกระบวนการนี้ไปใช้ในการสร้างสื่อการเรียนการสอนได้อย่างไรกระบวนการของการวางแผนเกี่ยวกับการเรียนการสอนไว้ว่า โดยทั่วไปเมื่อจะวางแผนการเรียนการสอน ครูสอนควรพิจารณาดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. การกำหนดจุดประสงค์ทั่วไป
2. การศึกษาและกำหนดคุณสมบัติของผู้เรียน
3. การกำหนดและวิเคราะห์เนื้อหาสาระ
4. การกำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม
5. การกำหนดรูปแบบและวิธีประเมินผล

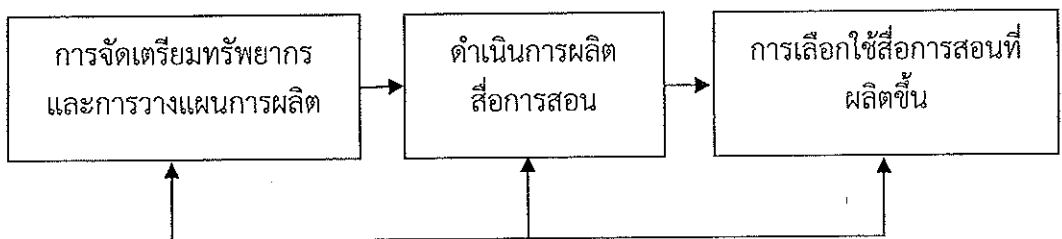
6. การกำหนดวิธีการและกิจกรรมการเรียนการสอน
7. การกำหนดหรือสร้างสื่อการเรียนการสอน
8. การทดสอบหรือทดลองใช้แผนการเรียนการสอน เพื่อจะได้ปรับปรุงแก้ไข ก่อนที่จะนำไปใช้จริง

การปรับปรุงแผนการเรียนการสอน

นอกจากครูผู้สอนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนการเรียนการสอนตามขั้นตอนที่กล่าวมาแล้ว ครูผู้สอนยังจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องตระหนักถึงรายละเอียดเกี่ยวกับเหตุการณ์ตลอดจนพฤติกรรมต่างๆ ที่อาจจะเกิดตามสภาพการเรียนการสอน ทั้งในส่วนที่เป็นบทบาทของผู้สอนและผู้เรียน ทั้งนี้เพื่อว่าครูผู้สอนจะสามารถวางแผนเกี่ยวกับแผนการเรียนการสอนรวมทั้งสื่อการเรียนการสอนให้ละเอียดรอบคอบและมีคุณภาพยิ่งขึ้น ซึ่งจะช่วยให้การเรียนการสอนบรรลุจุดประสงค์ได้ดียิ่งขึ้นด้วย พฤติกรรมและเหตุการณ์เกี่ยวกับการเรียนการสอนดังกล่าวได้แก่การกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจในสิ่งที่จะเรียน

1. การบอกให้ผู้เรียนทราบจุดประสงค์ของการเรียน
2. การเชื่อมโยงความรู้เดิมของผู้เรียนเข้ากับความรู้ที่จะเรียนต่อไป
3. การเสนอความรู้ใหม่โดยอาศัยสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสม
4. การชี้แนะวิธีการทำความเข้าใจ ความรู้ใหม่
5. การให้โอกาสผู้เรียนได้ทดสอบความรู้ความเข้าใจ
6. การให้ข้อมูลย้อนกลับ
7. การให้โอกาสผู้เรียนนำความรู้ไปใช้

เหตุการณ์เกี่ยวกับการเรียนการสอนเหล่านี้จะช่วยให้ครูสามารถ วางแผนเกี่ยวกับการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสมกับผู้เรียนและสถานการณ์ ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ การกำหนดและวิเคราะห์เนื้อหา การตระหนักถึงพฤติกรรมและเหตุการณ์ประสิทธิภาพอันใด ก็ช่วยส่งเสริมการเลือกและการสร้างสื่อให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ แสดงองค์ประกอบหลักของระบบการผลิตสื่อการสอน ดังภาพที่ 2

ประเมินผลย้อนกลับเพื่อปรับปรุง

ภาพที่ 2 แสดงองค์ประกอบหลักของระบบการผลิตสื่อการสอน

1. การจัดเตรียมทรัพยากรและการวางแผนการผลิต การจัดเตรียมทรัพยากรและการวางแผนการผลิตเป็นองค์ประกอบแรก โดยมีสิ่งที่จะต้องทำอยู่ 5 ขั้น คือ

1.1 สํารวจปัญหา เป็นขั้นที่ต้องสํารวจว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในการสอนมีอะไรบ้างที่จะทำให้การสอนเป็นอุปสรรคไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ อันทำให้มีความจำเป็นต้องมีสื่อการสอนเป็นเครื่องมือเพิ่มประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังหมายถึงการสํารวจปัญหาที่จะเกิดขึ้นในการที่จะให้ได้มาซึ่งสื่อที่ต้องการด้วย

1.2 สํารวจความต้องการ เป็นขั้นที่เราต้องสํารวจว่าเรามีความต้องการใช้สื่อการสอนมากน้อยเพียงใด ต้องการสื่อประเภทใด

1.3 สํารวจทรัพยากร เมื่อทราบเรามีปัญหาในการสอนอย่างไร ต้องการใช้สื่อการสอนใดแล้วเราก็ต้องสํารวจดูว่าทรัพยากรที่ต้องการใช้ในการผลิตสื่อการสอนมีอะไรบ้าง สิ่งที่ต้องสํารวจคือ

1.3.1 งบประมาณ มีงบประมาณมากน้อยเพียงใด เพียงพอหรือไม่

1.3.2 วัสดุทดแทน การผลิตสื่อบางประเภทเราอาจผลิตขึ้นมาได้โดยไม่ต้องซื้อวัสดุราคาแพง แต่อาจใช้วัสดุท้องถิ่น เช่น วัสดุธรรมชาติ และวัสดุเหลือใช้

1.3.3 เครื่องมืออุปกรณ์ สื่อบางประเภทเป็นวัสดุที่ต้องใช้ควบคู่กับอุปกรณ์ เช่น สไลด์ต้องใช้กับเครื่องฉายสไลด์ ต้องสํารวจดูว่าเมื่อผลิตขึ้นมาแล้วมีอุปกรณ์ให้ใช้ครบหรือไม่

1.3.4 ความคิด การผลิตสื่อการสอนเป็นเรื่องที่ต้องใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เมื่อมีความคิดดีๆ แล้ว ก็สามารถผลิตสื่อการสอนได้หลายชนิด ครูจึงควรศึกษาโดยการอ่านหรือศึกษาจากผู้รู้ ผู้เคยใช้ ว่าสื่อที่ผลิตขึ้นควรจะมีรูปแบบอย่างไร

1.3.5 สภาพแวดล้อม หมายถึงการสํารวจดูความพร้อมของห้องเรียนว่าเหมาะสมที่จะใช้สื่อการสอนหรือไม่ เช่น การมีไฟฟ้า แสงสว่าง เป็นต้น

1.3.6 เวลา เวลาที่ใช้ในการผลิตสื่อมีมากน้อยเพียงใด ก็เป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่ต้องคำนึงถึง ทั้งนี้เพราะเวลาถือได้ว่าเป็นสิ่งที่จะต้องพิจารณากันมากที่สุด เนื่องจากเวลาเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะกำหนดประสิทธิภาพของสื่อการสอนที่สร้างขึ้น

1.4 กำหนดวัตถุประสงค์ เมื่อสํารวจความต้องการ สํารวจปัญหาและทรัพยากรที่จะต้องใช้แล้ว ก็ต้องกำหนดวัตถุประสงค์การผลิตสื่อการสอน ทั้งนี้เพื่อที่จะประกันได้ว่าสื่อการสอนนั้นจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริงหรือไม่

1.5 การวางแผนการผลิต ในขั้นนี้เราต้องกำหนดแผนการล่วงหน้าว่า เพื่อให้ได้สื่อการสอนที่ต้องการ เราจะต้องทำอะไรตามลำดับก่อนหลัง

2. การดำเนินการผลิตสื่อการสอน การดำเนินการผลิตสื่อการสอนในองค์ประกอบที่ 2 เป็นการผลิตสื่อตามขั้นตอนที่วางแผนไว้แล้ว โดยมีรายละเอียดของการผลิตแตกต่างกันไปตามประเภทของสื่อการสอน

3. การเลือกใช้สื่อการสอนที่ผลิตขึ้น การใช้สื่อการสอนจัดเป็นขั้นผลลัพธ์ที่ได้จากการผลิตสื่อการสอน สื่อที่ผลิตขึ้นได้อาจจัดอยู่ในประเภทสื่อเดี่ยวหรือสื่อประสมแล้วแต่จุดมุ่งหมายกำหนด

4. การประเมินผลย้อนกลับเพื่อปรับปรุง การประเมินผลย้อนกลับ เป็นขั้นตรวจสอบผลลัพธ์ว่ามีคุณภาพหรือมีประสิทธิภาพหรือไม่ ทั้งในแง่คุณภาพการผลิต และในแง่ที่สื่อจะช่วยประสิทธิภาพการผลิตสื่อให้สูงขึ้น

กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น (2553 : 69) การพัฒนาสื่อเพื่อใช้ประกอบการจัดกิจกรรมในระดับปฐมวัยนั้น ก่อนอื่นควรได้สำรวจข้อมูล สภาพปัญหาต่างๆของสื่อทุกประเภทที่ใช้อยู่ว่ามีอะไรบ้างที่จะต้องปรับปรุงแก้ไข เพื่อจะได้ปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับความต้องการ แนวทางการพัฒนาสื่อ ควรมีลักษณะเฉพาะ ดังนี้

1. ปรับปรุงสื่อให้ทันสมัยเข้ากับเหตุการณ์ ใช้ได้สะดวก ไม่ซับซ้อนเกินไปเหมาะสมกับวัยของเด็ก
2. รักษาความสะอาดของสื่อ ถ้าเป็นวัสดุที่ล้างน้ำได้ เมื่อใช้แล้วควรได้ล้างเช็ดหรือ ปัดฝุ่นให้สะอาด เก็บไว้เป็นหมวดหมู่ วางเป็นระเบียบหยิบใช้ง่าย
3. ถ้าเป็นสื่อที่ผู้สอนผลิตขึ้นมาใช้เองและผ่านการทดลองใช้มาแล้ว ควรเขียนคู่มือประกอบการใช้สื่อชิ้นนั้น โดยบอกชื่อสื่อ ประโยชน์และวิธีใช้สื่อ รวมทั้งจำนวนชิ้นส่วนของสื่อในชุดนั้นและเก็บคู่มือไว้ในซองหรือถุง พร้อมสื่อที่ผลิต
4. พัฒนาสื่อที่สร้างสรรค์ ใช้ได้เอนกประสงค์ คือ เป็นได้ทั้งสื่อเสริมพัฒนาการและเป็นของเล่นสนุกสนานเพลิดเพลิน

แนวทางการพัฒนาสื่อ ควรมีลักษณะเฉพาะดังนี้

1. ปรับปรุงสื่อให้ทันสมัยเข้ากับเหตุการณ์ ใช้ได้สะดวก ไม่ซับซ้อนเกินไปเหมาะสมกับวัยของเด็ก
2. รักษาความสะอาดของสื่อถ้าเป็นวัสดุที่ล้างน้ำได้เมื่อใช้แล้วควรได้ล้างเช็ดหรือปัดฝุ่นให้สะอาดเก็บไว้เป็นหมวดหมู่ วางเป็นระเบียบ หยิบใช้ง่าย
3. ถ้าเป็นสื่อที่ผู้เลี้ยงดูเด็กผลิตขึ้นมาใช้เองและผ่านการทดลองใช้มาแล้ว ควรเขียนคู่มือประกอบการใช้สื่อชิ้นนั้น โดยบอกชื่อสื่อ ประโยชน์และวิธีใช้ รวมทั้งจำนวนชิ้นส่วนของสื่อในชุดนั้น และเก็บคู่มือไว้ในซองหรือถุงพร้อมสื่อที่ผลิต
4. พัฒนาสื่อที่สร้างสรรค์ ใช้ได้เอนกประสงค์ คือเป็นได้ทั้งสื่อเสริมพัฒนาการและเป็นของเล่นสนุกสนานเพลิดเพลิน

การผลิตสื่อการสอนจากวัสดุสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว

สื่อการเรียนการสอน เป็นสิ่งที่ครูสามารถจัดทำหรือผลิตขึ้นเองได้ โดยจัดหาวัสดุจากสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่รอบตัว อาจเป็นวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น หรือวัสดุเหลือใช้ในชีวิตรประจำวัน อย่างไรก็ตาม การจัดแบ่งสื่อ สามารถแบ่งออกเป็นประเภทต่างๆ ได้ดังนี้

1. วัสดุท้องถิ่น
2. วัสดุเหลือใช้
3. วัสดุทำขึ้นเอง
4. วัสดุซื้อมาราคาถูก

วัสดุเหลือใช้ หมายถึง สิ่งของต่าง ๆ ที่ใช้ประโยชน์แล้วและมีส่วนที่เหลือทิ้งไว้ ส่วนมากเมื่อได้ใช้ประโยชน์ของสิ่งนั้นแล้วก็มักทิ้งไปเลย เช่น กลักไม้ขีดไฟ กล่องสบู่ ทั้งกลักและกล่องนี้ เราเรียกว่า วัสดุเหลือใช้ วัสดุเหลือใช้ส่วนมาก เรานำมาใช้เป็นสื่อได้ทั้งสิ้น เช่น หลอด ด้าย หลอดกาแฟ ถ้วยไอศกรีม กระจกข้าวหลามไม้ก้านธูป ลูกกระดาษ กล่องกระดาษ เศษผ้า ต่อมไม้กวาด กระดาษห่อหือฟี่ กระจบองแบ่ง เปลือกไข่ ฯลฯ การพิจารณาเลือกวัสดุเหลือใช้มาเป็นสื่อ นั้น ใช้หลักเกณฑ์เดียวกับการเลือกใช้วัสดุท้องถิ่น

วัสดุทำขึ้นเองวัสดุทำขึ้นเอง คือ วัสดุที่จัดทำขึ้นเพื่อใช้เป็นสื่อการเรียน อาจทำขึ้นจากวัสดุท้องถิ่นหรือวัสดุเหลือใช้ บางทีวัสดุเหลือใช้ทำขึ้นเองนี้ นอกจากใช้เป็นสื่อสอนได้แล้วยังสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้อีกด้วย

การเลือกใช้ การนำวัสดุท้องถิ่นมาใช้เป็นสื่อ นั้น การนำวัสดุมาใช้ และคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. มีความมุ่งหมายให้เด็กเรียนรู้วิชาใด
2. สิ่งที่ได้กสนใจ
3. วัสดุนั้นตรงกับเหตุการณ์และเวลาที่เด็กควรรู้หรือไม่
4. วัสดุนั้นสามารถนำมาใช้เป็นสื่อให้เด็กเรียนรู้ตรงตามความมุ่งหมายหรือไม่

จากที่กล่าวมาการผลิตสื่อหมายถึง ครูจัดเตรียมจัดหาวัสดุจากสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่รอบตัว เช่น วัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น วัสดุเหลือใช้ในชีวิตประจำวัน วัสดุทำขึ้นเอง วัสดุซื้อมาราคาถูก เป็น การเตรียมทรัพยากรสำหรับการผลิตสื่อการนำมาวางแผนการผลิต การดำเนินการผลิตสื่อการสอน การเลือกใช้สื่อการสอนที่ผลิตขึ้น การประเมินผลย้อนกลับเพื่อปรับปรุง ซึ่งผู้วิจัยนำมาเป็นกรอบการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ 1) การจัดเตรียมทรัพยากรและการวางแผนการผลิต 2) การดำเนินการผลิตสื่อการสอน 3) การเลือกใช้สื่อการสอนที่ผลิตขึ้น 4) การประเมินผลย้อนกลับเพื่อปรับปรุง

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้

ในปัจจุบันการพัฒนาเด็กปฐมวัยนั้นได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก เริ่มมาจากกระแสการปฏิรูปการศึกษาที่ได้เน้นย้ำความสำคัญของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา มีความรู้ คุณธรรม จริยธรรม และมีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ภายใต้คำจำกัดความว่า เก่ง ดี มีสุข ทำให้เกิดการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในการเรียนรู้ การอบรมปลูกฝังสร้างเสริมพัฒนาการทุกด้านให้แก่เด็กปฐมวัยได้เจริญเติบโตเต็มศักยภาพในช่วงอายุนี จะ เป็นรากฐานที่ดีจะให้เขาเติบโตเป็นเยาวชนและพลเมืองที่ดี เติบโตฉลาด คิดเป็น ทำเป็น และมี ความสุข เด็กปฐมวัยจะมีชีวิตรอดและเติบโตได้ก็ด้วยการพึ่งพาพ่อแม่ และผู้ใหญ่ที่ช่วยเหลือดู ปกป้องจากอันตราย หากผู้ใหญ่ให้ความรักเอาใจใส่ใกล้ชิด อบรมเลี้ยงดูโดยเข้าใจเด็กพร้อมจะ ตอบสนองความต้องการพื้นฐานที่เปลี่ยนไปตามวัยได้อย่างเหมาะสมให้สมดุลกันทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สติปัญญา และสังคมแล้ว เด็กจะเติบโตแข็งแรงแจ่มใส มีความมั่นคงทางใจ รู้

ภาษา ใฝ่รู้ และใฝ่ดี พร้อมทั้งพัฒนาตนเองในขั้นต่อไป ให้เป็นคนเก่งและคนดีอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุขและมีประโยชน์

ความหมายของการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545 : 18) กล่าวว่า การจัดการศึกษาให้เด็ก ก่อนประถมศึกษาเพื่อพัฒนาให้ครบทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา มีไข่มุ่งเน้นอ่านออกเขียนได้ ในระดับประถมศึกษา แต่เป็นการปูพื้นฐานความพร้อมให้เด็กโดยคำนึงถึงความสามารถของเด็กเป็นหลัก และเนื่องจากเด็กในระดับก่อนประถมศึกษาต้องเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ดังนั้นการจัดประสบการณ์ควรให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองจากประสาทสัมผัสทั้ง 5

ทัศนา แก้วพลอย (2554 : 6) ได้ให้ความหมายของการจัดประสบการณ์ไว้ว่าเป็น ขอบข่ายที่ครูจะต้องจัดกิจกรรมเพื่อให้เด็กพัฒนาตามวัยครบทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา โดยมีใจจะให้อ่านเขียนได้ตั้งในระดับประถมศึกษาแต่เป็นการปูพื้นฐานหรือพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ เช่นทักษะในการสังเกตโดยผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ด้วยการจัดสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กที่มีลักษณะและคุณสมบัติที่เหมาะสมอันจะเป็นสถานการณ์ที่กระตุ้นให้เด็กทำกิจกรรมเพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์และเกิดประสบการณ์ตามจุดมุ่งหมายของผู้จัดเตรียม

ราศรี ทองสวัสดิ์ (2543 : 5) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมตามแผนการจัดประสบการณ์ และการจัดสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกให้กับเด็กปฐมวัย โดยให้ได้รับประสบการณ์จากการเล่น ลงมือปฏิบัติซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้ และเพื่อเป็นการส่งเสริมพัฒนาให้ครบทุกด้านทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา

รักตวรรษ ศิริภาพร (2548 : 24) กล่าวว่า การจัดการศึกษาให้เด็กในระดับก่อนประถมศึกษาเพื่อพัฒนาให้ครบทุกด้านมีไข่มุ่งให้อ่านเขียนได้เหมือนเด็กประถมศึกษา แต่จะเป็นการปูพื้นฐานความพร้อมให้ โดยคำนึงถึงวัยและความสามารถของเด็ก

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การจัดประสบการณ์ของเด็กปฐมวัยเป็นการปูพื้นฐานความพร้อมให้เด็กโดยคำนึงถึงความสามารถของเด็กเป็นหลัก เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ดังนั้นการจัดประสบการณ์ควรให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองจากประสาทสัมผัสทั้ง 5 เป็นสิ่งที่สำคัญมากที่ครูผู้ทำหน้าที่เป็นผู้สอนและเป็นกัลยาณมิตรของเด็กต้องจัดสภาพของการเรียนรู้ให้เด็กปฐมวัยทั้งภายในและภายนอก เพื่อให้เด็กปฐมวัยได้มีโอกาสสัมผัสและสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม อุปกรณ์การเรียนรู้ อุปกรณ์การทำงานต่างๆ ด้วยการเล่น การลงมือปฏิบัติจริง

หลักการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย

ทฤษฎีการศึกษาได้กล่าวถึงความสำคัญของการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากช่วงปฐมวัยนั้นเป็นวัยที่เด็กเริ่มต้นพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เป็นวัยที่รับรู้และซึมซับประสบการณ์ ที่จะก่อให้เกิดความรู้ และยังเป็นความจำที่แปรเป็นจิตใต้สำนึกของเด็กเมื่อเติบโตขึ้นอีกด้วย

เพียเจต์ (Piaget) กล่าวว่า การจัดประสบการณ์ให้เด็กนั้น เด็กได้มีโอกาส ปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอกหรือสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในภาวะสมดุล ฝึกทำกิจกรรมตามลำพังและการ รวมกลุ่ม เด็กจึงได้เรียนรู้จากกันและกัน ซึ่งการเรียนรู้ในลักษณะนี้น่าจะทำให้เกิดความเข้าใจกัน ได้ดีกว่าการเรียนรู้จากครู เด็กได้มีประสบการณ์ตรง มีอิสระทางความคิด การแสดงออกและการ สนทนาระหว่างเด็กด้วยกันจะทำให้เด็กสามารถเข้าใจกันได้เร็วกว่าครูเป็นผู้อธิบายหรือเล่าให้ฟัง

จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) กล่าวว่า การจัดประสบการณ์ให้กับเด็กปฐมวัยมี ความสำคัญมากในการฝึกให้เด็กได้คิดแก้ปัญหา การแสดงออกอย่างอิสระ และสามารถนำความรู้ ที่ได้รับจากประสบการณ์นั้นๆ มาใช้ในการแก้ปัญหาพร้อมด้วย เนื่องจากเด็กปฐมวัยกำลังมี พัฒนาการอย่างรวดเร็วทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ และสติปัญญา เด็กจะเรียนรู้ได้ดีเมื่อมีการ เรียนการสอน และประสบการณ์ที่จัดให้เด็กเป็นประสบการณ์ตรง เด็กลงมือปฏิบัติเอง การจัด ประสบการณ์โดยยึดเด็กเป็นศูนย์กลางจึงสำคัญมาก

อีริกสัน (Erikson) เชื่อว่าวัยเด็กเป็นวัยแห่งการเรียนรู้และการได้รับ ประสบการณ์ การจัดสิ่งแวดล้อมที่ช่วยให้เด็กเกิดความมั่นใจในตนเอง มองโลกในแง่ดีและรู้จัก ไว้วางใจเชื่อใจผู้อื่น ในช่วงวัยก่อนเรียน หรือวัยเล่น (อายุ 4-7 ปี) ซึ่งเป็นขั้นของความคิดริเริ่มและ การตัดสินใจ หรือความรู้สึกผิด เชื่อว่าเด็กวัยนี้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ดีและมีความสามารถ ในการทำสิ่งต่างๆ โดยผู้ใหญ่มีหน้าที่สนับสนุนให้เด็กได้พยายามแสดงความสามารถใหม่ๆ ในด้าน สังคมเด็กเรียนรู้ในการเข้าสังคมจากการเล่นกับเพื่อน มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และเลียนแบบผู้อื่น เช่นพ่อแม่ หรือบุคคลใกล้ชิด ซึ่งพ่อแม่และผู้ใหญ่ต้องเป็นต้นแบบที่ดีกับเด็ก เพื่อให้เด็กเรียนรู้ ทักษะทางสังคม มีลักษณะนิสัยที่ดี รวมทั้งรู้สิ่งที่ถูกและผิด การปลูกฝังจริยธรรมโดยมีพ่อแม่ ผู้ใหญ่เป็นต้นแบบที่ดี จะทำให้เด็กมีอุปนิสัยที่ดี ในด้านสติปัญญาเด็กวัยนี้อยากเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ รอบตัว มีความคิดริเริ่มทำสิ่งใหม่ ๆ และชอบถามในสิ่งที่ตนเองสงสัยใคร่รู้ ผู้ใหญ่ต้องให้โอกาสใน การพูดกระทำสิ่งต่างๆ จะทำให้เด็กมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และจินตนาการ เด็กจะสนุกในการ เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ถ้าแสดงออก (ราศี ทองสวัสดิ์. 2543 : 13-14)

การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย 3-5 ปีนี้จะไม่จัดเป็นรายวิชา แต่จะจัดในรูป ของการบูรณาการผ่านการเล่น เพื่อให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง เกิดการเรียนรู้และพัฒนาทั้ง ด้าน ร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา กิจกรรมที่จัดให้เด็กในแต่ละวันอาจใช้ชื่อเรียกต่างกัน ออกไป แต่ทั้งนี้ประสบการณ์สำคัญที่จัดจะต้องครอบคลุมประสบการณ์สำคัญที่กำหนดใน หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย โดยได้กำหนดเป็นหลักการไว้ 5 ข้อ คือ

1. จัดประสบการณ์การเล่นและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กเป็นองค์รวมอย่าง ต่อเนื่อง
2. เน้นเด็กเป็นสำคัญ สนองความต้องการ ความสนใจ ความแตกต่างระหว่าง บุคคลและบริบททางสังคมที่เด็กอาศัยอยู่
3. จัดให้เด็กได้รับการพัฒนาโดยให้ความสำคัญทั้งกระบวนการและผลผลิต
4. จัดการประเมินพัฒนาให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง และเป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์

5. ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก

การจัดประสบการณ์ให้กับเด็กนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญมากเพราะการที่เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์จะทำให้เด็กได้ความรู้และความเข้าใจขึ้นภายในตัวของเด็ก ด้วยการให้โอกาสลงมือกระทำเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตัวเอง ด้วยวิธีการปฏิสัมพันธ์กับเพื่อ ได้คิด แก้ปัญหา เกิดประสบการณ์ตรง ทำให้เด็กได้เข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้และวิธีการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดียิ่งขึ้น และสามารถนำความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์การปฏิบัติหรือปัญหาที่เกิดขึ้นภายในนี้ไปใช้เพื่อประโยชน์ของตนเองและผู้อื่นได้ในสถานการณ์ที่ต่างออกไปนอกชั้นเรียน

จากแนวคิดพื้นฐานและหลักการของการจัดประสบการณ์เรียนรู้ที่ให้การศึกษานี้เน้นเด็กเป็นสำคัญ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและวิถีชีวิตของเด็กตามบริบทของชุมชน สังคม และวัฒนธรรมไทย พัฒนาเด็กโดยองค์รวมผ่านการเล่นและกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัยให้สามารถดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพและมีความสุข การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ในการศึกษาปฐมวัยจะไม่จัดเป็นรายวิชา แต่จัดในรูปของการบูรณาการผ่านการเล่นเพื่อให้เด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงเกิดความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม อันส่งผลต่อการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา การจัดประสบการณ์ให้เด็กนั้นจึงเหมือนเป็นพื้นฐานในการศึกษาเด็กให้รับรู้ เข้าใจว่า การดำเนินชีวิตของตนเองให้เป็นอยู่อย่างดี มีความสุข และเป็นปัจจัยที่ดีต่อสังคมนั้นควรจะดำเนินไปอย่างไร เพื่อให้เด็กได้สร้างจิตสำนึก และจิตดีสำนึกของการเป็นปัจจัยที่ดีของสังคมให้เกิดขึ้นและในขณะเดียวกันเด็กก็จะได้เรียนรู้ที่จะรับปัจจัยสังคมมาเพื่อพัฒนาตัวเองไปในทางที่ถูกต้องด้วยเช่นกัน

สาระการเรียนรู้และการจัดประสบการณ์

เนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้เป็นส่วนประกอบที่จำเป็น เนื่องจากเนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้เป็นสื่อกลางที่จะพาผู้เรียนไปสู่จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งเนื้อหาสาระที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายนั้นควรครอบคลุมข้อเท็จจริง ความคิดรวบยอดการคิด การแก้ปัญหา ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะต่างๆ รวมทั้งเจตคติและค่านิยม ในการนำเอาเนื้อหาสาระมาบรรจุไว้ในหลักสูตรจำเป็นต้องคำนึงถึงธรรมชาติของวิชา ความรู้กับหลักการเรียนรู้ของเด็กประกอบกัน ซึ่งอาจทำได้โดยอาศัยแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้ (รักตวรรณ ศิริภาพร. 2548 : 138-139)

1. แนวทางการจัดเนื้อหาสาระในแต่ละวิชาหรือแต่ละกิจกรรม การจัดในลักษณะนี้จำเป็นต้องจัดตามลำดับขั้นตอน ความยากง่าย และความต่อเนื่อง ซึ่งควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1.1 จัดเรียงลำดับจากเนื้อหาสาระที่ง่ายไปหายากหรือจากสิ่งที่ไม่ซับซ้อนไปสู่สิ่งที่มีความสลับ ซับซ้อนมากยิ่งขึ้น

1.2 จัดให้เรียนส่วนรวมก่อนส่วนย่อย

1.3 จัดให้เรียนในสิ่งที่ป็นรูปธรรมก่อนนามธรรม

1.4 จัดให้เรียนในสิ่งที่ป็นความรู้พื้นฐานก่อนสิ่งที่ป็นความรู้ขั้นสูง

1.5 จัดให้เรียนตามลำดับเวลาให้เห็นความต่อเนื่องกัน

2. แนวทางการจัดเนื้อหาสาระระหว่างวิชาหรือระหว่างกิจกรรม การจัดในลักษณะนี้เนื้อหาสาระของวิชาต่างๆ ที่นำมาบรรจุไว้จะต้องมีความสัมพันธ์กัน โดยการจัดในลักษณะการบูรณาการ คือในแต่ละกิจกรรมเด็กจะได้ฝึกฝนทักษะพื้นฐานของวิชา อีกทั้งยังนิยมจัดหลักสูตรในลักษณะของใยแมงมุม คือค่อยๆ ขยายเนื้อหาออกไปกว้างขึ้นเรื่อยๆ กิจกรรมมีรายละเอียดยิ่งขึ้น

การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยมีหลากหลาย รูปแบบที่นิยมในการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยคือ หน่วยการจัดประสบการณ์ ผู้สอนสามารถกำหนดหน่วยการจัดประสบการณ์เป็นรายสัปดาห์โดยกำหนดหัวเรื่องเป็นแกนกลางในการจัดประสบการณ์ให้กับเด็ก ที่สามารถทำได้ 3 วิธีคือ (ทัศนา แก้วพลอย. 2554 : 24)

1. เด็กเป็นผู้กำหนด
2. ผู้สอนและเด็กกำหนดร่วมกัน
3. ผู้สอนเป็นผู้กำหนด

การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยไม่เน้นเพียงเรื่องความรู้หรือเนื้อหาวิชา แต่เน้นการเตรียมความพร้อมเพื่อให้เด็กมีพัฒนาการที่เหมาะสมกับวัย ได้แก่พัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์สังคม และสติปัญญา ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนจึงเน้นการเรียนรู้จากการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรง และเกิดพัฒนาการ 4 ด้าน จึงเรียกว่า “การจัดประสบการณ์” ที่มีลักษณะเป็นการบูรณาการอย่างเต็มรูปแบบ เพราะไม่มีข้อจำกัดเรื่องความลุ่มลึกในการถ่ายทอดเนื้อหาวิชาต่างๆ ให้แก่เด็ก เหมือนการสอนรายวิชาโดยมีขั้นตอนดังนี้

การบูรณาการเพื่อสร้างหลักสูตร

ขั้นที่ 1 เลือกหัวข้อที่จะเรียน

ขั้นที่ 2 ระดมความคิดจากเด็กเพื่อสร้างหลักสูตร บูรณาการเนื้อหาเกี่ยวกับกิจกรรมหลัก 6 กิจกรรม และพัฒนาการ 4 ด้าน

ขั้นที่ 3 วางแผนการจัดกิจกรรมแบบบูรณาการ ระหว่างเนื้อหาเกี่ยวกับกิจกรรมหลัก 6 กิจกรรม และพัฒนาการ 4 ด้าน

ขั้นที่ 4 บูรณาการกิจกรรมและเนื้อหาตามพัฒนาการแต่ละด้าน

ขั้นที่ 5 จัดกิจกรรม เนื้อหา และพัฒนาการ 4 ด้าน ที่บูรณาการแล้ว เพื่อใช้ทำการสอน โดยมีกระบวนการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นประสบการณ์ (ทำกิจกรรม) ให้นักเรียนทำกิจกรรม (ซึ่งอาจจะลองผิดลองถูก) เพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรงในเรื่องที่จะเรียน ด้วยความเชื่อที่ว่าวิธีการเรียนรู้ที่ดีที่สุดคือการให้ผู้เรียนลงมือทำในสิ่งนั้น (Learning by Doing)

2. ขั้นสะท้อนความคิด (สร้างความรู้) ให้นักเรียนสร้างความรู้จากประสบการณ์ โดยคิดทบทวนว่าเด็กได้เรียนรู้อะไรบ้างจากสิ่งที่ทำ

3. ขั้นทฤษฎี (สรุปความรู้เป็นความคิดรวบยอด) ให้นักเรียนสรุปความรู้ที่ค้นพบจากการทำกิจกรรม เป็นความคิดรวบยอด (Concept) เปรียบเทียบกับทฤษฎีในบทเรียน ให้นักเรียนสรุปทฤษฎีเองจากประสบการณ์

4. ชี้นำไปใช้ ให้นักเรียนนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้ไปใช้ในการแก้ปัญหา
ในสถานการณ์จำลองหรือในชีวิตจริง

ความเชื่อสำคัญในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ มีหลักความ
เชื่อที่ว่า การจัดประสบการณ์เรียนรู้ทุกครั้งต้องคำนึงถึงประโยชน์ที่เด็กได้รับเป็นหลัก และมี
วิธีการที่เด็กเป็นผู้กระทำ มีส่วนร่วม โดยยึดหลักการ ดังนี้

1. จัดประสบการณ์การเล่นและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กโดยองค์รวมอย่าง
ต่อเนื่อง
2. เน้นเด็กเป็นสำคัญ สนองความต้องการ ความสนใจ ความแตกต่างระหว่าง
บุคคลและบริบทสังคมที่เด็กอาศัยอยู่
3. จัดให้มีความสมดุล มีทั้งกิจกรรมที่เด็กริเริ่มครุริเริ่ม กิจกรรมในห้องเรียน และ
นอกห้องเรียน กิจกรรมที่ใช้กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็ก กิจกรรมที่ต้องเคลื่อนไหวและต้อง
สงบกิจกรรมรายบุคคล กลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่
4. จัดให้เด็กได้รับการพัฒนาโดยให้ความสำคัญทั้งกระบวนการและผลผลิต
5. จัดการประเมินพัฒนาเด็กอย่างเป็นกระบวนการต่อเนื่อง และเป็นส่วนหนึ่ง
ของการจัดประสบการณ์

6. ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก
ความหมายของการจัดกิจกรรมที่让孩子มีส่วนร่วม นั้น ทิศนา แคมมณี ได้กล่าวไว้ใน
แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนี้ (ทิศนา แคมมณี, 2554 : 102 – 103)

การมีส่วนร่วมอย่างตื่นตัวในการเรียนรู้ (Active Participation) ไม่ได้หมายความว่าถึง
ลักษณะที่แสดงออกทางกายเท่านั้น แต่รวมถึงความกระฉับกระเฉงทางด้านสติปัญญา ความคิด
ความจดจ่อ ทางด้านสังคมคือปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน และทางด้าน
อารมณ์ คือเกิดอารมณ์ร่วมในกิจกรรมนั้นๆ มีความสนุก เต็มใจ ไม่มีความเครียดการเลือก
รูปแบบการสอนซึ่งมีหลากหลายวิธีมาใช้ ควรมีเกณฑ์พิจารณาความเหมาะสมดังนี้

1. เหมาะกับความสามารถ ความรู้ในเนื้อหา และความสนใจของครูผู้สอน
2. เหมาะกับความสามารถ วัย และความสนใจของผู้เรียน
3. สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของบทเรียน ละความคิดรวบยอด (Concept) ที่
ครูผู้สอนต้องการให้เกิดกับนักเรียน

4. เหมาะกับเวลา สถานที่ และจำนวนนักเรียน
จากข้อมูลด้านการจัดกิจกรรมที่เน้นเด็กเป็นสำคัญที่กล่าวมานั้น เห็นได้ว่า การจัด
กิจกรรมที่เน้นเด็กเป็นสำคัญนั้นคำนึงถึงความสนใจ ความเข้าใจในเนื้อหา และกระบวนการจัด
กิจกรรมของครูผู้สอน ที่ต้องดำเนินการผ่านกระบวนการที่让孩子เป็นสำคัญคือ เหมาะสมกับเด็ก
ทั้งด้านเนื้อหา วัยพัฒนาการ ความสนใจ มีส่วนร่วมในกิจกรรม และผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นกับเด็กไม่
ว่าจะเป็นทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา แนวทางการจัดประสบการณ์ควรกำหนดให้
มีจัดประสบการณ์ในรูปแบบบูรณาการทั้งทักษะและสาระการเรียนรู้ คำว่า "บูรณาการ" จึงเป็น
คำที่คุ้นเคยสำหรับครู แต่อาจเกิดความเข้าใจที่สับสนว่าการบูรณาการเป็นการนำองค์ความรู้

ต่าง ๆ มากองรวมกัน โดยที่กักเหมารวมเอาไว้ด้วยกันอย่างไม่สามารถแยกแยะอะไรได้ และอ้างว่าให้เด็กทำกิจกรรม ทั้ง ๆ ที่ครูก็ไม่ชัดเจนว่าผสมผสานอะไรไว้ด้วยกัน การจัดการเรียนการสอนในระดับปฐมวัยยึดหลักการบูรณาการที่ว่า หนึ่งแนวคิดเด็กสามารถเรียนรู้ได้หลายกิจกรรม หนึ่งกิจกรรมสามารถเรียนรู้ได้หลายทักษะและหลายประสบการณ์สำคัญ การจัดประสบการณ์ให้กับเด็กปฐมวัย จึงควรศึกษาก่อนว่าทักษะ สาระการเรียนรู้ หรือประสบการณ์สำคัญใดที่จะจัดให้กับเด็ก แล้วจึงวางแผนการจัดกิจกรรมต่อไป การที่เด็กได้เรียนรู้ผ่านการทำกิจกรรมที่หลากหลาย ช่วยให้เกิดการตกลึกทางความคิด และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ความรู้ที่ได้ไม่ลบเลือนไปโดยง่าย การนำสาระการเรียนรู้และทักษะต่าง ๆ ที่ต้องการให้เด็กฝึกฝนมาเชื่อมโยงไว้ในการสอน การใช้แหล่งเรียนรู้รอบตัว สื่อมีความหลากหลายมีความเพียงพอกับความต้องการของเด็ก และ การจัดกิจกรรมที่มีความยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนให้เหมาะกับกลุ่มเด็กและสภาพแวดล้อม โดยมุ่งให้เกิดประโยชน์แก่เด็กมากที่สุด

การจัดการประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย

สมองของเด็กเล็กได้รับความสนใจในช่วงประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา เราได้เรียนรู้ว่าสมองถูกออกแบบมาเพื่อการเรียนรู้ คำอธิบายเกี่ยวกับเรื่องของสมองของเด็กเล็กชี้ชัดว่าการเชื่อมต่อของเซลล์สมองของเด็กปฐมวัยมีพัฒนาการอย่างรวดเร็ว เครือข่ายเซลล์สมองที่เชื่อมต่อกันนี้มีความสำคัญมากต่อการเรียนรู้ ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เด็กได้รับจะถูกป้อนเข้าสู่สมองของเด็ก และเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเชื่อมต่อของเส้นใยประสาท เส้นใยประสาทและจุดเชื่อมต่อที่ทำงานอยู่เสมอจะมีการสร้างไขมันล้อมรอบ (Myelinization) ทำให้การเคลื่อนไหวของกระแสไฟฟ้าในเส้นใยประสาทเป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ และเป็นการป้องกันไม่ให้เครือข่ายเส้นใยประสาทถูกกำจัดไป ดังนั้น การที่จะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ จึงต้องให้เด็กได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ อย่างเหมาะสม โดยการจัดการเรียนรู้บนฐานของหลักการเรียนรู้ของสมองและจิต (ทัศนาศาสตร์ แก้วพลอย, 2554 : 98-100) ดังนี้

1. สมองสามารถทำงานได้หลายอย่างในเวลาเดียวกัน (A parallel processor) และการเรียนรู้เกี่ยวข้องกับสรีระทั้งหมดของร่างกาย สมองทำงานเป็นระบบซึ่งเป็นองค์รวม (A whole system) จะไม่แยกเรียนรู้เฉพาะทีละส่วน การจัดการศึกษาจึงต้องไม่จัดโดยแยกเป็นส่วนๆ ให้สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์
2. ในช่วงแรกของชีวิตสมองเติบโตอย่างรวดเร็วมาก การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของสมองเกิดจากการที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม มนุษย์แต่ละคนเป็นส่วนหนึ่งในสังคม ดังนั้น ความสัมพันธ์ทางสังคมจึงมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้
3. มนุษย์มีความต้องการพื้นฐานตามธรรมชาติในการค้นหาความหมายของสิ่งต่างๆ ดังนั้น จึงต้องตอบสนองต่อความต้องการค้นหาความหมายด้วยการได้สำรวจและเรียนรู้สิ่งต่างๆ
4. สมองจะทั้งรับรู้และทำความเข้าใจรูปแบบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น แต่สมองจะสร้างและแสดงออกด้วยรูปแบบของตัวเอง ดังนั้น การจัดการศึกษาจึงต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้

กำหนดรูปแบบในการเรียนรู้และทำความเข้าใจของตนเอง

5. อารมณ์มีผลต่อรูปแบบการเรียนรู้ อารมณ์และการเรียนรู้เป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้ ดังนั้น บรรยากาศที่เหมาะสมจึงเอื้อให้เกิดการเรียนรู้

6. สมอทั้งสองซีกจะทำงานอย่างสัมพันธ์กันในทุก ๆ กิจกรรม ซึ่งทำให้เราได้ว่าสมอจะทำการแบ่งข้อมูลออกเป็นส่วน ๆ และทำความเข้าใจโดยภาพรวม ดังนั้น การจัดการศึกษาที่ดีต้องตระหนักถึงข้อนี้ โดยการให้เรียนรู้เป็นภาพรวมและส่วนย่อย

7. การเรียนรู้ประกอบด้วยจุดสนใจหลักและรับรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัวไปพร้อม ๆ กัน ดังนั้น ในการจัดการศึกษาจึงจำเป็นต้องใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ในทุกแง่มุม

8. การเรียนรู้เป็นไปโดยที่เกิดความตระหนักในสิ่งที่กำลังเรียนรู้และไม่ได้ตระหนักว่าเกิดการเรียนรู้ การเรียนรู้อาจไม่ได้เกิดขึ้นอย่างทันทีแต่ต้องใช้เวลาที่ค่อยๆเกิดขึ้น ดังนั้น การจัดการศึกษาจึงต้องออกแบบให้เอื้อให้ผู้เรียนได้ค่อย ๆ ต่อเติมแนวคิด ทักษะ และประสบการณ์ จนกระทั่งเกิดความเข้าใจและเรียนรู้

9. มนุษย์มีวิธีจัดระบบความจำ 2 แบบที่สำคัญ คือ ระบบการจำเป็นมิติ และการท่องจำ การเรียนรู้ที่อย่างมีความหมายต่อผู้เรียนจะเกิดจากระบบความจำทั้งสองแบบนี้ ดังนั้น การเรียนรู้จะเกิดจากสิ่งที่มีความหมายต่อผู้เรียน

10. ในช่วงต้นของชีวิต สมอจะมีการเติบโตอย่างรวดเร็วมากซึ่งมีลักษณะของ Hard wiring มีการสร้างเส้นใยประสาท และจุดเชื่อมต่อมากมาย ซึ่งมีช่วงของการเรียนรู้ที่เหมาะสมในเรื่องต่างๆ (Windows of opportunity) แต่อย่างไรก็ตาม สมอก็ไม่ได้จำกัดหรือหยุดการเจริญเติบโต มนุษย์จึงสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต ดังนั้น จึงควรจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับ Windows of opportunity และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

11. ความท้าทายจะช่วยกระตุ้นให้ต้องการเรียนรู้ ส่วนความกลัวจะยับยั้งการเรียนรู้ ดังนั้น การเรียนรู้จะเกิดขึ้นในบรรยากาศที่ปราศจากความกลัว และมีความท้าทายให้ต้องการเรียนรู้

12. มนุษย์ทุกคนมีสมอ แต่สมอของแต่ละคนล้วนแตกต่างกัน ซึ่งเกิดจากพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม ดังนั้น แต่ละคนจึงมีแบบแผนของการเรียนรู้ (Learning Style) ความสามารถ และเซาว์ปัญญาที่แตกต่างกัน

ทั้งนี้การจัดการเรียนรู้บนฐานขององค์ความรู้ดังกล่าวจึงเป็นการจัดการเรียนรู้ที่มีลักษณะดังนี้

1. จัดการเรียนรู้โดยไม่แยกเป็นส่วน ๆ ให้สอดคล้องกับธรรมชาติของสมอมนุษย์ ซึ่งสามารถทำงานได้หลายอย่างในเวลาเดียวกัน และการเรียนรู้เกี่ยวข้องกับสรีระทั้งหมดของร่างกาย

2. จัดการเรียนรู้โดยให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เพราะการเปลี่ยนแปลงต่างๆของสมอเกิดจากความสัมพันธ์ทางสังคม

3. จัดการเรียนรู้โดยตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานตามธรรมชาติในการค้นหาความหมายด้วยการให้เด็กได้สำรวจและเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ

4. จัดการเรียนรู้โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้กำหนดรูปแบบในการเรียนรู้และทำความเข้าใจของตนเอง เนื่องจากสมองจะทั้งรับรู้และทำความเข้าใจรูปแบบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น แต่สมองจะสร้างและแสดงออกด้วยรูปแบบของตัวเอง

5. จัดบรรยากาศที่เหมาะสมซึ่งเอื้อให้เกิดการเรียนรู้ เนื่องจากอารมณ์และการเรียนรู้เป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้และอารมณ์มีผลต่อรูปแบบการเรียนรู้

6. จัดการเรียนรู้ทั้งการเรียนรู้ที่เป็นภาพรวมและที่เป็นส่วนย่อย เพื่อตอบสนองต่อข้อความรู้ที่ว่าสมองจะทำการแบ่งข้อมูลออกเป็นส่วน ๆ และทำความเข้าใจโดยภาพรวม สมองทั้งสองซีกจะทำงานอย่างสัมพันธ์กันในทุก ๆ กิจกรรม

7. จัดการเรียนรู้โดยใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ในทุกแง่มุม เพราะการเรียนรู้ของสมองจะประกอบด้วยจุดสนใจหลักและรับรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัวไปพร้อม ๆ กัน

8. ออกแบบการจัดการเรียนรู้ซึ่งเอื้อให้ผู้เรียนได้ค่อย ๆ ต่อเติมแนวคิด ทักษะ และประสบการณ์ จนกระทั่งเข้าใจและเกิดการเรียนรู้ เพราะการเรียนรู้อาจเกิดขึ้นโดยที่ตระหนักในสิ่งที่กำลังเรียนรู้ และไม่ได้ตระหนักว่าเกิดการเรียนรู้ การเรียนรู้อาจไม่ได้เกิดขึ้นอย่างทันทีแต่ต้องใช้เวลาที่ค่อย ๆ เกิดขึ้น

9. จัดการเรียนรู้จากสิ่งที่มีความหมายต่อผู้เรียน เนื่องจากการเรียนรู้ที่อย่างมีความหมายต่อผู้เรียนเป็นผลมาจากทั้งระบบการจำเป็นมิติและการท่องจำ

10. จัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับหน้าต่างโอกาสของการเรียนรู้ (Windows of opportunity) และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

11. จัดบรรยากาศที่ปราศจากความกลัว และมีความท้าทายให้ต้องการเรียนรู้ เนื่องจากความท้าทายจะช่วยกระตุ้นให้ต้องการเรียนรู้ส่วนความกลัวจะยับยั้งการเรียนรู้

12. จัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับความแตกต่างของเด็กเป็นรายบุคคล เนื่องจากสมองของแต่ละคนล้วนแตกต่างกัน ซึ่งเกิดจากพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างสอดคล้องกับหลักการทำงานของสมองเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง กล่าวคือ เป็นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เด็กมีอิสระในการ เลือกเรียนตามความสนใจ และสามารถ ได้ฝึกคิด วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติจริง และสร้างความรู้ด้วยตนเอง มีโอกาสได้ปฏิสัมพันธ์และเรียนรู้จากบุคคลอื่น ได้ทำกิจกรรมที่ท้าทายและเกิดความสำเร็จ ได้เรียนรู้ในบรรยากาศที่ผ่อนคลาย อบอุ่น และยอมรับ และมีโอกาสนำความรู้ที่เรียนไปใช้อย่างมีความหมาย

กิจกรรมหลักในการจัดประสบการณ์แบบบูรณาการในระดับปฐมวัย

แนวทางการจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยกำหนดให้จัดประสบการณ์ในรูปแบบบูรณาการทั้งทักษะและสาระการเรียนรู้ คำว่า "บูรณาการ" จึงเป็นคำที่คุ้นเคยสำหรับครู แต่อาจเกิดความเข้าใจที่สับสนว่าการบูรณาการเป็นการนำองค์ความรู้ต่าง ๆ มากองรวมกัน โดยที่ทุกทักษะมารวมเอาไว้ด้วยกันอย่างไม่สามารถแยกแยะอะไรได้ และอ้างว่าให้เด็กทำกิจกรรม ทั้ง ๆ ที่ครูก็ไม่ชัดเจนว่าผสมผสานอะไรไว้ด้วยกันการบูรณาการถือว่าเป็นแนว

หนึ่งของการสอน รวมทั้งเป็นปรัชญาในการสอนที่นำเนื้อหาความรู้จากหลายวิชามาสัมพันธ์ที่จุดเดียวกัน (Focus) หรือหัวเรื่อง (Theme) เดียวกัน

เมื่อพิจารณาความหมายของการบูรณาการจะเห็นได้ว่าความรู้ ความคิด และประสบการณ์สำคัญต่างๆ นั้นต่างมีความสัมพันธ์กัน และหน่วยย่อยที่สัมพันธ์กันเหล่านี้เกิดการผสมผสานหลอมรวมจนเกิดเอกลักษณ์ใหม่ที่มีความเป็นหนึ่งเดียว

แนวทางในการจัดประสบการณ์แบบบูรณาการที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของการจัดประสบการณ์ในระดับปฐมวัย ซึ่งเป็นการจัดประสบการณ์ที่เน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง (ทัศนยา แก้วพลอย. 2554 : 132) มีดังนี้

1. กิจกรรมเสรี เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กเล่นกับสื่อและเครื่องเล่นอย่างอิสระตามมุมเล่น หรือมุมประสบการณ์ หรือศูนย์การเรียนรู้ที่จัดไว้ โดยให้เด็กมีโอกาสเลือกเล่นได้ อย่างเสรีตามความสนใจและความต้องการของเด็ก ทั้งเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม ลักษณะของการเล่นของเด็กมีหลายลักษณะ เช่น การเล่นบทบาทสมมติและเล่นเลียนแบบ ในมุมบ้าน มุมหมอ มุมร้านค้า มุมวัด มุมเสริมสวย ฯลฯ การอ่านหรือดูภาพในมุมหนังสือ การเล่นสร้างในมุมบล็อก การสังเกตและทดลองในมุมวิทยาศาสตร์หรือมุมธรรมชาติ การเล่นฝึกทักษะต่างๆ ในมุมเครื่องเล่นสัมผัสหรือมุมของเล่นหรือมุมเกมการศึกษา เป็นต้น

การจัดกิจกรรมเสรี หากครูจัดมุมเล่นโดยจัดวางวัสดุอุปกรณ์ที่ไม่เหมาะสมกับวัย ไม่ทำลาย หรือไม่เคยเปลี่ยนแปลงอะไรเลยย่อมทำให้เด็กเสียโอกาสในการเรียนรู้ เพราะสมองจะเรียนรู้ได้ดีเมื่อมีสิ่งจูงใจที่ชักนำให้สมองสนใจผลิตความรู้ สมองจะมีกระบวนการเลือกคัดกรองเฉพาะสิ่งที่น่าสนใจเท่านั้นเข้าสู่การรับรู้ของสมอง ทั้งนี้ การจัดมุมเล่นที่ดีที่สามารถส่งเสริมจึงควรจัดสื่อที่ตรงกับความสนใจของเด็ก เหมาะสมกับระดับพัฒนาการ จัดอุปกรณ์ให้เพียงพอกับเด็ก และจัดวางให้เด็กหยิบใช้และเก็บเองได้ จัดให้น่าสนใจ และดึงดูดให้เด็กเข้าไปเล่น โดยมีการเปลี่ยนแปลงสื่อที่จัดไว้อย่างสม่ำเสมอตามหัวข้อที่เด็กสนใจและกำลังเรียนรู้ตามหลักสูตรเพื่อกระตุ้นให้เด็กต้องการเรียนรู้ ทั้งนี้ครูอาจให้เด็กมีส่วนร่วมในการจัดมุมเล่นด้วยก็ได้ สิ่งสำคัญคือต้องจัดเวลาให้เด็กมีโอกาสได้เล่นหรือจัดกระทำกับสื่อต่างๆ อย่างเพียงพอ

2. กิจกรรมสร้างสรรค์ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้เด็กได้แสดงออกทางอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และจินตนาการโดยใช้ศิลปะ เช่น การเขียนภาพ การปั้น การฉีกปะ ตัดปะ การพิมพ์ภาพ การร้อย การประดิษฐ์ หรือวิธีการอื่นๆ ที่เด็กได้คิดสร้างสรรค์ ได้รับรู้เกี่ยวกับความงาม และได้แสดงออกทางความรู้สึก และความสามารถของตนเอง การจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ควรจัดให้เด็กทำทุกวัน โดยอาจจัดวันละ 3-5 กิจกรรม ให้เด็กเลือกทำอย่างน้อย 1-2 กิจกรรมตามความสนใจ

การจะพัฒนาด้านศิลปะและการสร้างสรรค์ให้เด็กต้องเข้าใจว่า ศิลปะคือกระบวนการที่สมองถอดความคิดออกมาเป็นภาพและชิ้นงานต่างๆ กระบวนการพัฒนาศิลปะและการสร้างสรรค์ของเด็กจึงเน้นให้เด็กคิดและลงมือทำออกมาเมื่อเด็กทำงานศิลปะเด็กจะเกิดการเชื่อมโยงในสมอง คิดจินตนาการ และผลโดยตรงที่เด็กได้รับ คือ ความรู้สึกพอใจ มีความสุข และได้สัมผัสสุนทรีย์ของโลกตั้งแต่วัยเยาว์ การแสดงออกทางศิลปะจึงเปรียบเสมือนการสร้าง

จินตนาการเป็นรูปร่างภายนอกแล้วบ่อนกลับเข้าสู่สมอง เป็นการทำให้สมองได้จัดการกับจินตนาการต่าง ๆ ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ยิ่งทำ ยิ่งจัดระบบความคิดได้ดีขึ้น ในการใช้กิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสมอง ครูจึงควรให้เด็กมีเวลาเต็มที่ในการทำงานศิลปะ ให้เด็กมีประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส มีโอกาสทดลองใช้วัสดุ และเครื่องมือที่หลากหลาย ได้พูดคุยเกี่ยวกับงานของตนเองหรือให้เด็กได้จัดแสดงและนำเสนอผลงาน ศิลปะของเด็กไม่ควรเน้นการลอกเลียนแบบ หรือการทำให้เหมือนของจริง เนื่องจากสายตาและจินตนาการของเด็กวัยนี้ยังไม่ได้มุ่งไปสู่ความถูกต้องของสัดส่วน แสง หรือเงา

3. กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ เป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้เคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ของร่างกายอย่างอิสระตามจังหวะ โดยใช้เสียงเพลง คำคล้องจอง เครื่องเคาะจังหวะ หรืออุปกรณ์อื่น ๆ มาประกอบการเคลื่อนไหว เพื่อส่งเสริมให้เด็กเกิดจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ เด็กวัยนี้ร่างกายกำลังอยู่ในระหว่างพัฒนา การใช้ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายยังไม่ผสมผสานหรือประสานสัมพันธ์กันอย่างสมบูรณ์ การทำกิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะช่วยให้เด็กเรียนรู้จังหวะและควบคุมการเคลื่อนไหวของตนเองได้

สมองส่วนที่รับผิดชอบหลักเกี่ยวกับการจัดสมดุลของร่างกาย คือ สมองเล็กหรือซีรีเบลลัม (Cerebellum) การกระตุ้นสมรรถนะของสมองส่วนนี้จะส่งผลต่อการพัฒนาความสามารถในด้านการรับข้อมูลจากสิ่งแวดล้อมไปด้วยพร้อม ๆ กัน ช่วงปฐมวัยเป็นช่วงเวลาที่ดีที่สุดในการพัฒนาทักษะเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยพัฒนาระบบความสัมพันธ์ของประสาทสัมผัส เด็กต้องพัฒนาความสามารถในการใช้ตา มือ เท้า และประสาทรับความรู้สึกต่าง ๆ ให้สัมพันธ์กัน การเคลื่อนไหวร่างกายของเด็กเป็นการเตรียมสมรรถนะของร่างกายทุกส่วนเพื่อใช้ประโยชน์ในการมีชีวิตอยู่ และพร้อมกันนั้นการเคลื่อนไหวร่างกายก็พัฒนาความสามารถของสมองอันเป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ไปด้วย

4. กิจกรรมเสริมประสบการณ์ เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้เด็กได้พัฒนาทักษะการเรียนรู้ ผูกการทำงานและอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มทั้งกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ กิจกรรมที่จัดมุ่งฝึกให้เด็กได้มีโอกาสฟัง พูด สังเกต คิดแก้ปัญหา ใช้เหตุผล และฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับเรื่องที่เรียน โดยจัดกิจกรรมด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น สนทนา อภิปราย เล่านิทาน สาธิต ทดลอง ศึกษาออกสถานที่ เล่นบทบาทสมมติ ร้องเพลง เล่นเกม ท่องคำคล้องจอง ประกอบอาหาร เชิญวิทยากรมาพูดคุยกับเด็ก ฯลฯ

กระบวนการให้สมองเรียนรู้ที่จะให้ความหมายสิ่งที่เห็น สิ่งที่เผชิญ ตีความ และสร้างความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งต่าง ๆ ที่รับรู้มา เป็นการพัฒนากระบวนการคิดของเด็ก ซึ่งต้องอาศัยข้อมูลจากการรับรู้ของสมองจำนวนมาก ถ้าไม่มีข้อมูลในความทรงจำ ก็ไม่สามารถคิดอะไรออกมาได้ ดังนั้นกระบวนการพัฒนาการคิดของของเด็กจึงต้องมุ่งเน้นให้เด็กได้มีประสบการณ์ที่ต้องใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า สิ่งทีก่อรูปในการคิดของเด็กเริ่มต้นที่การจับต้อง สัมผัส และมีประสบการณ์โดยตรง สมองรับรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า แล้วก่อรูปเป็นวงจรแห่งการคิดขึ้นมา ในสมอง ประสบการณ์ของเด็กผ่านการสัมผัส การชิม การดมกลิ่น การได้ยิน และการเห็น จึงเป็นพื้นฐานของการสร้างความหมายให้แก่สิ่งต่าง ๆ ครูจึงควรออกแบบกิจกรรมเสริมประสบการณ์ให้

เด็กเรียนรู้แบบลงมือกระทำซึ่งจะทำให้เด็กมีโอกาสใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า รวมทั้งจัดให้เด็กมีประสบการณ์ในสถานการณ์จำลองทุกอย่างที่เป็นไปได้ เพื่อกระตุ้นให้เด็กคิดสิ่งที่ซับซ้อนขึ้นตามลำดับ เด็กจะได้เคยชินกับการใช้ความคิดและคิดเป็นในที่สุด

5. กิจกรรมกลางแจ้ง เป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้มีโอกาสออกไปนอกห้องเรียน เพื่อออกกำลังกาย เคลื่อนไหวร่างกายและแสดงออกอย่างอิสระ โดยยึดความสนใจและความสามารถของเด็กแต่ละคนเป็นหลัก กิจกรรมกลางแจ้งที่ควรจัดให้เด็กได้เล่น เช่น การเล่นเครื่องเล่นสนามที่เด็กได้ปีนป่าย โยกหรือไกว หมุน โหน เดินทรงตัว หรือ เล่นเครื่องเล่นล้อเลื่อน การเล่นทราย การเล่นน้ำ การเล่นสมมติในบ้านจำลอง การเล่นในมุมช่างไม้ การเล่นกับอุปกรณ์กีฬา การเล่นเกมการละเล่น ฯลฯ

การพัฒนาด้านการเคลื่อนไหวของร่างกาย เป็นการพัฒนาโครงสร้างทั้งระบบของร่างกายที่ใช้ในการควบคุมสั่งการตัวเอง และการรับข้อมูลจากสิ่งแวดล้อม กระบวนการพัฒนาร่างกายและการเคลื่อนไหวของเด็กจำเป็นต้องได้รับการกระตุ้นอย่างเต็มที่เพื่อให้ร่างกายทุกส่วนทั้งกล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการเหล่านี้ต้องเน้นให้เด็กได้ใช้งานร่างกายให้ครบถ้วน และพัฒนาจนมีสมรรถนะดีเต็มตามศักยภาพของเด็ก นอกจากนี้การที่เด็กได้เล่น ไม่ว่าจะเป็นการหมุนตัว กระโดด คลาน กลิ้ง วิ่ง ไต่ ฯลฯ จะช่วยพัฒนาความสามารถในการรับรู้ระยะ มิติ มีการพัฒนาสมองให้สมดุลเป็นปกติ สิ่งที่เด็กเล่น เช่น การควบคุมท่าทางการเดิน การวิ่งแข่ง การเล่นกระเบทราย การเดินบน กระดานแผ่นเดียว ล้วนเป็นการทำซ้ำ ๆ ตัดแปลงท่าทางที่ไม่สมบูรณ์เพื่อสร้างสมองให้พร้อมสำหรับการใช้งานในวัยถัดไป

6. กิจกรรมเกมการศึกษา เป็นเกมการเล่นที่ช่วยพัฒนาสติปัญญา มีกฎเกณฑ์กติกาง่าย ๆ เด็กสามารถเล่นคนเดียว หรือเล่นเป็นกลุ่มก็ได้ ช่วยให้เด็กรู้จักสังเกต คิดหาเหตุผล และเกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสี รูปร่าง จำนวน ประเภท และความสัมพันธ์เกี่ยวกับพื้นที่ ระยะ เกมการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเด็กปฐมวัย เช่น เกมจับคู่ เกมแยกประเภท จัดหมวดหมู่ เรียงลำดับ โดมิโน ลอตโต ภาพตัดต่อ ฯลฯ

การให้เด็กเล่นเกมการศึกษาเป็นกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาสมองด้านการคิด เมื่อเซลล์สมองถูกกระตุ้นด้วยสัญญาณต่าง ๆ เกิดเป็นข้อมูลจำนวนมาก การคิดจะสร้างความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลเหล่านั้นซึ่งจะกลายเป็นข้อมูลใหม่อีกขึ้นหนึ่งซึ่งซับซ้อนขึ้น การที่เด็กเล่นเกมการศึกษาจึงเป็นการกระตุ้นให้สมองได้จัดความสัมพันธ์ของข้อมูลที่มีอยู่เดิม ทำให้เกิดความสัมพันธ์ของข้อมูลแบบใหม่ เมื่อเกิดซ้ำ ๆ กัน ก็จะเกิดความคงตัวในวงจรแห่งเซลล์สมองนั่นเอง

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าการจัดกิจกรรมหลัก 6 กิจกรรม เป็นกิจกรรมที่ครอบคลุมการพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ พัฒนากล้ามเนื้อเล็ก พัฒนาการ จิตใจ และปลูกฝังคุณธรรม พัฒนาสังคมนิสัย พัฒนาการคิด พัฒนาภาษา และส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก เป็นการจัดประสบการณ์แบบบูรณาการที่สอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย และหลักการทำงานของสมองอย่างชัดเจน แม้ว่าจะเป็นแนวทางการจัดประสบการณ์ที่มี

มานานมากแล้วก็ตาม หากครูจัดได้ถูกต้อง และครบถ้วนอย่างสม่ำเสมอ นำไปสู่การทำให้เด็ก กระตือรือร้นใฝ่รู้ใฝ่เรียน และเกิดแรงจูงใจในการเรียน เด็กได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ครบทุกด้าน ช่วยเกิดการพัฒนาแบบองค์รวม ทั้งสาระการ เรียนรู้ ทักษะ และประสบการณ์สำคัญ ช่วยเพิ่มพูนความสามารถในการจำ การคิด และการ แก้ปัญหา และช่วยให้เด็กมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ รวมทั้งคุณธรรมและจริยธรรมควบคู่กันไป เด็กจะสามารถสร้างความรู้ด้วยตนเองโดยความรู้ที่ตนนั้นเป็นความรู้ที่คงทนไม่ลบลอยหายไปโดยง่าย วิธีการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย

การจัดประสบการณ์ให้แก่เด็ก มีวิธีการมากมายที่ครูควรจัดให้ ซึ่งต้องเลือกใช้ให้ เหมาะสมกับจุดประสงค์ที่ต้องการ ไม่มีวิธีการจัดประสบการณ์วิธีใดดีที่สุด แต่ละวิธีจะมีข้อดีและ ข้อเสีย ซึ่งการจัดประสบการณ์ที่เหมาะสม ต้องขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการด้วยกัน (รักตววรรณ ศิริภาพร. 2548 : 52)

1. การจัดประสบการณ์แบบปฏิบัติการณ์หรือทดลอง การจัดประสบการณ์วิธีนี้ เด็กจะเป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง โดยครูจะเป็นเพียงผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือ เด็กทุกคนจะมีโอกาส ได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ได้จัดกระทำกับวัสดุอุปกรณ์ และศึกษาด้วยตนเอง เช่น การทดลอง การลอยและจม การเกิดรู้งินน้ำ การปลูกถั่วงอก การผสมสี เป็นต้น

2. การจัดประสบการณ์โดยการเล่านิทาน จะเป็นการนำเรื่องราวของนิทานมา เล่าสู่กันฟัง เด็กจะได้รับความสนุกสนานจากนิทาน และยังสามารถสอดแทรกความคิด คุณธรรม ที่ดีงามให้แก่เด็ก ซึ่งจะเป็แนวทางในการนำไปปฏิบัติตามที่ถูกที่ควร ในการดำรงชีวิตในสังคม

3. การจัดประสบการณ์แบบการแสดงบทบาทสมมุติ วิธีนี้จะเป็นการนำ การแสดงบทบาทสมมุติมาใช้เป็นเครื่องมือและวิธีการในการสอนของครู เพื่อให้เด็กมีความเข้าใจได้ ลึกซึ้ง ซึ่งจะเป็นการสร้างสถานการณ์หรือสมมุติ โดยให้เด็กแสดงออกมาตามที่คิดและจินตนาการ หลังจากนั้นจะนำเอาการแสดงออก ทั้งที่เป็นความรู้และพฤติกรรมมาพูดคุยอภิปรายกัน เช่น โรงพยาบาล สถานีตำรวจ ธนาคาร ร้านเสริมสวย ซูเปอร์มาร์เก็ต เป็นต้น

4. การจัดประสบการณ์แบบสาธิต ครูจะเป็นผู้ทำให้ดู ทำให้เห็น และมีการชี้แนะ ให้ทำตาม เช่น การจัดประสบการณ์เรื่อง การทำแผล การล้างผักหรือผลไม้ เป็นต้น

5. การจัดประสบการณ์โดยใช้เกม การจัดประสบการณ์ในลักษณะนี้ เด็กๆ จะ ได้รับความสนุกสนาน แต่จะมีกฎเกณฑ์ กติกา เข้ามา อาจเป็นเกมที่เจ็บบหรือเกมที่ต้องใช้ความ ว่องไวในการเล่น การเล่นอาจเล่นเป็นกลุ่ม เล่นสองคน เล่นคนเดียว เกมการเล่นนี้ จะกระตุ้นการ ทำงานของสมองหรือร่างกาย หรืออาจฝึกทักษะบางส่วนของร่างกายและจิตใจเป็นพิเศษได้

6. การจัดประสบการณ์แบบสนทนาอภิปราย การจัดประสบการณ์วิธีนี้ เป็นการ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันระหว่างครูกับเด็ก หรือเด็กกับเด็กกันเองก็ได้ โดยมีครูเป็นผู้ ประสานงาน แต่มีสิ่งทีครูพึงระมัดระวังคือ ไม่ตอบปัญหาให้เด็กก่อนที่เด็กจะคิดตอบปัญหาด้วย ตัวของเขาเอง ครูควรจะเป็นเพียงผู้แนะนำให้เด็กคิดไปตามลำดับ จนถึงจุดหมายปลายทางที่ ต้องการ นั่นคือ คำตอบ วิธีการนี้จะเป็นวิธีการที่ทำให้เด็กรู้จักคิดเป็น

7. การจัดประสบการณ์แบบศึกษานอกสถานที่ เป็นวิธีการจัดประสบการณ์ที่ครู

พาเด็กๆ ไปศึกษาสภาพความเป็นจริง อาจเป็นนอกห้องเรียน รอบๆ บริเวณโรงเรียน หรือนอกโรงเรียน ซึ่งเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์ตรงที่เด็กจะได้รับเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติให้กับเด็ก

8. การจัดประสบการณ์แบบเชิงวิทยากร เป็นการจัดประสบการณ์โดยการเชิญบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ ซึ่งอาจเป็นผู้ปกครองของเด็ก มาพูดคุยกับเด็กหรืออาจมาร่วมกิจกรรมกับเด็กในรูปแบบต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก อาทิ แพทย์ พยาบาล ตำรวจ ทหาร พ่อค้าแม่ค้า ชาวนา บุรุษไปรษณีย์ เป็นต้น นอกจากนี้อาจเป็นบุคคลในอาชีพต่าง ๆ ที่เด็กรู้จักคุ้นเคย ทั้งนี้หัวข้อเรื่องที่วิทยากรจะมาพูดคุย ควรเป็นเรื่องที่เด็ก ๆ สนใจ

อย่างไรก็ดี ไม่มีวิธีการจัดประสบการณ์วิธีใดเป็นวิธีที่ดีที่สุด การจัดประสบการณ์ที่ดีจะเป็นการจัดประสบการณ์ที่จัดแล้วเหมาะสมกับวัย โอกาส และเป็นสิ่งที่เด็กสนใจ นั่นคือวิธีที่ดีที่สุดสำหรับการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่ากิจกรรมการเรียนการสอนที่ครูผู้สอนปฐมวัยจัดในแต่ละวัน ประกอบด้วยกิจกรรมทั้ง 6 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมเสรี 2) กิจกรรมสร้างสรรค์ 3) กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ 4) กิจกรรมเสริมประสบการณ์ 5) กิจกรรมกลางแจ้ง 6) กิจกรรมเกมการศึกษา

การประเมินเด็กปฐมวัย

การพัฒนาเด็กปฐมวัยให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์นั้นเป็นความสามารถตามวัยหรือพัฒนาการแต่ละวัยอาจจะเกิดขึ้นตามวัยมากหรือน้อยแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม การอบรมเลี้ยงดู และประสบการณ์ที่เด็กได้รับ การจัดการเรียนการสอนจะช่วยพัฒนาเด็กให้เต็มความสามารถและศักยภาพโดยแนวคิดการประเมินผลทางการศึกษานั้น เป็นที่ยอมรับทางการศึกษา คือ แนวคิดการประเมินแบบไทเลอร์ (Tylerian Evaluation Approach) โดยไทเลอร์ได้กล่าวไว้ว่า “การประเมินเป็นการเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากการปฏิบัติ (performance) ของผู้เรียนกับจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมที่ได้กำหนดไว้ ถ้าจุดมุ่งหมายที่ได้ตั้งไว้มีชัดเจนรัดกุมและจำเพาะเจาะจงแล้ว การประเมินก็จะดำเนินไปได้อย่างดี” พัฒนาการเด็กปฐมวัยเป็นกระบวนการต่อเนื่องและเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมปกติตามตารางกิจกรรมประจำวันและครอบคลุมพัฒนาการเด็กทุกด้าน ได้แก่ร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา โดยมีหลักของการประเมินที่ต้องคำนึงถึงดังต่อไปนี้ (ทัศนาก้าวพลอย 2554 : 103-104)

1. ประเมินพัฒนาการเด็กทุกด้านและนำผลมาพัฒนาเด็ก
2. ประเมินเป็นรายบุคคลสม่ำเสมอและต่อเนื่อง
3. สภาพการประเมินควรมีลักษณะเช่นเดียวกับการปฏิบัติกิจกรรมประจำวัน ประเมินอย่างเป็นระบบ มีการวางแผน เลือกลงมือและมีการจดบันทึกไว้เป็นหลักฐาน
4. ประเมินตามสภาพจริงด้วยวิธีการที่หลากหลายเหมาะสมกับเด็ก รวมทั้งใช้แหล่งข้อมูลหลายด้าน และไม่ควรใช้การทดสอบ

การวัดประเมินเด็กปฐมวัยนั้น ความสามารถและการแสดงออกอาจเปลี่ยนแปลงได้

ตามสภาพแวดล้อมเนื่องจากเด็กปฐมวัยเองนั้นยังต้องการความอบอุ่น ความมั่นใจ
 คู่กันเคยกับสภาพแวดล้อมและบุคคลรอบตัวอยู่มาก ดังนั้นการประเมินจึงต้องใช้วิธีการที่เหมาะสม
 และทำซ้ำเพื่อให้การสังเกตพฤติกรรมที่เกิดขึ้นของเด็กปฐมวัยมีความถูกต้องแม่นยำมากที่สุด
 การประเมินผลพัฒนาการเด็กกับการเรียนการสอนถือเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์และ
 สอดคล้องกัน การประเมินผลอย่างต่อเนื่องจะส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอน การจัด
 ประสบการณ์เหมาะสมและสอดคล้องกับความสนใจของเด็ก ความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการ
 ประเมินผล และการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย

สรุปได้ว่าการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยเป็นการปูพื้นฐานความพร้อม
 ให้เด็กโดยคำนึงถึงความสามารถของเด็ก ไม่จัดเป็นรายวิชาแต่จัดในรูปของการบูรณาการผ่าน
 การเล่นในกิจกรรม 6 กิจกรรมที่จัดให้เด็กในแต่ละวันเพื่อให้เด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง
 เกิดความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม อันส่งผลต่อการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย
 อารมณ์ สังคม สติปัญญา

บริบทศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัวสันต

นโยบายการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย (2548 : 5-15) อธิบายถึง
 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 เป็น
 กฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาของชาติมุ่งปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทาง
 สังคม เศรษฐกิจ สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองใน
 ระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปะ
 วิทยาการต่าง ๆ ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ รวมทั้งในการจัด
 การศึกษาของรัฐให้คำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชนกำหนดให้
 การจัดการศึกษามี 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตาม
 อัธยาศัย สำหรับการศึกษาในระบบ มี 2 ระดับ คือ การศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดไม่น้อยกว่าสิบสองปี
 และการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยให้มีการบริหารและการจัดการศึกษาโดยรัฐ เอกชน และ
 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งจัดให้มีมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา ส่งเสริม
 การผลิต และพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา การระดมทรัพยากร และการ
 ลงทุนเพื่อการศึกษา ตลอดจนการนำเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาใช้ในการจัดการศึกษา กรม
 ส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น มีหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนและกำกับดูแลการบริหารงานด้านต่าง ๆ
 ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกรูปแบบ สามารถปฏิบัติ
 หน้าที่ต่าง ๆ ตามที่กฎหมายกำหนด ตลอดจนบรรลุผลตามเป้าหมาย ประกอบกับรัฐธรรมนูญ
 แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 บัญญัติสิทธิของประชาชนในด้านการศึกษา และการ
 กระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยให้บุคคลมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษา
 ขั้นพื้นฐาน ไม่น้อยกว่าสิบสองปี ที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึง มีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

และให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีสิทธิที่จะจัดการศึกษาอบรมและมีกรอบตามความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่น โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอิสระในการกำหนดนโยบาย การครอง บริหารงานบุคคล การเงิน และการคลัง มีอำนาจเป็นของตน โดยเฉพาะสำหรับการกำหนดอำนาจและหน้าที่ระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องคำนึงถึงการกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่น

กระทรวงมหาดไทย ในฐานะหน่วยงานที่รับผิดชอบในการกำกับดูแล ส่งเสริม สนับสนุนการบริหารการปกครองท้องถิ่น จึงได้จัดทำแนวนโยบายการจัดการศึกษาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2545 - 2559 ขึ้น ภายใต้กรอบแห่งบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 อีกทั้งพระราชบัญญัติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละประเภท โดยครอบคลุมภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร และจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย เป้าหมาย วัตถุประสงค์ และ จัดทำแผนอีกทั้งเป็นแนวทางในการจัดและพัฒนาการศึกษาท้องถิ่นที่เหมาะสมกับศักยภาพตามความพร้อมและตรงตามความต้องการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ละรูปแบบ แต่ละแห่ง ให้มีคุณภาพ ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และมีมาตรฐาน สามารถพัฒนาศักยภาพคนของท้องถิ่นให้มีคุณภาพต่อไป ดังนี้

1. นโยบายด้านความเสมอภาคของโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

เร่งรัดการศึกษาให้บุคคลมีสิทธิ และโอกาสเสมอกันในการเข้ารับบริการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่น้อยกว่าสิบสองปี ให้ได้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ส่งเสริม สนับสนุน ให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรอาชีพ สถาบันศาสนา สถาบันประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น

2. นโยบายด้านการจัดการศึกษาปฐมวัย

จัดการศึกษาให้เด็กปฐมวัยได้เข้ารับบริการทางการศึกษาอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพส่งเสริมสนับสนุนให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถาบันประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นในท้องถิ่น มีสิทธิและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาปฐมวัย

3. นโยบายด้านคุณภาพมาตรฐานการศึกษา

พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานและจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับ และประเภทการศึกษา

4. นโยบายด้านระบบบริหารและการจัดการศึกษา

จัดระบบบริหารและการจัดการทางการศึกษาให้สอดคล้องกับระบบการจัดการศึกษาของชาติอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยมีเอกภาพในเชิงนโยบาย มีความหลากหลายในการปฏิบัติ อีกทั้งมีความพร้อมในการดำเนินการจัดการศึกษา และส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของเอกชนหรือรับฟังความคิดเห็นของเอกชน และประชาชน สถาบันประกอบการพิจารณาด้วย

5. นโยบายด้านครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา

วางแผนงานบุคคลเพื่อใช้ในการประสานข้อมูล และเป็นข้อมูลในการนำเสนอ พิจารณาสรรหาบุคลากร พร้อมทั้งมีการประเมินผลการปฏิบัติงาน การพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสม กับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง โดยมีสิทธิประโยชน์สวัสดิการ ค่าตอบแทนเพียงพอและเหมาะสม กับคุณภาพ และมาตรฐานวิชาชีพชั้นสูง

6. นโยบายด้านหลักสูตร

ให้สถานศึกษาจัดทำรายละเอียด สาระหลักสูตรแกนกลาง และสารหลักสูตร ท้องถิ่นที่เน้นความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสม ของแต่ละ ระดับการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยให้ สอดคล้องกับสภาพปัญหาและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดี ของสังคมและชาติโดยคำนึงถึงความเป็นมาทางประวัติศาสตร์

7. นโยบายด้านกระบวนการเรียนรู้

จัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนทุกคนมีจิตสำนึกในความเป็นไทยและสามารถ เรียนรู้พัฒนาตนเองได้ โดยถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด การจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียน พัฒนาตามธรรมชาติ เต็มศักยภาพ ให้เป็นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และส่งเสริมให้ ผู้สอน สามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับได้

8. นโยบายด้านทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา

ระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ทั้งด้านงบประมาณ การเงิน ทรัพย์สินในประเทศจากรัฐ บุคคล องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่น และต่างประเทศ มาใช้จัดการศึกษา และ จัดสรรงบประมาณให้กับการศึกษา เพื่อให้มีการพัฒนาที่ยั่งยืน

9. นโยบายด้านเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการผลิตและพัฒนาแบบเรียน เอกสารทางวิชาการ สื่อ สิ่งพิมพ์อื่น วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาอื่น โดยเร่งรัดพัฒนาขีดความสามารถใน การผลิตจัดให้มีเงินสนับสนุน การผลิตและมีแรงจูงใจในการผลิต รวมถึงการพัฒนาและการ ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ตลอดจนการสื่อสารทุกรูปแบบ สื่อตัวนำและโครงสร้าง พื้นฐานอื่นที่จำเป็นต่อการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ วิทยุโทรคมนาคม และการสื่อสาร ในรูปอื่น

10. นโยบายด้านการส่งเสริมกีฬา นันทนาการ และกิจกรรมเด็กเยาวชน

ส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานด้านการกีฬา นันทนาการ กิจกรรมเด็กเยาวชน รวมทั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบบริการแก่เด็ก เยาวชน ประชาชนอย่างหลากหลาย พอเพียง และมีประสิทธิภาพ

11. นโยบายด้านการส่งเสริมอาชีพ

สนับสนุนส่งเสริม ช่วยเหลือ ให้มีการประกอบอาชีพอิสระที่ถูกต้องตามกฎหมาย

จัดให้มีการรวมกลุ่มอาชีพ ภูมิปัญญาท้องถิ่น สนับสนุนการระดมทุนและการจัดการนำ
วิทยาการต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงการประกอบอาชีพ การจัดการด้านการตลาด ให้
ได้มาตรฐานและความเหมาะสมตามสภาพท้องถิ่น

12. นโยบายด้านการศาสนา ศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณีและภูมิปัญญา ท้องถิ่น
บำรุงรักษา ส่งเสริมและอนุรักษ์ สถาบันศาสนา ศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณีและ ภูมิปัญญา
ท้องถิ่น เพื่อให้เกิดสังคมภูมิปัญญาแห่งการเรียนรู้และสังคมที่เอื้ออาทรต่อกัน สืบทอดวัฒนธรรม
ความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ความเป็นไทยและท้องถิ่น

สรุปได้ว่า นโยบายจัดการศึกษาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นนโยบายที่จัดทำ
ขึ้น โดยกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย เพื่อให้สอดคล้องกับ
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ซึ่งแบ่ง
นโยบายออกเป็น 12 ด้าน เช่น ด้านความเสมอภาคของโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้าน
การจัดการศึกษาปฐมวัย ด้านคุณภาพมาตรฐานการศึกษา ด้านระบบบริหารและการจัด
การศึกษา และด้านครู ศึกษานิเทศก์ และบุคลากรทางการศึกษา เป็นต้น

เกณฑ์มาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

การพัฒนาประเทศชาติในอนาคต การพัฒนาเด็กให้ได้รับความพร้อมทั้งด้านร่างกาย
จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาจึงนับเป็นภารกิจสำคัญที่หน่วยงานซึ่งรับผิดชอบจะต้อง
ตระหนัก และให้ความสนใจ เพื่อให้การพัฒนาเด็กเป็นไปอย่างมีคุณภาพและได้มาตรฐาน
เหมาะสมกับวัย ทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลเทศบาล หรือเมืองพัทยา องค์การปกครองส่วน
ท้องถิ่น กิติ ล้วนแต่มีบทบาทที่สำคัญในการบริหารจัดการเกี่ยวกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้งสิ้น กรม
ส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2547 : 2) แนวทาง มาตรฐาน ที่ถือปฏิบัติในการดำเนินงานศูนย์
พัฒนาเด็กเล็ก จำแนกออกเป็นมาตรฐานการดำเนินงาน 4 ด้าน ประกอบด้วย

1. ด้านบุคลากร และการบริหารจัดการเป็นการกำหนดมาตรฐานการดำเนินงาน
สำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านบุคลากร และการบริหารจัดการ
เช่น คุณสมบัติและบทบาทหน้าที่ของบุคลากรต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารขององค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่น หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กครูผู้ดูแลเด็ก ผู้ประกอบอาหาร ตลอดจนผู้ทำความสะอาด
สะอาดศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เป็นต้น

2. ด้านอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อม และความปลอดภัย
เป็นการกำหนดมาตรฐานสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านอาคาร
สถานที่ สิ่งแวดล้อม และความปลอดภัย ดังนี้

2.1 ด้านอาคารสถานที่ เป็นการกำหนดมาตรฐานเกี่ยวกับพื้นที่ของศูนย์พัฒนา
เด็กเล็กที่ตั้ง จำนวนชั้นของอาคาร ทางเข้า - ออก และประตูหน้าต่าง ตลอดจนพื้นที่ใช้สอยอื่นๆ
เป็นต้น

2.2 สิ่งแวดล้อม เป็นการกำหนดมาตรฐานเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและ

ภายนอกตัวอาคาร เช่น แสงสว่าง เสียง การถ่ายเทอากาศ สภาพพื้นที่ภายในอาคาร รั้ว
สภาพแวดล้อมและมลภาวะ เป็นต้น

2.3 ด้านความปลอดภัย เป็นการกำหนดมาตรฐานที่เกี่ยวกับความปลอดภัยเช่น
การกำหนดมาตรการป้องกันความปลอดภัย และมาตรการเตรียมความพร้อมรับสถานการณ์
ฉุกเฉิน เป็นต้น

3. ด้านวิชาการ และกิจกรรมตามหลักสูตรเป็นการกำหนดมาตรฐานสำหรับศูนย์
พัฒนาเด็กเล็ก ด้านวิชาการ และกิจกรรมตามหลักสูตร ได้แก่ คุณลักษณะของเด็กที่พึงประสงค์
12 ประการ คุณลักษณะตามวัย (ด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา) การจัด
ประสบการณ์ ตลอดจนการจัดกิจกรรมประจำวันสำหรับเด็ก เป็นต้น

4. ด้านการมีส่วนร่วม และการสนับสนุนจากชุมชนเป็นการกำหนดมาตรฐานสำหรับ
ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจาก
ชุมชน เช่น การประชุมชี้แจงให้ราษฎรในชุมชนทราบถึงประโยชน์และความจำเป็นของการ
ดำเนินงาน การจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ การจัดให้มีกองทุนส่งเสริมและ
สนับสนุนการดำเนินงาน ตลอดจนการติดตามและประเมินผลรวมถึงการเข้ามามีส่วนร่วมจาก
ชุมชน หรือประชาคมในท้องถิ่น เป็นต้น

สรุปว่า เกณฑ์มาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เป็นแนวในการดำเนิน
กิจกรรมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในด้านบุคลากร และการบริหารจัดการ ด้านอาคารสถานที่
สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย ด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร ด้านการมีส่วนร่วมและ
การสนับสนุนจากชุมชน

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัวสันตุ

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัวสันตุเป็นสถานศึกษา
ที่ให้บริการความช่วยเหลือดูแล และพัฒนาเด็กเหมือนสถานศึกษา สำหรับเด็กก่อนประถมศึกษา
ที่มีอายุระหว่าง 3-5 ปี ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัวสันตุ มี
ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจำนวน 2 ศูนย์ด้วยกันคือ 1) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วน
ตำบลหนองบัวสันตุ 2) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดหนองบัวสันตุ ข้อมูลเกี่ยวกับดังนี้

วัตถุประสงค์เฉพาะศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

1. เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ย ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ให้ได้
มาตรฐานการศึกษา โดดเน้นกลุ่มสาระการเรียนรู้ให้ครอบคลุมทุกด้าน
2. เพื่อให้นักเรียนทุกคนเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข
3. เพื่อเตรียมความพร้อมและพัฒนาการเด็กปฐมวัย
4. เพื่อให้การบริหารและการจัดการศึกษาได้รับความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้อง

5. เพื่อให้การจัดกระบวนการเรียนการสอนยึดคุณธรรม นำความรู้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ความสามานฉันท์ สันติวิธีและวิถีประชาธิปไตย

คุณลักษณะอันพึงประสงค์

1. ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย และมีสุขนิสัยที่ดี
2. ใช้อวัยวะของร่างกายได้ประสานความสัมพันธ์กัน
3. มีจิตใจร่าเริงเบิกบาน แสดงออกทางอารมณ์ได้เหมาะสมกับวัย
4. รับรู้และสร้างปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมรอบตัว
5. ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย
6. ใช้ภาษาได้เหมาะสมกับวัย
7. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ มีทักษะในการแสวงหาความรู้ และ สนใจเรียนรู้สิ่ง

ต่างๆรอบตัว

8. รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและภูมิปัญญา

ท้องถิ่น

9. ปฏิบัติตนอยู่ในระเบียบข้อบังคับของศูนย์พัฒนาเด็ก
10. เป็นผู้ประหยัคอดทน นิยมไทย มีมารยาทแบบไทย และวิถีชีวิต

ประชาธิปไตย

11. มีคุณธรรม จริยธรรม และปฏิบัติตนตามหลักศาสนา
12. มีความสามารถในการคิด และการแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย

ข้อมูลทั่วไป

องค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัวสันตุ สังกัดกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย เปิดสอนตั้งแต่อายุ 2 ขวบ ถึง 5 ขวบ มีหมู่บ้านในเขตบริการทั้ง 2 ศูนย์ 12 หมู่บ้าน ประกอบด้วย ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัวสันตุ มีเขตบริการประกอบด้วย 8 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหนองรูแซ่เหนือ บ้านหนองรูแซ่ใต้ บ้านหนองขุ่น บ้านหนองแวงเหนือ บ้านหนองแวงใต้ บ้านหนองพุก บ้านหนองกุงศรี และบ้านเหล่าจั่ว สำหรับ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดหนองบัวสันตุ มีเขตบริการประกอบด้วย 3 หมู่บ้าน คือ บ้านหนองบัวสันตุ บ้านเจริญสุข และบ้านหนองบัวใต้

ข้อมูลนักเรียน

จำนวนนักเรียนศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัวสันตุ รวม 101 คน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนนักเรียนศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัวสันตุ

ชื่อศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	จำนวนเด็กจำแนกตามเพศ		รวมคน
	เด็กชาย	เด็กหญิง	
1. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัวสันตุ	39	29	68

ชื่อศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	จำนวนเด็กจำแนกตามเพศ		รวมคน
	เด็กชาย	เด็กหญิง	
2. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดหนองบัวสันต	14	19	33
รวม	53	48	101

ข้อมูลด้านบุคลากร

จำนวนบุคลากรศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัวสันต รวมทั้งหมด 9 คน ประกอบด้วย ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัวสันต จำนวน 5 คน และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดหนองบัวสันต จำนวน 4 คน

ข้อมูลปัญหา

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัวสันต จัดการศึกษา เด็กก่อนประถมศึกษามีอายุ 3 – 5 มีการจัดกิจกรรมการตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ผลการประเมินมาตรฐานด้านวิชาการ และกิจกรรมตามหลักสูตรของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้ง 2 ศูนย์ อยู่ในระดับปรับปรุงโดยเฉพาะด้านการจัดประสบการณ์ของครูผู้ดูแลเด็ก เกี่ยวกับการใช้สื่อประกอบการจัดกิจกรรมของครูผู้ดูแลเด็ก มีข้อเสนอแนะให้ครูควรร จัดหาผลิต และใช้สื่อประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน(รายงานการประเมินศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามเกณฑ์มาตรฐาน 2554 : 8)

สรุปองค์ประกอบของส่วนท้องถิ่นมีนโยบายการดำเนินการที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และมีเกณฑ์มาตรฐาน การดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในด้านบุคลากร และการบริหารจัดการ ด้านอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย ด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร ด้านการมีส่วนร่วมและ การสนับสนุนจากชุมชน ในการดำเนินการของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล หนองบัวสันต มีหลักการ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ที่ชัดเจนในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กก่อน ประถมศึกษาที่มีอายุระหว่าง 3-5 ปี หมู่บ้านในเขตบริการจำนวน 11 หมู่บ้าน บุคลากรทั้งสิ้น จำนวน 9 คน จำนวนนักเรียนทั้งหมด 101 คน ปัญหาที่พบศูนย์พัฒนาเด็กเล็กคือผลการประเมิน มาตรฐานด้านวิชาการ และกิจกรรมตามหลักสูตรของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้ง 2 ศูนย์ อยู่ในระดับ ปรับปรุงโดยเฉพาะด้านการจัดประสบการณ์ของครูผู้ดูแลเด็ก เกี่ยวกับการใช้สื่อประกอบการจัด กิจกรรมของครูผู้ดูแลเด็ก มีข้อเสนอแนะให้ครูควรร จัดหา ผลิต และใช้สื่อประกอบการจัด กิจกรรมการเรียนการสอน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

ไพรัตน์ บุญรักษา (2551 : 81) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาบุคลากรในการจัด ประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองใหญ่ อำเภอนองนงศรี จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้หลักการวิจัยปฏิบัติการ ผลการวิจัย พบว่า ก่อนการดำเนินการพัฒนา

บุคลากรทุกคน ไม่เคยได้รับการอบรมตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย จึงทำให้ไม่มีความรู้ ความเข้าใจ ในการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย ตามกิจกรรมประจำวัน ได้แก่ การจัดกิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ กิจกรรมเสริมประสบการณ์ กิจกรรมสร้างสรรค์ กิจกรรมกลางแจ้ง กิจกรรมเสรี และกิจกรรมเกมการศึกษา จึงได้ดำเนินการ พัฒนาตามแผนปฏิบัติการในวงรอบที่ 1 โดยใช้ กลยุทธ์การประชุมเชิงปฏิบัติการ และการนิเทศ ผลการดำเนินการ พบว่า กลุ่มผู้ร่วมวิจัยมีความรู้ความเข้าใจในหลักการจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยและสามารถจัดกิจกรรมประจำวันที่ควรจัดให้เด็กปฐมวัยจำนวน 6 กิจกรรมได้ในระดับหนึ่งเนื่องจากกลุ่มผู้ร่วมวิจัยจำนวน 10 คน ยังขาดความมั่นใจขาดความชำนาญ และยังไม่มีความรู้ความเข้าใจดีพอ และยังไม่สามารถจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ และกิจกรรมเสริมประสบการณ์ได้จึงดำเนินการพัฒนาในวงรอบที่ 2 โดยใช้กลยุทธ์การประชุมเชิงปฏิบัติการ ด้วยการฝึกปฏิบัติจริงการสาธิตการสอนเป็นรายบุคคล ทำให้กลุ่มผู้ร่วมวิจัย สามารถจัดกิจกรรมได้ด้วยความมั่นใจ

วรนุช ไทแห้ว (2551 : 105 – 107) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาบุคลากรในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ของศูนย์พัฒนาเด็กบ้านโคกศรี อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้การประชุมเชิงปฏิบัติการ ผลการวิจัย พบว่า การพัฒนาบุคลากร ในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ โดยดำเนินการพัฒนา 2 วงรอบ ใช้กลยุทธ์ การประชุมเชิงปฏิบัติการ การฝึกอบรม และการนิเทศแบบสอนแนะ ทำให้ครูมีความมั่นใจ มีความเข้าใจ สามารถดำเนินการจัดการเรียนการสอนบูรณาการ ได้อย่างมั่นใจ เป็นผลสำเร็จและนำผลการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการไปพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ได้ดียิ่งขึ้น

คมสันต์ ก้านจักร (2552 : 97) ได้ทำการศึกษา เรื่องการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมศักยภาพด้านการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนโรงเรียนโนนป่าจิววิจิตรวิทยา อำเภอสหัสขันธ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต1 พบว่า การพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมศักยภาพด้านการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนโรงเรียนโนนป่าจิววิจิตรวิทยา อำเภอสหัสขันธ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต1 กลุ่มเป้าหมายได้รับการพัฒนา มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์เป็นอย่างดีและสามารถสร้างนวัตกรรมที่เป็น สื่อการเรียนรู้ คือ ชุดสร้างความรู้ที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ได้ ครูมีความพึงพอใจในรูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมศักยภาพด้านการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนในระดับมากที่สุดและเห็นความสำคัญจำเป็นของการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนมากขึ้นซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาครูรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดอื่น ๆ ต่อไป

คงเดช หรรบรรณ (2552 :118-120) ได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนาครูตามมาตรฐานการศึกษาด้านผู้เรียนของโรงเรียนเทศบาล 1 กาฬสินธุ์พิทยาสีห์ สังกัดเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันครูส่วนใหญ่ไม่ปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย ยังยึดติดกับการสอนแบบเดิม คือ การสอนแบบบรรยาย จัดกิจกรรมโดยไม่คำนึงถึงความสนใจ ความถนัด ความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน ไม่จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ไม่ค่อยส่งเสริมให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้จากสื่อ และแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ครูยังไม่ให้ความสำคัญต่อจุดประสงค์การเรียนรู้ และมาตรฐาน

การศึกษาของสถานศึกษาที่กำหนดให้เป็นตัวชี้วัดในแต่ละเรื่อง ครูขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ขาดการเชื่อมโยงวิชาต่าง ๆ ให้สัมพันธ์กัน จึงได้ดำเนินการพัฒนาครูโดยใช้กลยุทธ์ในการพัฒนาได้แก่ การประชุมเชิงปฏิบัติการ และการนิเทศภายใน หลังจาการดำเนินการในรอบที่ 1 พบว่า จากการประชุมเชิงปฏิบัติการของครูกลุ่มเป้าหมาย เกิดการพัฒนาและมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการประกันคุณภาพการศึกษา มาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา เทคนิคการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองของนักเรียน และการสร้างเสริมนิสัยรักการอ่าน ตลอดทั้งกระบวนการเขียนแผนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผลการพัฒนาครูในรอบที่ 2 พบว่า ครูกลุ่มเป้าหมายทุกคนมีความรู้ความเข้าใจสามารถจัดทำแผนการเรียนรู้และวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถนำความรู้ที่ได้จากประชุมเชิงปฏิบัติการและจากผลการนิเทศภายใน ส่งผลให้ครูทุกคนสามารถพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนจากเดิมมาเป็นการยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง มีการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องอยู่ในระดับมากคิดเป็นร้อยละ 83.37

อรุณรุ่ง น้อยสกุล (2552 : 74) ได้ทำการทดลองใช้สื่อเสริมประสบการณ์ด้านคุณธรรม จริยธรรม ระดับปฐมวัย ชั้นอนุบาลศึกษาปีที่ 2 เนื่องมาจากต้องการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนสำหรับเด็กปฐมวัยให้น่าสนใจยิ่งขึ้น โดยมุ่งพัฒนาสื่อเสริมประสบการณ์ในรูปแบบของนิทานด้านคุณธรรม จริยธรรม เพื่อพัฒนาความสามารถด้านการคิดเชิงเหตุผล ของนักเรียนชั้นอนุบาลศึกษาปีที่ 2 / 2 โรงเรียนวัดโพธิ์ (ราษฎร์ผดุงผล) สำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2552 จำนวน 30 คน พบว่า นักเรียนชั้นอนุบาลศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับกิจกรรมการจัดประสบการณ์การใช้สื่อเสริมประสบการณ์ด้านคุณธรรม จริยธรรม ระดับปฐมวัย มีความสามารถในการคิดเชิงเหตุผลสูงขึ้นกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สื่อเสริมประสบการณ์ด้านคุณธรรม จริยธรรม ระดับปฐมวัย ชั้นอนุบาลศึกษาปีที่ 2 ได้ค่าประสิทธิภาพ E_1 / E_2 เท่ากับ 81.33/91.11 ซึ่งเป็นค่าประสิทธิภาพที่สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ 80/80 นอกจากนี้ยังพบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นอนุบาลศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการจัดประสบการณ์โดยใช้สื่อเสริมประสบการณ์ด้านคุณธรรม จริยธรรม ระดับปฐมวัยชั้นอนุบาลศึกษาปีที่ 2 โดยภาพรวมทั้ง 3 ด้าน คือด้านบรรยากาศในการเรียนรู้ ด้านบทบาทครู และด้านกิจกรรมในการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.88 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีค่าเท่ากับ 0.34 อยู่ในระดับความพึงพอใจมากที่สุดการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ทำให้ได้สื่อเสริมประสบการณ์ด้านคุณธรรม จริยธรรม ระดับปฐมวัยชั้นอนุบาลศึกษาปีที่ 2 ที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพซึ่งใช้จัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ให้นักเรียนบรรลุตามวัตถุประสงค์

นพรัตน์ เขียวสมุทร (2554 : 114-115) ได้ศึกษาการพัฒนาครูผู้ดูแลเด็กด้านการผลิตสื่อการเรียนรู้สังกัดเทศบาลตำบลโนนตาลอำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษาสภาพพบว่าการผลิตสื่อและการใช้สื่อการเรียนรู้อของครูผู้ดูแลเด็ก ก่อนการดำเนินการพัฒนาพบว่าครูผู้ดูแลเด็กใช้สื่อการเรียนรู้อประกอบสำหรับกิจกรรมการเรียนการสอนน้อย สื่อมีจำนวน

ไม่เพียงพอ ครูผู้ดูแลเด็กไม่มีความมั่นใจที่จะจัดทำสื่อเอง ผลจากการพัฒนา ด้วยการประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่าครูผู้ดูแลเด็กมีคะแนนจากแบบทดสอบภายหลังการประชุมเชิงปฏิบัติการสูงกว่าก่อนการประชุมเชิงปฏิบัติการร้อยละ 46 ครูมีความรู้ความเข้าใจใน หลักการ กระบวนการ ขั้นตอน วิธีการ การผลิตสื่อการเรียนการสอน ครูมีความมั่นใจในการสร้างสื่อ ผลิตสื่อเพื่อการเรียนการสอน สามารถประยุกต์วัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่นในการจัดทำสื่อประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพตามเกณฑ์

สุภาวดี จันทร์เกื้อ (2554 : 93) ได้พัฒนามัลติมีเดียแบบปฏิสัมพันธ์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นอนุบาลปีที่ 2 โดยใช้เทคโนโลยีมัลติมีเดีย ผลการวิจัยพบว่า 1) มัลติมีเดียแบบปฏิสัมพันธ์ที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = 4.42, S.D.=0.48) 2) มัลติมีเดียแบบปฏิสัมพันธ์ที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพเท่ากับ 95.08/95.11 3) คะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4) ความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อมัลติมีเดียแบบปฏิสัมพันธ์อยู่ในระดับมาก (\bar{X} = 2.92, S.D.=0.26)

จากการศึกษางานวิจัยในประเทศส่วนใหญ่พบว่ามี การดำเนินศึกษาพัฒนา ครูผู้ดูแลเด็ก พัฒนานวัตกรรม สื่อการจัดการเรียนการสอน ทักษะด้านต่าง ๆ วิธีการ กระบวนการ สื่อเสริมประสบการณ์ การพัฒนาชุดฝึกกิจกรรมสร้างสรรค์ การจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ หนังสือนิทานพื้นบ้านอีสาน ศึกษาความคิดสร้างสรรค์และทักษะการสังเกต การพัฒนาครูผู้ดูแลเด็กด้านการผลิตสื่อการเรียนรู้อ การพัฒนาทักษะการฟังและการพูด โดยใช้นิทานประกอบสื่อ พัฒนามัลติมีเดียแบบปฏิสัมพันธ์โดยใช้เทคโนโลยีมัลติมีเดีย เป็นต้น ผลการศึกษาและพัฒนาส่วนใหญ่ประสบผลสำเร็จบรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย

งานวิจัยต่างประเทศ

ยานอินซิมบี (Nyanintsimbi, 2006 : 121) ได้ทำการวิจัย การพัฒนาบุคลากรด้านการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ระดับปฐมวัย ในเขตเมืองเค็ปทาวน์ ตะวันออก ประเทศแอฟริกาใต้ โดยใช้การประชุมเชิงปฏิบัติการ การนิเทศภายใน การศึกษาดูงานโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนในระดับปฐมวัยที่ประสบความสำเร็จ ผลการวิจัย พบว่าเมื่อครูได้รับการศึกษาดูงานโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จ ประชุมเชิงปฏิบัติ การนิเทศภายใน จากผู้เชี่ยวชาญในการจัดการเรียนการสอนจากมหาวิทยาลัย ทำให้ครูได้มีความรู้ ความเข้าใจ ได้ฝึกทักษะ ได้ปฏิบัติจริง จนสามารถจัดทำแผนการจัดประสบการณ์ นำแผนที่ได้ไปใช้งานได้จริง ทำให้การเรียนการสอนเกิดประสิทธิภาพแก่เด็กนักเรียนเพิ่มขึ้น ตลอดจนเป็นแบบอย่างให้แก่ครูโรงเรียนอื่นได้ยึดถือ นำไปปฏิบัติต่อได้

บราวน์ (Brown, 2006 : 1304-A) ได้ศึกษาปรับปรุงวิธีการสอน โดยใช้การวิจัยปฏิบัติการ โดยเน้นศึกษาการรับรู้ของครูเกี่ยวกับอิทธิพลข้อวิจัยปฏิบัติที่มีต่อแนวความคิดในการปฏิบัติใช้และการรับรู้ผลกระทบของความคิดดังกล่าวต่อการปฏิบัติการสอน การศึกษาครั้งนี้เน้นศึกษาการรับรู้ 4 ประเด็น ได้แก่ บทบาทของครู ความรู้ของครูเกี่ยวกับการสอน การปฏิบัติการ

สอน และผลสะท้อนต่อการปฏิบัติการสอนการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การสัมภาษณ์ การสังเกตในห้องเรียนและจากผลงานของครูและนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า ครูมีการรับรู้ในทั้ง 4 ประเด็นเปลี่ยนแปลงไป การเข้าร่วมทุกขั้นตอนของการวิจัยปฏิบัติการทำให้ครูได้มีโครงสร้างในด้านวิธีการ สำหรับการนำไปใช้และการวิเคราะห์กระบวนการสอนและการเรียนรู้ ทั้งมีการกำหนดโครงสร้างดังกล่าวช่วงซึ่งนำให้ครูได้เก็บรวบรวมข้อมูล มีการวิเคราะห์ข้อมูลและการสะท้อนผลอย่างเป็นระบบ

เดวิส (Davis. 2008 : 171) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาบุคลากรในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ในโรงเรียนอนุบาลมลรัฐฟลอริดา ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยใช้ การประชุมเชิงปฏิบัติการ และการนิเทศแบบชี้แนะ ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ครู โรงเรียนอนุบาลในมลรัฐฟลอริดา จำนวน 40 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ แบบทดสอบ แบบสังเกต พฤติกรรม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การหาค่าร้อยละและการพรรณนา ผลการวิจัย พบว่า 1) แผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยที่สร้างขึ้น เป็นแผนที่มีความสอดคล้องกับพัฒนาการเด็กแรกเกิดจนถึงหกปี และครอบคลุมเนื้อหาสาระของแต่ละประเภท 2) จากการสังเกตพฤติกรรมการเล่นของเด็ก พบว่า กิจกรรมการเล่นที่ระบุไว้ในแผนการจัดประสบการณ์ มีส่วนทำให้นักเรียนมีการพัฒนาการ ด้านความคิด พัฒนาการด้านการกระทำ พัฒนาการด้านภาษา และพัฒนาการด้านอารมณ์ พัฒนาการด้านจิตใจได้ดีขึ้น เป็นต้น

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยนำกระบวนการ PAOR ประกอบด้วย การดำเนินการวางแผน (Planning) การปฏิบัติ (Action) การสังเกต (Observation) และการสะท้อนผล (Reflection) มาใช้เป็นแนวทางการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ในการพัฒนา เพิ่มพูนความรู้ความสามารถ ทักษะด้านการผลิตสื่อเพื่อจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของครูผู้ดูแลเด็ก โดยใช้วัสดุอย่างใดอย่างหนึ่งนำมาวางแผนการผลิตสื่อ ดำเนินการผลิตสื่อ ลงมือปฏิบัติจริง มีผู้เชี่ยวชาญให้ความรู้ ให้คำแนะนำ เพื่อให้ครูผู้ดูแลเด็กสามารถผลิตสื่อได้และนำไปจัดกิจกรรม 6 กิจกรรมในแต่ละวัน ให้เด็กปฐมวัยได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงเกิดความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม อันส่งผลต่อการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา ด้วยกลยุทธ์ การประชุมเชิงปฏิบัติการ และกำหนดกรอบเนื้อหาการพัฒนาครูผู้ดูแลเด็กศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัวสันตในการผลิตสื่อเพื่อจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ประกอบด้วย 1) การจัดเตรียมทรัพยากรและการวางแผนการผลิต 2) การดำเนินการผลิตสื่อการสอน 3) การเลือกใช้สื่อการสอนที่ผลิตขึ้น 4) การประเมินผลย้อนกลับเพื่อปรับปรุง